

प्रेमोपहार.

श्रीमान

लावनगर—श्री आनंद प्रीतिग प्रेमम.
शास्त्रमुत्तापयंद सत्सुभाष्टमे आ'पु.

प्रकाशक—सर्व दृष्टि न्यायीन व. १५. ७

श्रीमान् स्व० पंन्यामजी महाराज-
श्री गंभीरविजयजी महाराज.

— जन्म म १०६६ इति ३

पन्याम पदवी १०४८

इति म १०६९

स्व० म १०६९ पाना इति ८

પ્રેમોપહાર.

શ્રીમાન

ભાવનગર—ધી આનંદ પ્રીતીગ ચેમમ
શાહ ગુલાબચંદ સહુભાષ્યે જાપ્યું.

પ્રકાશકે—સર્વ હક્ક સ્વાધીન રાખ્યા છે.

श्रीमान् वि० के० श्यामजी इंदरान्—
श्री गेर्भाशक्तिपती मरार्गव,

जन्म म १९०० ई० सुदि ३

दीक्षा म १९३१

पत्न्याम पद्मिनी १९४८

स्व० सं. १९६९ पोस वदि ८

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

સારી મહેનત કરી હતી. અહીંના સંઘની આવન જવની કમીટીમાં પણ તેઓશ્રી મેન્બર હતા. શેઠ ડોસાભાઈ અભેચંદની પેઢીની નાણા પ્રકરણી આગતની દેખરેખ તેમના વડીલોની જેમ તેમણે પણ સાચવી હતી. તેઓ હલુપણ તેમના ગંધુઆ ગોપાળજીભાઈ તથા માણીભાઈ નારણજી દેરાસરના જોખમના કુચીઆ સાચવે છે. અને તે કાર્ગમાં બની શકે તેટલું ભાગ લે છે. શેઠ તલકચંદભાઈએ શ્રી સમેતશિખર, શ્રી ગીરનારજી, પાલીતાણા વીગેરે તિથોના વાચાંઆ પણ કરી હતી. દેરાસર તથા સંઘના દરેક કાર્યમાં જોતજોત દાગર રહી કાળજી પૂર્વક કામ કરતા હતા.

ધર્મ ઉપરની સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા હોવાથી વર્ધમાન તપના ઓળીંગ કારતક વદી ૮ ની તથા કાગણ વદી ૨ ની જે તિથિ નોંધાવી હતી તેમ ભાદરવા શુદ્ધ ૧ તથા ભાદરવા શુદ્ધ ૫ ના સ્વામીચાત્સલ્ય ક્રમમાં તેઓ શ્રીએ શ. ૨૦૦૦) પોતાના વડીલોના નામથી આપ્યા હતા. આવી રીતે મળેલી લક્ષ્મીનો સદુપયોગ પણ તેઓશ્રી કરતા હતા.

પુણ્યપાદ પન્નાસજી મહારાજ શ્રી ગંબીરવિજયજી મહારાજ ઉપ તેમના વડીલોની માફક તેમનો પણ અનન્ય ભક્તિભાવ હતો. આવા એ ધર્મચુસ્ત સરલ સ્વભાવી ગૃહસ્થનું જીવન વાંચકને અનુકરણીય થવાનું ભાવના સાથે સ્વર્ગસ્થના આત્માનો શાંતિ ઇચ્છીએ છીએ.

જગતના તારણદાર વર્તમાન ચોવીસીના તીર્થદરોનેજ આપણે નથી નમતા, પણ અનીન અને અનામન ચોવીસીઓના તીર્થપ્રવર્તનોને પણ આપણે નિરંતર ભક્તિભાવે રમરી ગંદન કરીએ છીએ. આ મરિતના નાયક અંબડવીર, આવની ચોવીસીના એવાજ એક મુમર્થ પુણ્ય કિંવા વિશ્વના એક મુખ્ય તારક પુરુષ છે. તેમનું જીવનઆશર્યો અને આશ્વન પ્રસંગોથી બરપૂર છે, અસામાન્ય કોટીના પુરુષાનાં જીવન દર્શના આપણાં નેવાંજ હોય એમ પણ ચીંચીતે રહી શકાય ?

પ્રસ્તુત જીવન ચરિત્ર ઉપરથી પ્રત્યેક વાચક નિર્ઘેય શકશે કે અંબડ પેલે એક મહા પરાક્રમી અને સાહસિક પુરુષ હતો. તેણે જીવના નેપથ્યે ધણી ધણી વિદ્યાઓ મેળવી હતી અને તે વિદ્યાનો મોટો ભાગ તેણે બીજાનાં દુઃખ દૂર કરવા તથા સંસારનાં પાખંડ ઘટ્ટાડવા અર્થેજ કર્યો હતો. એટલું જ નહીં અંબડ એક મનુષ્ય હતો એ વાત તો આપણે પ્રત્યેક પ્રસંગે બરાબર અનુભવીએ છીએ, અને એ બધા આશ્ચર્યોનીયે પેલીપાર અંબડ એક વીરપુરુષ તરીકે આપણને દર્શન દેતો હોયો રહે છે.

કનક અને કામીનીની ખાતર દેસ-વિદેશમાં રખડનાર અંબડ, સંસારની સામાન્ય ક્ષણજીવી સંપત્તિની ખાતર અનેક જલ્દેમત ખેંચનાર અંબડ જ્યારે સંસારના સુખોપબોગથી ઉપરામ પામે છે, તેનું ચિત્ત નિદોષ દેવ-ગુરુ-ધર્મની શોધમાં વળે છે અને હેવટે જ્યારે બારવન સહ વચાર્થ જીનત્વ પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે જલજે સોનું અને સુગંધ સાથે

મળી જતાં હોય એવા મનોહર દેશ આપણા માનસ નેત્ર પાસે ખડે થાય છે ! ખરેખર વીર પુરુષો એક તરફ જેટલા કડોર અને સખ હોય છે તટલાજી બીજી તરફ ક્રોમળ, મદુ અને સરળ હોય છે.

અંબડ જેવા પિતાનો પુત્ર, દીનતા અને દરિદ્રતાનો ભોગ અને જે પિતાએ વિશ્વની ઋદ્ધિ-સમૃદ્ધિના ધણાખરા ભંડાર પોતાના હાથ નીચે રાખ્યા હતા તેજ પિતાના પુત્ર-કુરુગકને, એકજ પેઢીની અંદર બીજા રાગ પાસે મદદ ચાચવા જવું પડે એ પણ કર્મનીજ એક વિચિત્રતા છે ! એકંદરે આ ધ્યાનક કેવળ કથાની દૃષ્ટિથી તો વાંચવા જેવું છેજ, પણ રસપિપાસુઓને રસ તથા નીતિદારોને નીતિના ઉપદેશ પણ નંદાંએ તેટલાં આમાંથી મળી આવશે. સામાન્ય બાળકો તથા બાળિકાઓને માટે આ ચરિત્ર એક આશિર્વાદરૂપ થઈ પડશે. પંડિત શ્રી અમરસુરિએ સરળ સંસ્કૃત ભાષામાં આ ચરિત્ર લખી કથાના રસિક વાચકો ઉપર મંડાવે ઉપદાર કર્યો છે. અમે પણ એજ પંડિત-મુનિ મહારાજના અક્ષરોના આધાર લઈ આ ચરિત્ર રચાવ્યું છે અને અમને આશા છે કે ધમ કથા વાંચનારા રસિક બાળકો-યુવકો તથા વૃદ્ધો સુદ્ધાં આ ચરિત્રનો લાભ લઈ આત્મકલ્યાણ સાધવામાં સતત ઉદ્યમવંત રહેશે. દરેક નદી જેમ આખરે તો સમુદ્રને જ મળે તેમ દરેક ચરિત્ર આખરે નીતિ અને ધમ કદરબીના મહાસાગરમાં જ નદા લળે છે, આ અંબડ ચરિત્ર પણ સમરવરે એકજ વાત કહી રહ્યું છે કે:—

(૩)

શ્રી અંબડ ચરિત્ર

અંબડના અલૌકિક પરાક્રમ

ઉપક્રમ

શ્રી વાસનગરના રાજસિંહાસન ઉપર રાજ્ય વિક્રમસિંહ એક દેવના જેવો વિરાજતો હતો. તેનાં નિત્યનાં પ્રવૃત્ત્યાર્થ અને અસંખ્ય પરોપકારને લીધે તેની કીર્તિ દૂરદૂરના દેશોમાં વિસ્તરી હતી. કોઈ પણ દીન કે દુઃખી રાજ્ય વિક્રમસિંહનાં દર્શન પામી નિરાશ હૃદયે પાછો ન જાય. સારા એ સંસારના એક દૃષ્ટવૃક્ષ રૂપે તેનો યથા ગવાતો. યાચકોને મન તે એક ચિન્તામણી રત્ન સમાન હતો.

એક દિવસે તે પોતાના અમાત્યો અને અનુચરોની એક સભા ભરી બેઠો હતો. એટલામાં એક તેજસ્વી પુરૂષ ત્યાં આવી થયો. વિક્રમસિંહની રાજસભામાં જવા સારૂ કોઈને અનુમતિ કે આજ્ઞા મેળવવાની જરૂર ન હતી. આ નવા

આવનાર પુરૂષની ચાલ અને દેખાવમાં કંઈક એવી વિશેષતા હતી કે રાજા વિક્રમસિંહ અને તેના દરબારીઓ એકી ટસે તેની સામે નીહાળી રહ્યા.

આવનાર પુરૂષના અંગ ઉપર મુલાયમ વસ્ત્રોનો લેશ માત્ર પણ ઠઠારો નહોતો. તેમ તેજસ્વી હીરા-માણિક્યના અલંકારથી તેનો દેહ જગમગતો નહોતો. છતાં એ ગંધી કૃત્રિમ કાંતિને ઝીંકી કરી નાખે એવી શાંત-સ્વાભાવિક પ્રભા તેના અંગે અંગમાંથી ઝરતી હતી. તેના વદન અને નયનમાં કુલીનતા ને ગર્ભ શ્રીમંતાર્મના ભાવ તરવરતા હતા. અત્યારે જો કે એ પ્રભા અને કુલીનતા ઉપર ગરીબાઈનું આછું પડ આવી ગયું હતું, તો પણ બારીકીથી જોનાર જોઈ શકે કે આ નવો આવનાર પુરૂષ, સંસારના કોઈ સામાન્ય વંશનો પારસદાર ન હોતો. તે રાજા વિક્રમસિંહની બરાબર સામે આવી વિનીતભાવે ઉભો રહ્યો અને સજિતભાવ પૂર્વક સ્કેન્ડલ શિર મૂકાવ્યું.

“આપ આ દેશમાં નવા જ આવ્યા હો. એમ જાણે છું નહીં. પોતે કંઈ કામકાજ ચાલવું હોય તો ખુશીથી કહી દે. નહીં એ પોતે જ આ નવા આવનાર પુરૂષના સગર કરતાં એ જનાણું નીકળવાનું હોય.”

“જલમન આ દેશમાં મુંડેલા જ હું પણ કદાચ આ નવા દેશમાં નહીં. નહીં પિતા આ નવા નવપતિનું નામ જરૂર જાણવું જોઈ.”

“ ગોરખ થોગિનીએ સૂચવેલા માર્ગ અને તમારા પિતાએ દાખવેલાં પરાક્રમે જો આ સભાને કહી સંભળાવશે તો અમને આનંદ થશે એટલું જ નહીં પણ એ પુણ્યાત્મા અંગડ નરપતિના ગુણ સ્તવનથી અમે કૃતાર્થ થઈશું, ” સભાના એક પ્રૌઢ પુરૂષે અંગડ-પુત્ર કુરૂણક તરફ દષ્ટિપાત કરી, સભાજનોની વાંચના પ્રદર્શિત કરી.

“ હું એ જ વૃતાન્ત આપને કહેવા અહીં સુધી આવ્યો છું. એ વૃતાન્તના અંતે મારે જે કંઈ આપની પાસે વિનતી કરવાની છે તે ત્યારબાદ કહીશ. અત્યારે તો મારા પિતા અંગડરાજના થોડા અલૌકિક જીવન પ્રસંગો જ આપને સંભળાવીશ. ” કુરૂણક એટલું કહેતાં કહેતાં રાજાની સામે સવિનય બેસી ગયો.

અંગડપુત્ર કુરૂણકને કુદરતી રીતે જ વાણીની મીઠાશ વરી હતી. રાજાને અને તેની આસપાસના સભ્યોને પરમ ઉત્કંઠ નીહાળી તેણે પોતાના પિતાના પરાક્રમે એક એક કહેવા શરૂ કર્યા. અંગડના પરાક્રમી જીવનની અલૌકિક ઘટનાઓ સાંભળતાં શ્રોતાજનો રસના પ્રવાહમાં તણાવા લાગ્યા. પોતે એક રાજસભામાં બેઠા છે એ વાતનું તેમને સ્મરણ સરખું પણ ન રહ્યું. જાણે કે કોઈ મનોહર દેવમુદ્રિમાં વિહરતા હોય એવો પળે પળે આનંદ-આમોદ અનુભવવા લાગ્યા.

પ્રથમ આદેશ

ધનગિરિ નામના પર્વત ઉપર શ્રીગોરેણ યોગિની નામે એક યોગીની વસે છે. મારા પિતા-અંગડ ક્ષત્રિયે એકદા તેમની પાસે જઈ બહુમાન પૂર્વક વંદન કર્યું.

અંગડને વિનયપૂર્વક પોતાની સામે બેઠેલા નિહાળી યોગિનીએ પૂછ્યું—“તમે કોણ છો ? અને તમારા અહીં મારી પાસે આવવાનો ઉદ્દેશ શું છે તે જણાવો.”

અંગડક્ષત્રિય મૂળથી જ ગરીબ હતા એ વાત તો તમે જાણો છો. ધન-લક્ષ્મી-દીર્ઘિ વિગેરે શ્રી રીતે પ્રાપ્ત કરવાં એ સિવાય તેમની બીજી એકે મુખ્ય અભિલાષા ન હતી.

અંગડે કહ્યું—“હે માતા ! મારા મનોવાંછિત આપના વિના બીજું કોઈ પુર્ણ નહીં કરે, તેથીજ આજે આપની પાસે આવી પ્રાર્થના કરવા માશું છું કે જે રસ્તે મને લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય એ રસ્તો બતાવો. લક્ષ્મી મેળવવાનો મને એકે રાજ-માર્ગ હાથ લાગતો નથી. મારા ધણા ધણા દિવસો એજ મુંઝવણમાં નીકળી ગયા. હવે કોઈપણ ઉપાયે હું લક્ષ્મી-દીર્ઘિ આદિ શુભન સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત કરું એજ અત્યારે તો મારું મુખ્ય કર્તવ્ય અને પિાન-ધારણા બની રહ્યાં છે.”

યોગિનીએ ઉત્તર આપ્યો—“હે પુત્ર ! આ આખાં જગત્પરમાં તું એક લે કે કોઈને પણ સાદર, ઉદય કે પરા-

કમ સિવાય લક્ષ્મી પોતાની મેળે આવીને વરી છે ? બુદ્ધિ અને જાગ જમે તેટલાં હોય, પણ જ્યાંસુધી તમે કેડ ખાંધીને લક્ષ્મીની પાછળ ન પડો ત્યાં સુધી તે હંમેશાં તમારાથી દૂર ને દૂરજ રહેવાની કહ્યું છે કે.

સાહસીઆં લચ્છી હવે, ન હુ કાયરપુરિસાઈ
કાને કુંડલ ફલકતાં, મસી કજ્જલ નયણાદિ-

સાહસિક પુરૂષોની પાસે લક્ષ્મી દાસી રૂપે સદા હાજર રહે છે. અને કાયર પુરૂષ જોતાંજ તેનાથી સુખ ફેરવી રીંસાઈ જાય છે, યોગ્ય માણસને હંમેશા તેના યોગ્યજ સાહિત્ય આવી મળે એવો આ સંસારનો એક સનાતન નિયમ છે. કાનમાં લોકો કુંડળ પહેરે અને આંખમાં મશ ચોપડે, એટલે કે જંને જે લાયક હોય તેજ પ્રાપ્ત થાય એ કુદરતી કમમાં કોણ ફેરફાર કરી શકે તેમ છે ? ”

“ આપ ફરમાવો તે હુકમ પાળવાને હું સદા-સર્વથા તત્પર છું. આપ કહો તે પ્રકારનું સાહસ કરી નાખું, જો કેમેય કરતાં લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થતી હોય તો. ”

“ પણ તું મારા સાત આદેશ જરાજર પાળી શકશે ? છવના જોળમે પણ હું કહું તે પાર પાડવા કટિલદ્ધ રહેશે ? ” યોગિનીએ અંખડની પરીક્ષા લેવાના હેતુથી પ્રશ્ન કર્યો.

“ આપ કહોતે પ્રમાણે કરવા દરેક વાતે તૈયાર છું. એક વાર આપ મને આજ્ઞા કરી જુઓ. ” અંખડે એક સાહસિક અને વીર પુરૂષને છાંજે એવી દ્રઢતાથી જવાબ આપ્યો.

“ ત્યારે મારા સાત આદેશોમાંનો પ્રથમ આદેશ શાં-
 બળ, નેમ નેમ એક એક આદેશનો અમલ થશે તેમ તેમ કરે
 હું તને બીજા આદેશ આપીશ અને તે બધા બે તું ધ-
 યાર્થપણે પાલન કરશે તો તારા ઘરમાં વિશ્વની લક્ષ્મી સ્વયં
 આવીને તારા ધનભંડાર ઉભરાવી દેશે.” યોગિનીએ અંબડના
 અંતરમાં રહેલી આશા અને ધ્વજાને સવિશેષ ઉત્તેજન આપી
 ખુબ ઉત્સાહીત કર્યો.

“ લક્ષ્મી મેળવવાની આશા અને નિરાશામાં આજ
 મુખી મેં ઘણો કાળ વિતાવી દીધો. હવે મને એવી વાતો માત્ર-
 થી શાંતિ વળે એમ નથી. હાં તો મનોવાંચિત સિદ્ધિ મેળવવી
 અને હાં તો આ દેહનું બળીદાન દઇ દેવું એવી બીજી પ્રતિજ્ઞા
 કરીનેજ આપની પાસે આવ્યો છું. હવે વિલંબ ન કરતાં આ-
 પનો આદેશ સંભળાવી મને કૃતાર્થ કરો. ”

અંબડની એ પ્રમાણેની વ્યગ્રતા અને દૃઢતા નિહાળી
 યોગિનીએ પોતાનો પ્રથમ આદેશ તેની સન્મુખ કહી સંભ-
 લાવ્યો. એ આદેશનો એકે એક અક્ષર આપ ધ્યાન દઇને
 સાંભળશે તો આપને ખાતરી થશે કે ખરેખરા વીર અને સાહ-
 સિક સ્ત્રિવાય તેનું પાલન કરવું એ કદાચ રમત વાત ન હતી.
 તે વખતે અંબડ દુઃખના હૃદયમાં ઉત્સાહ અને વીરતા ઉભ-
 રાઈ રહી હતી. ગમે તેવો અશક્ત કે અસંભવિત આદેશ મળે
 તો પણ તેને પહોંચી વળવા તેણે દરેક પ્રકારની તૈયારી
 પોતાના મનમાં કરી રાખી હતી.

યોગિનીએ પોતાની અંતરદૃષ્ટિને પ્રતાપે અંબડની મેરૂપર્વત સમી આ અડગતા ધરાળર જોઈ લીધી, અને પ્રથમ આદેશ સાંભળાવવા આ પ્રમાણે કહ્યું:—

“ અહિંથી પુર્વ તરફની દીશામાં ગુણવદના નામની એક વાટિકા છે અને એ વાટિકાની અંદર શતશર્કરા નામનું એક વૃક્ષ છે એ વૃક્ષનું ફળ લઈ આવ અને મારી પાસે રજુ કર. ” યોગિનીનો આ આદેશ સાંભળતાંજ અંબડ તેમને પ્રણામ કરી પુર્વ દિશા તરફ ચાલી નીકળ્યો. એ ફળ કેવું હોય અને તેનાથી કેવી ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય એ વિષે શંકાનો એક પ્રશ્ન સરખો પણ ન પૂછ્યો. પરાક્રમી પુરૂષોના હૃદયમાં શ્રદ્ધા ને વિશ્વાસ કેવા નિર્મળ ભાવે વાસ કરી રહ્યા હોય છે તે આ ઉપરથી આપ સર્વ જોઈ શકશો.

ગુણવદના વાટિકા અને શતશર્કરા વૃક્ષનું સ્મરણ કરતાં અંબડ ત્યાંથી એકદમ ચાલી નીકળ્યો. જતાં જતાં એક સવારે કુંકુમમંડલ નામના નગરની અગામીઓ અને અગારીઓ તેણે દૂરથી નિહાળી. આ કોઈ મહા નગર છે અને ત્યાં થોડો વખત વિશ્રામ કરી આગળ ચાલીશ એવો મનસુખો કરી તે ઉતાવળો ઉતાવળો ગામના પાદરમાં શોભતા એક સરોવર પાસે આવી ઉભો રહ્યો. માર્ગની સુસાંક્રીથી થાકેલો લાગ્યોજ હતો. એટલે જળના હિલ્લોલથી છલકાતા અને આસપાસની વૃક્ષરાશીથી મોહક લાગતા એ તળાવની પાળ પાસે તે હાથ કરીને બેઠો.

નગરાચની ખાગને આદર્શી અંગદ નેત્રે મેં, ગદે, પે,
 લેના બાગદાદેજ નિહાંત એવીની દગલી મેં, અવધાન હોઈ
 ફરી નાં મેં, આવી એક પુરુષો જાણે એવી, મેં, આવી સદા,
 આજના દેખાયા અંગદના આદર્શને, જાન ને જાણે, એકે એક
 કે હોં, આવી ખાગનીજ નેત્રાંક, કે દેક જુદા જુદા હોઈ અંગદ
 લો પું, આ લાગ્ય વિદ્ય અદર્શી જાણે, કે દેક જાણે, નિહાંત, કે
 પું, પદનુ મેં, આ જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે
 આ કે જાણે, આવી જાણે, આને કે દેક જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે
 કે જાણે, તેમના જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે
 આવી જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે
 હોય નાં ખાણે, આ દેક, પુરુષોની જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે
 ઉપા આજાર-વિધારજાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે
 ખાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે
 વિધાર કે દેક જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે
 ઉપર જોની, આજાર, વિધાર અને પુરુષોની જાણે, કે દેક જાણે
 જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે
 પડે, અજાર કે દેક જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે
 કે વિનયને જાણે, પુરુષોના નેત્રો દેક, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે
 સજાનાં જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે, કે દેક જાણે

“પુરૂષો જાણા ત્રીજોના કામકાજ કરે અને સ્ત્રીઓ જાણી પુરૂષોના જેવાં આચરણ કરે તેનું મું કારણ હશે? આ દેશના કંઈક હાથી જોપરીવાળો લાગે છે.” આવા આચર્ય અને

ઉપહાસ કરતી હોય અને સમસ્ત સંસારની મહારાણી હોય એવા દમામથી તે આસપાસ નિહાળતી હતી. તેના મસ્તક ઉપર છત્ર-ચામર વીંજાતા હતા. તેણીના હાથમાં રહેલો સોનાનો રાજદંડ સૂર્યના તેજને લીધે ચમકતો હતો. હાથીની આગળ ને પાછળ સ્ત્રીઓનું એક મોટું સૈન્ય અદબથી ચાલતું હતું. આ સ્ત્રીયોરોન્ય જોઈ અંગડ તો છેક આલો જ બની ગયો. તેની વાચા જાંઘ પડી ગઈ શું જોલવું અને શું ન જોલવું તેનો કંઈજ નિર્ણય તેનાથી ન થઈ શક્યો. પાસે ઉભેલી પેલી વૃદ્ધ ડોશી અંગડની આ વિલક્ષણ દશા જોઈ રહી. સંવારી આગળ નીકળી ગઈ એટલે ડોશીએ હળવે રહીને કહ્યું:—

“લોકો જોને અંગડ ક્ષત્રિયતા નામથી જોળજે છે તે તું જ ને ? તું આજે અહીં આવવાનો છે એમ હું ક્યારના ચે જાણતી હતી, હવે ચાલ, બીજા કોઈને પુછવા કરતાં મારા પોતાના ગૃહે જ આવી વિશ્રાંતિ લે, અને તારે જે કંઈ પૂછવું હોય તે સુજેથી મને પુછી ખુલાસા મેળવજ.”

અંગડ હૈયામાં હિમ્મત એકઠી કરી સરોવરના કીનારેથી લડીને ઉભો થયો અને પેલાં વૃદ્ધ ડોશીનાની પાછળ પાછળ આડ્યો.

થોડું દુર ગયા પછી ડોશી એક મહેલના દ્વાર પાસે આવી ઉભી રહી અંગડને મન આ મહેલ ન લાગ્યો. કદિ-સિદ્ધિ નો એક મહાસાગર જ જાણે પૂરજહારથી ઉછળી રહ્યો હોય

એવો તેને લાગ્યો થયો. મહેલની આગ્રપાસનો ગઢ અને દીવાલો
 સુદૃઢ આરસના જેવી ચક્રચક્રી રહી હતી. ધીમેધીમે બન્ને
 જણા એક વિશાળ આંગણમાં આવીને ઉભા રહ્યાં. તે વખતે
 આંગણની વચ્ચેવચ્ચે એક અતીવ સૌદર્યવતી નવયૌવના નિ
 શ્ચિન્તાભાવે પોતાની કિડામાં તટ્ટકીન બની-બેઠી હતી. તેણીએ
 અંબડને આવતો જોયો. પણ વિવેક કે વિનયનો એક શબ્દ
 સરખો. પણ ન ઉચ્ચાર્યો. અંબડે તો ગામના પાદરમાં પંગ
 મૂક્યો ત્યારથીજ તે દિગ્મુઢ જેવો બની ગયો હતો. તેનું કૌતુ-
 હલ ધીમે ધીમે ઘટવાને બદલે વધતું જ વધતું હતું. સંસારના
 સમસ્ત લાવણ્યનાં સારરૂપ આ લાવણ્યવતી યુવતીને નીરખી
 શણવાર તો તે પોતાનું લાન બૂલી ગયેલું. આજળે મૃત્યુલોક
 હોય તો પછી અપ્સરાઓનો દેશ કેવો હશે તેની કલ્પના
 કરવા જતાં તેનું મન ચક્રોળે ચડ્યું. યુવતીનો વર્ણ જોઈ
 ગૌર ન હતો. પણ ગૌર વર્ણની અંદર ક્યામતાની આંધી છાંટ
 કોઈ કુશળ કારીગરે નાખી હોય તેમ તે ગૌર અને ક્યામ
 વર્ણની ધુપછાંચ જેવી દીપ્તિ રહી હતી. તેના લાલની સૌભા-
 ગ્યના ઉદય સરખી કાંતિને માનવી નહોતું પણ કોઈ સ્વર્ગશ-
 ન્યની અધિષ્ઠાત્રી હોય એવું લાન કરાવતી હતી. તેના વિશાળ
 નયન અને સુવાનીના ગર્વથી લચેલી દેહ લતા યોગીઓના
 માન-અભિમાન તોડવા મીઠે જ બાણે ખીલતી હોય એમ
 કોઈને પણ જોતાંની સાથે જ લાભ્યા વિના ન રહે. તેનાં કુંજ
 સમા શ્રાવ્ય મદનના બાણની પણ મસ્કરી કરવા હોય અને
 તોફાન જગવના હોય એમજ લાગે.

આ યુવતીની સન્મુખ સૂર્ય, ચંદ્ર, રાહુ અને મંગળના ચાર દડા પડ્યા હતા. તે વારંવાર ઇચ્છામાં આવે તે દડાને ઉંચે ઉછાળી એકલી બેઠી બેઠી મનની મોજ લોગવતી હતી. સૂર્યના પ્રખર તાપથી દશે દિશાઓમાં ઝાકઝમાળ પ્રકાશ પથરાઇ રહ્યો હતો. એ પ્રકાશની અંદર મહારાણી જેવી શક્તિસ્વરૂપી આ નવયૌવના બેઠી હતી.

અંબડ આ નારી વિષે કંઇ જ નિશ્ચય ન કરી શકે. તે ઉંઘમાંથી ઉઠતો હોય તેમ, વૃદ્ધાને કંઈક પૂછવા જતો હતો. એટલામાં તે વૃદ્ધાએ જ અંબડને કહ્યું:—

“ ગોરબ યોગિનીના આદેશથી શતશર્કરા વૃક્ષનું ફળ લેવા નીકળ્યા હો તો પણ આજ તો તમે અમારા અતિથિ બન્યા છો. અમારી અનુમતિ સિવાય તમે આ દેશમાંથી બહાર નહીં જઇ શકો. ”

“ એક સ્ત્રી પોતાની ઉપર આવેા નિરંકુશ અધિકાર ચલાવે છે તેનું ભાન થતાં અંબડની આંખને એક ખુણા લાલ થયો. વૃદ્ધાએ તે લાગણી બેઠે લોધી. અંબડને શાંત કરવા કૃત્રિમ મીઠાશથી તેણીએ કહ્યું “ અહીં ગભરાવા જેવું કંઇ જ નથી. ત્યાં સુધી શતશર્કરાવૃક્ષનું ફળ તમને ન લાધે ત્યાં સુધી તમે મુખેથી અહીં જ રહેજો. મારી આ પુત્રી ચંદ્રાવતી પણ તમને કોઇ વાતે મુઝાવા નહીં દે. તમે બન્ને સાથે રહો અને નિર્દોષ મુખ લોગવો. ”

“ અંબડની પાસે આ આજ્ઞા કે લલામણનો કંઈ જ

જવાબ તૈયાર ન હતો. તે જવાબ ઝાઝવાણી મદમચરમા હતો તેટલામાંજ ચંદ્રાવતી એક દરિયુની ગળિએ ત્યાં આવી અને અંબડને ઉદેશી બોલી કે:—“ હું પણ તમારા જેવોજ એક માયી દયારની શોધની હતી. ચાલો આપણે હવે દમીએ. અહીં રમવા સિવાય બીજું કંઈજ કરવાપણું નથી હોતું. ”

અંબડે ચંદ્રાવતીનાં એાં સામે એક દ્રષ્ટિપાત કર્યો. ચંદ્રાવતીએ લેશ માત્ર પણ શરમાયા વિના પોતાની ક્વામા વિક અમૃતઝરણી વાણીમાં કહેવા માંડ્યું:—

“ જુઓ, રમતના નિયમો પ્રથમ જ બાણી લેવા જરૂરના છે. હટા ઉછાગતાં અને ગ્રીલતાં જેના હાથમાંથી દટા પડી જાય તે હાર્યો ગણાય અને જે હારી જાય તે બીલ્લની ચરણુસેવા કરે. ” ચરણુસેવા શબ્દ બોલતાં ચંદ્રાવતી ખડખડાટ હસી પડી.

અંબડને આ મરત સ્વીકારતાં સ્હેજ સંકોચ તો થયો. પણ એક અબગા પાસે શરમાવાનું તેને યોગ્ય ન લાગ્યું. તે બોલી ઉઠ્યો:—“ લગ્ને, કબુલ છે એ શરત. ”

ચતુર ચંદ્રાવતીને માટે આ રમત છેક નવી ન હતી. તે તો તેમાં પુરેપુરી પાવરથી હતી એમ કહીએ તો કંઈ ખોટું નહીં. તેણીએ એક પછી એક સર્પ, ચંદ્ર, રાહુ અને મંગળના દડા ઉંચે ઉછાગવા અને ગ્રીલવા માંડ્યા. એક દટા હજી અર્ધો બીચે ન આવ્યો હોય તેટલામાં તો બીજો દટા તેણે ક્યાન લેવા ઉંચે ઉછડ્યોજ હોય. સર્પનો દટા અદર ઉડે કે તેજ

ક્ષણે આક્રમણ દિવસની રોશની ચોતરફ ફેલાઈ નય
અને જેવો ચંદ્રનો દડો અંદર ઉછળે કે તે જ સમયે પૂર્ણિ-
માનો પ્રકાશ સારી પૃથ્વીને અજવાળાથી ભરી દે ! ચંદ્રા-
વતીએ આ કળા એવી તો ખૂબીથી કેળવી હતી કે ચારમાંથી
એક પણ દડો ભૂલથી-અનાણુતાં પૃથ્વી ઉપર પડવા ન પામે !
રાહુ અને મંગળના દડા જેવા આકાશ તરફ ધસે કે તરતજ
વારાકરતી દિવસ ને રાત્રીની સંધ્યાના પ્રકાશમાં નાણું વિશ્વ
આખું એ સ્નાન કરતું હોય તેમ પ્રકૃતિનું દ્રશ્ય પલટાઈ નય!
અંબડ પોતે, ચંદ્રાવતીની આ કીડા કૃશળતા જોઈ એક રીતે
આશ્ચર્યમુગ્ધ જેવો થઈ ગયો, આવી પાવરધી રમણી ઉપર
પોતાનો પ્રતાપશી રીતે જોસારવો તેની તેને કંઈજ ગમ ન પડી.

આખરે ધૈર્ય ને હિમ્મતનો સંચય કરી અંબડે ચંદ્રા-
વતીને ઉદ્દેશી કહ્યું : “ હવે મારો વારો આવ્યો. મને દડો
ઉછાળવા દો.”

ચંદ્રાવતીએ આ માગણી સાંભળી સ્ફોળ પ્રતાપસૂચક
સ્મિત કર્યું. તેના હૃદયમાં આ અજાણ્યા પુરૂષ પ્રત્યે જે દયાર
ને અવજ્ઞા ભરી હતી. તે તેણીએ આ સ્મિત દ્વારા સ્પષ્ટ કરી
નાખ્યું.

અંબડે સંકોચાતા હસ્તે સૂર્યનો દડો ગ્રહણ કર્યો. સૂર્યના
ઘગધગતાં સહસ્ર કીરણો આંખ પર પડતાં જ તેના હોશ ફોડા
ઉડી ગયા ! ચંદ્રાવતીની જેમ સૂર્યને ઉંચે ઉછાળવાના મનો-
રથ મનમાંજ સંભાઈ ગયા. તેને ઘડલે અંબડ પોતેજ મૂર્છા

પાંખી સૂર્ય પ્રદેશની અંદર સૂર્ય ગયો । તે પછી ચંદ્રાવતીએ
એ દડો ભેરથી અદ્ધર ફાળી, મંત્રના બળથી ત્યાંજ થંભાવી
રીધો. સૂર્ય અને અંગડ આકાશમાં સ્થિર થઈ રહ્યા.

ચંદ્રાવતી પોતાના અંતઃપુરમાં ચાલી ગઈ;

ચોડીવારે નાગડ સારથી સૂર્ય સમિપે આવીને બુલે છે
તો સૂર્યમંડલને વિષે એક પુરુષ મૂર્ચ્છિત અવસ્થામાં ભાન
બૂલેલો દેખાયો. નાગડને તે પુરુષ તરફ દયા છંટી. અમૃતનાં
છાંટણા છાંટી તેને શુદ્ધમાં લાવવાની નાગડને અંતરપ્રેરણા
ફુટી. તેથી તે એકદમ દોડતો દોડતો ચંદ્રમંડલ સમિપે
ગયો. ત્યાં જઈને બુલે છે તો ચંદ્રનું સ્થાન પણ ખાલી પડ્યું
હતું અને ચંદ્રની સ્ત્રી રોહિણી રોષ રોષને માંડ માંડ સમય
ગાળતી હતી, નાગડ રોહિણીને રડવાનું કારણ પૂછતાં રોહિ-
ણીએ આંધુ લૂછી અતિ દીન વાણીમાં કહ્યું કે:—

“ મારા પતિ ચંદ્રદેવને ચંદ્રાવતી નામની નારી આજે
કટલાય દિવસથી બંદીવાન કરીને અહીંથી ઉપાડી ગઈ છે. હું
પતિ વિશે નિરંતર રુદ્ધ છું અને રડી રડીને બાકીનું આશુષ
પૂરું કરું છું. ”

નાગડ સારથીના હૃદયમાં રોહિણી જેવી સાધ્વી સ્ત્રીનું આ
કર્ણ આકન્ઠ સંતપ્ત શ્રુતીને જોઈ આરંભાર લોકાર્થ ગયું. સં-
સારની એક અબજા ચંદ્રદેવ જેવા સમર્થ હૃદ અમરને પોતાનો
કેદી બનાવે એમાં તેને સમસ્ત દેવલોકનું અપમાન થતું હોય

એમ લાગ્યું, રોષ અને વૈરને લીધે તેનાં ગાત્રો કંપવા લાગ્યાં.
રોહિણી તરફ મ્હોં ફેરવી આસ્વાસન આપતાં તે બોલ્યો:—

“ તમારું આકંઠ મારાથી નથી જોઈ શકાતું. હું આ
જ ક્ષણે પૃથ્વી ઉપર જઈ છું અને ચંદ્રાવતી જેવી ઉદ્ભવ
નારીના મદનું મર્દન કરી તમારા પ્રિયતમ પતિ દેવને
હમણા જ આ અમર ભૂમિમાં હાજર કરું છું. એક દેવની
પાસે દુર્બળ માનવજાતિ ક્યાં સુધી સ્પર્ધા કરી શકે છે તે હું
જોઈ લઈશ. ”

નાગડ સારથી બીજાં હજાર કામ પડતાં મુકી.
ચંદ્રાવતીના નિવાસસ્થાન તરફ સડસડાટ ચાલી નીકળ્યો.

ચંદ્રાવતીએ નાગડને દૂરથી જ આવતો જોઈ લીધો.
તેણીએ પોતાનું નાગપાશ નામનું તીર તેની તરફ છોડ્યું અને
જેતજેતામાં નાગડ સારથી નાગપાશ વડે ચોતરફથી વીંટળાઈ
ગયો. તે એક ડગલું પણ આગળ વધવાની શક્તિ ગુમાવી
બેઠો. ચંદ્રાવતીમાં આટલું બળ અને શક્તિ હશે તેની કલ્પના
સુદ્ધાં પણ ભાગ્યેજ આવી હશે. નાગડને નાગપાશથી ગાંધી
ચંદ્રાવતી નિઃશ્વસ મને પોતાની માતા પાસે આવી ગઈ.

નાગડની જ્ઞેન સર્પદુષ્ટવૃણલાને આ વાતની ખબર
પડી એટલે તે બેળાકગી, પોતાના વીરાની બહારે દોડી આવી.
તેણીએ દૂરથી જ એક તીર છોડી, નાગડના દેહની આસપાસ
વીંટળાઈ ગયેલા નાગપાશ તોડી નાંખ્યા. તે જોયો છલ્યો કે
તરતજ તીર વેગે ચંદ્રાવતીના ઘર તરફ દોટ મૂકી. તેની

રંગેરંગમાં વેરનો બદલો લેવાના વાસનાં પુંધવાઈ રહી હતી. બેન પોતાના ભાઈના મનોભાવ સમજી ગઈ. તેણીએ નાગરને શોભના આપતાં કહ્યું—“ભાઈ ! આ ચંદ્રાવતી તું ધારે છે તેવી સામાન્ય સ્ત્રી માત્ર નથી તેની સાથે જુવવામાં તું નહીં કાચે. પણ નાગર એક મઠીને બે ન થયો. ગમે તે પ્રકારે વેરનો બદલો લેવા તારુકી ઉઠ્યો.”

ચંદ્રાવતીનાં ચમત્કારિક બળથી સ્તંભિત થયેલો સૂર્ય પણ નાગરને કહેવા આવ્યો કે—“હે પુત્ર ! ચંદ્રાવતી સામે વિરોધ કર્યો મુઠી દે. એ સાક્ષાત્ શક્તિ સ્વરૂપી યોગિની હોવાથી તેનાં બંધન મારે પોતાને પણ મને કે કમને સ્વીકારવાં પડે છે. તું તેની પાસે બાગક ગણાય.”

પિતા-સૂર્યનાં શબ્દો સાંભળી નાગર શાંત તો થયો. પણ તેના અંતરનો તલપ્રદેશ ઈર્ષ્યાથી બળભરી ઉઠ્યો. તેણે માયાકુંડલી નામની શક્તિનું આરાધન આદર્યું અને એ શક્તિના પ્રભાવે ચંદ્રાવતીની માતા ચંદ્રાવતીનો વિનાશ કર્યો, ચંદ્રાવતી પાસે માત્રી મંગાવી, સૂર્યમંડળને મુક્તિ અપાવી અને નિરંતર વિરહથી તૂટતી રાહિણીને તેનો પતિ-ચંદ્ર દેવ પાછો લાવી આવ્યો.

તે પછી ચંદ્રમંડલમાંનું અમૂલ્ય લઘુ મૂર્ત્યવિદ્ય પડેલા અંબાદના અંજ ઉપર છાંટ્યું. અંબાકે આગસ મરડી ઉઠો થયો. તેણે પોતાને શ્રવિનદાન આપવા બદલ સૂર્યદેવને ઉપકારમૂલક અભિવંદન કર્યું.

અંગડ-ક્ષત્રીયના વિનય-વિવેકથી સંતુષ્ટ થયેલા સૂર્યે પ્રસન્ન થઈ અંગડને એક સરસ વરદાન આપ્યું અને કહ્યું કે —“ જા, તું આજથી અનંતજેતા થાય છે. કોઈ પણ નારીના કામગાણ તારૂં હૈયું નહીં વીંધી શકે. ”

આવા અચાચિત અને અણુધાર્યા વરદાનથી અંગડને પાર વિનાનો આનંદ થયો. તે ફરી ફરીને સૂર્યને શતશઃ ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો. પછી તો સૂર્યે પણ ભારે પ્રસન્ન થઈ આકાશગામિની અને ઇંદ્રજલિની એમ બે વિદ્યાઓ તેને આપી. એટલું જ નહીં પણ સૂર્યની આજ્ઞાથી નાગડે, શતશકર વૃક્ષનું ફળ કે જેને માટે તે આખી પૃથ્વી ફરવા જીવના જોખમે નીકળ્યો હતો તે પણ લાવી તેના હાથમાં મૂક્યું. સૂર્યે કહ્યું કે —“ આ ફળનો મહિમા લગભગ દરેક દેવ અને મનુષ્યને પણ સુપરિચિત છે. જેની પાસે આ ફળ હોય તે કોઈ દિવસ પણ દુઃખી ન થાય. તું આ ફળ તારી પાસે રાખજે અને ધર્મ તથા પરોપકારનાં કાર્ય કરી જીવ્યું સાર્થક કરજે. ”

નાગડ અને સૂર્ય ઉભયનો આભાર માની તે પિતા-પુત્રની મદદથી અંગડ ભૂમિ ઉપર આવી પહોંચ્યો. સૂર્યદેવે પ્રસન્ન થઈ આપેલી મહા વિદ્યાઓની પણ તેણે સારી પેઠે સાધના કરી લીધી.

પછી, ઇંદ્રજલ વિદ્યાની સહાયથી અંગડે સાક્ષાત્ ઇશ્વરનું રૂપ લીધું અને એ ઇશ્વરના રૂપમાં જ તેણે અંદ્રાવતીના ઘેર આવી દર્શન આપ્યાં. પ્રત્યક્ષ શંકર-મહાદેવ

પોતાના આંગણે આવ્યા છે એમ માની સંદાવતીએ તેમના
ચરણમાં આશીર્વાદ વેળે પ્રણામ કર્યા, અને ભક્તિથી ગદગદ
વાણીમાં કહ્યું કે:—“ હે પ્રભુ ! આપના પધારવાથી આજે
મારું આંગણ પાવન થયું ! આપની મહત્ કૃપાથી મારો
જન્મ સાર્થક થયો. એક સંસ્કૃત કાવ્યમાં કવિ કહે છે કે—

મહાતીર્થ મહોપધી, મહાનાથ મુનીશ્વરઃ ।

અન્ય ભાગ્યવતાં તેષાં પ્રાપ્તે દુર્લભ દર્શનં ॥

મહાતીર્થ, મહોપધી, મહાનાથ અને મુનીશ્વરનાં દર્શન
તો કોઈ મહાન પુણ્યશાળી કે ભાગ્યશાળી હોય તેને જ પ્રાપ્ત
થાય. અમારી કે અન્ય ભાગ્યશાળીને તેમનાં દર્શન થતાં નથી.
હું અને આજે પરમ ભાગ્યશાળી માનું છું કે આપના જેવા
વિશ્વના મહાદેવે પ્રત્યક્ષરૂપે મારે ત્યાં પધારી અને દર્શન દીધાં.”

મહાદેવની સમિપે આ રીતે ભક્તિયુક્ત વચનો
ડાળ્યારી પોતાનો આનંદ પ્રદર્શિત કરી રહી હતી એટલામાંજ
મહાદેવે બોલેલાં રહ્યા માંડ્યું.

સંદાવતી આ દેહનો અર્થ ન સમજી શકી. તેણીએ જો
હાથ એડી કહ્યું કે—“ પ્રભુ ! આપ તો આ સમગ્ર સંસારના
પાલક, પાપક અને સંરક્ષક ગણાઓ છો ! આપની આજ્ઞા
વિના વૃક્ષનું એક પાંદડું પણ ન ફરકે એવો તો આપનો
પ્રભાવ છે. પ્રાણીમાત્ર આપને કર્તા હતાં માની આપની
ઉપાસના કરે છે. છતાં આજે આપ આમ કેમ દેહન કરી રહ્યા
છો તે મારાથી નથી સમજાનું.”

શિવે ગળગળા સ્વરમાં ઉત્તર આપ્યો:—“હું સંસારકર્તા હતાં છું એ વાત ખરી છે. પણ આજે મારે પોતાને મહાન સંકટ આવી પડ્યું છે. હવે મારું શું થશે તેનો ચાર કરતાં મારાથી રડ્યા વિના રહી જ શકાતું નથી. હનીયામાં આજે મારા જેવો બીજો એક પણ જીવ હું નહીં હોય. એ હુંબ ટાળવાને આજે તમારા વિના ખંદેશ જ શક્તિવાન નથી. ”

અંદ્રાવતીનું આશ્ચર્ય વધતું જ ચાલ્યું, તે બોલી—“મહાનાથ ! પહેલાં આપનું હુંબ કહો. મારાથી એ હુંબ દૂર થઈ શકે તેમ હોય તો હું મારું સર્વસ્વ આપના ચરણ ધરી દઈશ. ”

શિવે પોતાના હુંબનો ખુલાસો કરતાં કહ્યું કે:—“અમારી પ્રાણપ્રિયા પાર્વતી મને ત્યજી સદાને માટે ચાલી ન જ્યાં ! હવે પાર્વતીજી વિના જીવવું એ મને કડવું ઝેર જેવું પડ્યું છે.” એટલું કહેતા કહેતામાં શિવજી પુનઃ રડી પડ્યા

“ પણ હવે તેના શો ઉપાય કરવો તે મને સમજાવો. અંદ્રાવતીએ અતિ આકાંક્ષા સાથે પ્રશ્ન કર્યો.

“તેના અંકજ ઉપાય છે અને તે એ જ કે જો તમે મા સાથે વિવાહ કરો તો હું બધાં સંકટથી છુટી જઉં. ” શિવજીએ આગાદ તીર છોડ્યું.

“ પણ હું એક પામર માનવી કયાં અને આપ સમ દેવ કયાં ? માનવ જાત તો દેવો કરતાં સહસ્ર ગણી મલીન

ચણાય ! આપ અને પશ્તીને શી રીતે મુખી થયો ? અને હું
આપને યોગ્ય પણ શી રીતે બની શકું ? ”

“ મુખી થઈશ કે નહીં તે જોવાનું કામ મારું પોતાનું
છે. તમે મારે યોગ્ય શી રીતે બનો તેના ઉપાય પણ મારી
પાસે જ છે. જો તમે અને વરવાને રાજી હો તો જ જો ઉપાય
બતાવું. આ ઉપાય એવા છે કે હરકોઈ માણસ અપવિત્ર મનુ-
ષ્યત્વમાંથી મુક્ત થઈ પરમ પવિત્ર દેવત્વને પ્રાપ્ત કરી લે. ”
શિવજીએ ચંદ્રાવતીના ગળામાં એક પછી એક મંદલાંગ
મુકવા માંડી.

“ તો પંછી આપ કહો તે પ્રમાણે કરવાને તૈયાર છું. ”
ચંદ્રાવતીએ નિખાલસપણે કબુલાત આપી.

“ જો તમે મારે યોગ્ય બનવા માગતો હો તો સૌ પ્રથમ
તમારે તમારું મસ્તક મુંઠાવી નાખવું પડશે. આ બારીકે
વચ્ચે અને કીમતી અલંકારોને બદલે ફાટલાં તૂટલાં ને ગંધાતાં
વચ્ચે પહેરવાં પડશે, મેં ઉપર મેશ લૂંસવી પડશે એટલું જ
નહીં પણ બીજા કોઈ વાહન ઉપર ન બેસતાં ગધેડાની પીઠ
ઉપર બેઝી મારી પાસે આવવું પડશે. જો તમે આટલું કરી
શકો તો જ તમારું પાણિચહણ મારાથી થઈ શકે. કહો
આટલી આકરી વિધિ કરી મારા યોગ્ય થઈ શક્યો ? ”
શિવજીએ ચંદ્રાવતીને જરાબર સકંજામાં લીધી.

“ એમાં તે કઈ મોટી વાત છે ? આપની એકેએક આજ્ઞા
પાળવા આપની આ દાસી તૈયાર છે. શિવજીની પત્ની થવાનું

મહાભાગ્ય પ્રાપ્ત થતું હોય તો આવી પાંચ-પચીસ તો શું
પણ હજાર વિધિ પાળવાં પણ ગમે. તે સ્ત્રી તૈયાર થઈ જાય. ”
ચંદ્રાવતીએ પોતાનો ઉભરો ઠલવ્યો.

જપોર થતાં ચંદ્રાવતીએ મસ્તક સુંડાવ્યું, કેશકલાપ
ઉખેડીને ફેંકી દીધો, મહોઢા ઉપર મેશ ભુંગી અને અંગે
ઉઠ્ઠરડામાંથી આણેલાં ગંધાતાં ચીંથરાં વીટાળ્યાં. પછી એક
ગંધેડા ઉપર બેસી શંકરની રાહ જોતી ઘરની બહાર ઉભી
રહી. લોકોનાં ટોળેટોળાં આ શંકર અને ચંદ્રાવતીનો વિવાહ
જોવા એકઠાં થઈ ગયાં. તેઓ અંદર અંદર વાર્તાલાપ કરી
ચંદ્રાવતીના સૌભાગ્યના વખાણ કરવા લાગ્યા, સ્ત્રીઓ પણ
ચંદ્રાવતીના સહભાગ્ય પ્રત્યે ઇર્ષ્યાની નજરથી નિહાળવા લાગી.

યથાસમયે શિવસ્વરૂપધારી અંબડ ત્યાં આવી પહોંચ્યો.
લોકોના ટોળાએ તેને અભિવંદન કરી હર્ષ ધ્વની કર્યાં. હવે
ઘડી-બે ઘડીની અંદર મહાદેવજી આ ચંદ્રાવતીને પોતાના
મડખામાં લઈ આકાશમાર્ગે કૈલાસ તરફ ઉડી જશે એવી સૌ
કોઈએ કલ્પના કરી.

ચંદ્રાવતીનો ગર્વ આજે નિરંકુશ હતો. સાક્ષાત્ શંકર
જેવા પોતાને પતિ મળશે એ અભિમાનથી તે પોતાના દેહનું
પણ ભાન ભૂલી ગઈ હતી. એટલામાં લોકોના અસાધારણ
ટોળાને લીધે હો કે દૈવસંજોગને લીધે હો ચંદ્રાવતીની સવારી
માટે આણેલો ગર્દભ ભડક્યો અને ચંદ્રાવતીને નીચે પટકી
ત્રણ-ચાર પાદપ્રહાર પણ કરી વાળ્યા. પ્રેક્ષકોમાંના કેટલાક આ

આજના પ્રસંગ જોઈ બેઠબેઠા હસી પડ્યા. ચંદ્રાવતી પોતે પણ શરમાઈ ગઈ. તેણીએ શંકરને નમ્રપણે પ્રાર્થના કરી કે—
 “ પ્રભુ ! આપની હાજરીમાં, આપના જ દેખતાં આ ઉદ્ધત પ્રાણી અને પાદપ્રદાર કરે તે આપ કેમ સહી દેશો છો ? આપે તેનું તત્કાળ નિવારણ કરવું જોઈતું હતું. તેને બદલે આપ તો ઉલટા હસી રહ્યા છો એમ જણાય છે. ”

આ પ્રાર્થના પુરી કરે એટલામાં તો શંકરનો વૃષભ પણ એકાએક તોફાન કરવા લાગ્યો અને એ તોફાનને અંગે પણ બીજી બે-ચાર લાતો ચંદ્રાવતીના મસ્તક ઉપર પડી.

બે ક્ષણ પહેલાં અભિમાનથી ‘કુલાઈ ગયેલી’ ચંદ્રાવતીના નયન આંધુથી ઉભરાઈ નીકળ્યાં. માથું ઊંચું કરી ગગન ભણી નિહાળે છે તો ત્યાં શંકર, શિવ કે મહાદેવ સાંપ અલોપ ચર્મ ગયા જણાયા. લોકોએ મસ્કરીનાં વાગ્બાણ ઉપરાઉપરી છોડવા માંડ્યા. તેઓ કહેવા લાગ્યા કે—“ કેમ ચંદ્રાવતી ? બહુ અભિમાન કરતી હતી તેનાં કરવાં. ક્યાં ચાખ્યાં ને ? કૈલાસ પર્વત ઉપર મહાદેવજીના દર્શન કરીને ઘડીકમાં પાછી પણ આવી ગઈ કે ? ”

ચંદ્રાવતી તો એ વખતે એવી લોંબી પડી ગઈ કે જો ધરતી માતા માર્ગ આપે તો તે જ ક્ષણે પૃથ્વીમાં સમાઈ જાય. તે ઠઈક વિચાર કરતી હતી અને લોકો ઉચ્ચ ઠંઠે તેણીનો ઉપહાસ કરી રહ્યા હતા તે વખતે અંબડે પોતાનું શિવ સ્વરૂપ સંકેતી લઈ પોતાના સ્વાભાવિક રૂપમાં દર્શન

હીધા. શિવજીને ણદલે અંખડને પોતાની સામે ઉભેલો. બેઠ શરમને લીધે તેણીને મરવા જેવું થયું.

અંખડે કહ્યું:—“ આપણી રમતની શરત તો યાદ છે ને ? હું સૂર્યમંડળમાં જઈ વિજય મેળવી આવ્યો. ”

“ તે મને આમ જગતની વચ્ચે કેમ બે આખર કરી ? તું માણસ નહીં પણ માણસના વેશમાં ચોખ્ખો ગધેડો જ છે ! ” ક્રોધના આવેશમાં ચંદ્રાવતીના મુખથી ન બોલવા જેવાં વેણું નીકળી ગયાં.

“ હવે મને વધારે ચીડવશે તો તેનું પરિણામ સારું નહીં આવે. એક કડવું ફળ તો ચાખ્યું, અને હજી પણ વધારે મીઠાસ કરશે તો કોઈને મોઢાં ણતાવવું ભારે થઈ પડશે. કહ્યું છે કે—

न कोपनीयाः केनापि साक्षरा हित कांक्षया ।

विपरीतास्ते जायंते राक्षसा इव केचन ॥

અર્થાત્ હિતની ઇચ્છાવાળા જનોએ કોઈ પણ સાક્ષરને ભૂલેચૂકે પણ ન ચીડવે, સાક્ષરો બે વિક્કરે તો તેઓ રાક્ષસ જેવા જ બની જાય. માટે હવે સમજીને શાંત થાઓ તો વધારે સારું. ” અંખડે એક વિજેતાની જેમ ગંભીર ભાવે ઉપદેશ આપ્યો.

અંખડના આ અલૌકિક વિદ્યાપ્રભાવથી ચંદ્રાવતી એટલી તો ભયભીત બની ગઈ કે તેની સામે બોલવાનો પ્રયત્ન

કરવા છતાં, જોઈએમાંથી એક, શબ્દ પણ ન નીકળ્યો. તે
મૌનપણે ચિત્રવત્ ત્યાંને ત્યાં જ બેઠી રહી. લોકો પણ કહી
મશ્કરી કરતા પોતપોતાના સ્થાનકે આટ્યા ગયા.

અંબડે રમેતની સરળ ફરીથી રજુ કરી અને કહ્યું કે
“તમે હાર્યા અને હું જીત્યો. હવે કાં તો મારી ચરણસેવા
સ્વીકારો અને કાં તો મને વરો !”

આજના પ્રયોગથી અંદાવતીનું અભિમાની હૃદય
પીગળીને પાણી જેવું થઈ ગયું હતું. તે એકદમ અંબડના
ચરણમાં નમી પડી અને પોતાની ઉદ્વેગતા તથા રવચ્છંદ
માટે હમા યાચતી કહેવા લાગી કે—“આજથી માફ
સર્વસ્વ આપના ચરણમાં જ નિવેદન કરી હું સર્વ ઉપાધિથી
મુક્ત થઈ છું. એક નારીને ન છાજે તેવો ઉન્માદ અને
ઉત્પાત કયો તે માટે હું ખસ્તાઈ છું. હું માફ કર્તવ્ય ભૂલી
અને ખોટો માર્ગ ચડી ગઈ તે બદલ આપ જે પ્રાયશ્ચિત્ત
કરમાવો. ને પાળવા તૈયાર છું. આજથી મને આપનીજ
એક દીન દાસી માની આપની છાયામાં આશ્રય આપશો.”

અંબડે તેને રનેહ પૂર્વક આલીંગન આપ્યું, અને પૂછ્યું
કે—“બીજી બધી વાત જવા દઈ મને માત્ર એટલું કહો કે
આ નગરમાં આવો વિપરીત આચાર સર્વત્ર દેખાય છે તેનું
શું કારણ? મને તેનો સંતોષકારક ખુલાસો હજી સુધી મળી
શક્યો નથી. માટે તે બધી વાત તમે પોતે જ કહો તો બહુ સારું.”

“ આ નગર મેં પોતે જ મારી પોતાની શક્તિથી સ્થાપ્યું છે અને મારી શક્તિથી જ ચાલે છે. મારી શક્તિના પ્રતાપેજ મેં સૌને વિપરીત આચાર પાળતા બનાવી દીધા છે. તેમાં જો કંઈ પણ દોષ હોય તો તેને માટે હું પોતે જવાબદાર છું. રૈયત તો બિચારી મારી આંસૂ પ્રમાણે જ ચાલી રહી છે. ” અંદ્રાવતીએ સરળ ભાવે પોતાના પતિદેવ પાસે યથાર્થ હકીકત કહી દીધી.

“ પણ તમારી પાસે એવી તે કઈ શક્તિ છે તે જરા કહેશો ? ” અંગડે પુનઃ પ્રશ્ન કર્યો.

“ આપને પતિ તરીકે માન્યા અને સ્વીકાર્યા પછી આપની પાણે કોઈ પણ વાત છુપાવવી એ અધર્મ છે. તેથી આપ જો કંઈ પૂછો તેના સંપૂર્ણ સત્ય ઉત્તર આપેવા તૈયાર છું. હવે મારી પાસે કંઈ કંઈ શક્તિ છે અને તે કંઈ કંઈ વિદ્યાના પ્રતાપે મને પ્રાપ્ત થઈ છે તે આપને કહી દઉં. પ્રથમ તો, મને આકાશગામી વિદ્યા સારી પેઠે આવડે છે, વાળી ચિંતિતગામી વિદ્યા પણ મને પ્રાપ્ત થઈ છે અને તે ઉપરાંત સ્વરૂપ પલટાવવાની તેમજ આકર્ષણ કરવાની-આકર્ષણી વિદ્યા પણ હું મેળવી ચૂકી છું. ” અંદ્રાવતીએ પોતાના અંતરના ગુપ્ત રહસ્ય એકે એક પ્રકટ કરવા માંડ્યા.

અંદ્રાવતીને આટઆટલી અપૂર્વ વિદ્યાઓ વરી છે તે જાણી અંગડને પણ ભારે હર્ષ થયો. પોતાના ભાગ્યની મનમાં ને મનમાં તે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો.

પરાક્રમી અંબડ અને શક્તિમતી ચંદ્રાવતીના પરસ્પર
અંમેલનથી બન્નેના દિવસો મુખ-આનંદ અને વિલામમાં
વ્યતીત થવા લાગ્યા. થોડા દિવસ પછી અંબડે મુખર્જી-રજ
આદિ મહા મૃદ્યવંતી સામગ્રી પોતાની સામે લઈ,
ચંદ્રાવતીની સાથે પોતાના ગામ તરફ પ્રસ્થાન કર્યું.

ગોરખ યોગિની પાસે અંબડ અને ચંદ્રાવતીએ નંદ
પ્રેમપૂર્ણ નમન કર્યું. અંબડને શ્રોમદ્ગુણ પાછો આવેલો જોઈ
ગોરખ યોગિનીએ પોતાનો સંતોષ પ્રદર્શિત કર્યો. અંબડે
શતશર્કરા વૃક્ષનું ફળ યોગિનીના પાદપંકજમાં સવિનય
અર્પણ કર્યું અને થોડી આડીઅવળી વાતો કરી અંબડ અને
ચંદ્રાવતી, ગોરખ યોગિનીના આશ્રમમાંથી નીકળી પોતાને
ધર ગયા. એ રીતે તેઓ રાજ ભાતભાતના મુખ-વિલાસ
બોગવતા દિવસો નિર્ગમવા લાગ્યા.

જેન સસ્તી વાંચન માળા.

દર વરસે રૂ. ૩) માં ૬૦૦ પૃષ્ઠનાં ઇતિહાસીક
પુસ્તકો નીચમીત આપે છે, માટે ગ્રાહક થવા વિલાંબ
ના કરતા—

દ્વિતીય આદેશ

એ વાતને થોડા દિવસો થઈ ગયા. ત્યારબાદ એક સુંદર પ્રભાતે અંબડ-ક્ષત્રિયે-ગોરખ યોગિનીના આશ્રમમાં બધે યોગિનીને પુનઃ અભિવંદન કર્યું અને લક્ષ્મિભાવ પૂર્વક કહ્યું કે:—

“હુ માતા! હવે આપના બીજા આદેશ સુણાવો. જેમ પ્રથમ આદેશનું પરિપાલન કર્યું તેમ આપના દ્વિતીય આદેશનું પાલન કરવા મન-વચન-કાયથી પ્રયત્ન કરીશ.”

“વત્સ! અદિથી દાક્ષણ દિશામાં, એક વિશાળ સમુદ્રની વચ્ચે હરિહર નામની એક ડીપ છે, અને તે દિવની અદર કમલ કાચન નામની યોગી વસે છે, તેની આધારિકા નામની કન્યાને સહ આપના એ નામે બીજો આદેશ છે.”

આ વડ હરિહર નામની એક સાદમ માટે પ્રથમથી જ તૈયાર હતો. વેદવિદ્યાના આદરભક્તિના પાત્રાનુ કથ્યાણ થવાનું કે એવી જે કદ આપના મધ્યક ગત હતી તેથી એક દાક્ષણ વડ નામની એક વિદ્યા નામની કદી નામના માટે, સમુદ્રના નામના આ વડ નામના કોપ વડે વાતી નોકરેયા.

કે કુત્ર અને નામના કુત્ર નામના એક વડને વિદ્યે તેણે નામના કુત્ર નામના આપના વડ નામના

હોદો ઉછાળાં મારી રહી હતી. દેવ-દેવીઓને માત્ર રમવાં ખાતર જ જાણે આ પ્રદેશ નિર્મયો હોય તેવો તે શાંત અને પવિત્ર લાગતો હતો. અંબડને ખાત્રી થઈ કે ગોરખ યોગિનીએ સમુદ્રની અંદર જે હરિહર નામનો જોટ કહ્યો છે તે જ આ હોવો જોઈએ. પણ જો આ તે જ જોટ હોય તો કમલકાંચન યોગિની કુદીર શી રીતે શોધી કાઢવી એ એક મોટી મુશ્કેલી થઈ પડી.

અંબડ જોટા હતો ત્યાંથી ઉઠીને ઉભો થયો અને કમલ-યોગિની શોધ કરવા માર્ગ કાપવા લાગ્યો. તે હજી થોડું દૂર જાય છે તેટલામાં સામેથી કોઈ એક પુરુષ આવતો જણાયો. અંબડ તેને કંઈક પૂછે તે પહેલાં પેલો પુરુષ જ બોલી ઉઠ્યો કે:—“ અહો અંબડ-ક્ષત્રિય ! ઘણું દિવસે આ વનમાં આપનાં પનોતાં પગલાં થયાં ! ”

દૂર દૂરના એકાંત જંગલમાં રહેનારો આ પુરુષ પોતાનું નામ જાણે છે તે જોઈ અંબડને આશ્ચર્ય તો થયું. પણ મનના એ આશ્ચર્યભાવને મનમાં જ દાબી દઈ તે ગોચર્યો:—“ અહીં કમલકાંચન નામના એક યોગી વસે છે એમ સાંભળ્યું છે. તો આપ તેમનો આશ્રમ જતાવવાની કૃપા કરશે ? મારે તેમની પાસે જઈ જરૂરું કામ છે. ”

“ તમે જે યોગીને શોધવા નીકળ્યા છો તેજ યોગી આજે પોતાની મેળે પગે ચાલીને તમારી ખાસે દાગર થઈ ગયો છે. રાષ્ટ્ર-શબ્દોમાં કહેવાની જરૂર હોય તો નમે જને

કમલકાંચન યોગીને કાગી અને નાગી નામની બે સ્ત્રીઓ હતી. આજે અંબડ નામનો એક ક્ષત્રિય અતિથિ આવવાનો છે એમ તે અગાઉથીજ જાણી ગઈ હતી. તે બન્ને જાણીઓ ઉંબરામાં ઉભી ઉભી રાહ જોતી હતી તેટલામાં અંબડ ત્યાં આવી પહોંચ્યો.

“અંબડ તમારું જ નામ ને ? ગોરખ યોગિનીના આદેશથી વનમાં લમનાર તમે પોતે જ કે ?” કાગી અને નાગી બન્ને સ્ત્રીઓ એકી સાથે બોલી ઉઠી.

આભાર અને આશ્ચર્ય સાથે અંબડે સહેજ મસ્તક નમાવી પોતાની સમ્મતી સૂચવી.

તે પછી કાગી અને નાગીએ અનેક પ્રકારની મીઠી મીઠી વાતો કહી અંબડને સ્નેહથી નવરાવ્યો, ભાતભાતના લોજન રાંધી અંબડની થાળીમાં પીરસી, આગ્રહ કરી તેને તૃપ્ત કર્યો. પણ આ બધો સ્નેહ, માયા, મમતા કેવળ કૃત્રિમ હતી એનું અંબડને લાન ન રહ્યું. ઊભય નારીઓની સ્નેહ-જાળમાં તે સપડાયો.

અંબડ જમીને પરવાર્યો અને ઘડીવાર બેઠો એટલામાં તે એક મરદ મટી પામર-અસહાય કુકડો બની ગયો. કાગી ને નાગી નામની દુષ્ટાએ લોજનની અંદર જ એવી ઔપધી લેખાવી દીધી કે એ લોજન જમ્યા પછી અંબડ પોતાનો નર-દેહ ગુમાવી બેઠો. ખરેખર નસીબ શું નથી કરતું ?

આરોહણિ ગિરિશિખરં સમુદ્રમુલંબયતિ પાનિ પાતાલં
વિધિલિલિખિતાદરમાલં ફલતિ કપાલં દિ મૂગત—

વિધિના લેખ હોય દીવસ મિથ્યા ન થાય ! વિધિજ
પ્રાણી માયને પર્વતના શિખરે ચડાયે છે, વિધિજ યમુદની
પેડીપાર હણ જાય છે અને વિધિ જ મનુષ્યોને પાનાળ પર્વત
પહોંચાડે છે. પોતાના બાહુબળથી એક ક્ષણ પડેલાં મૃત્યુને
ધુલવને ! અંબડ-શત્રિય અત્યારે સાવ નિરૂપાય બની ગયો !
બલબલા વિધાધરો અને શૂરવીરોની સાથે સ્પર્ધા કરતો
અંબડ, એક પામર પત્રીની કોરીમાં આવી પડ્યો ! તેનું બળ
તેની બુદ્ધિ, તેની વિદ્યા અને તેની કળા-કુશળતા એ સૌ
તેને બચાવવાને નિષ્ફળ નીવડ્યાં ! મ્હોટા મ્હોટા ચમરબાંધી
પણ કીસ્મત પાસે ગરીબ ગાય જેવા બની જાય છે એમ જે
કહેવાય છે તે કંઈ ગાંડાનો પ્રલાપ માત્ર નથી; પણ તે અશરણ
સત્ય છે.

અંબડ કુકટો બન્યો એટલે કાગી નાગી નામની કુલટા
ત્રીઓ તેને કૂચલે પજવવા લાગી. પોતે જાણે બીલાડીઓ
હોય અને કુકટારૂપી શ્રીકાર માંડ માંડ હાથ આવ્યો હોય તેમ
તે અંબડને પજવવા લાગી. અંબડની દશા ખરેખર દયાજનક
હતી ન તેનાથી માણસની જેમ બોલાય કે ન તેનાથી સામે
થવાય. મનમાં સમજીને બેમી રહેવા સિવાય બીજાં એકે
ઉપાય અત્યારે ન ચાલ્યો કાગી-નાગીના તોફાન તેણે મુંઝે
મ્હોટે પેડી લીધા.

કમલકાંચન યોગી પણ કોઈ કોઈ વાર આ કુકડાની સામે-રોષપૂર્ણ નજર કરી જાણે ધિક્કાર વરસાવતો હોય તેમ કહેતો કે અરે! લલા માણસ? તને બીજી કંઈ ન સૂઝયું કે તે મારી આંધારિકાને લઈ જવાનું સાહસ કર્યું? તારી કુબુદ્ધિનાં કડવાં ફળ હવે તું જ ભોગવ! તને સલાહ આપનારા સૌ આવે રહ્યા અને તું પોતેજ તારી જાળમાં સપડાઈ ગયો! ” અંબડનો આત્મા આ ઊદ્ગાર સાંભળી અંદરખાને તો ઘણો જ ઊકળી આવતો. પણ વાચા વિના તે શી રીતે ઉત્તર આપે?

આવી રીતે દુઃખમાં ને દુઃખમાં અંબડે કેટલાક દિવસ કાઢી નાખ્યા! તે હિમ્મત ન હાર્યો કોઈ એક શુભ ક્ષણે પોતે પાછો મનુષ્ય થશે અને આ અમાનુષી અત્યાચારનો બદલો લેશે એવી આશા રાખી મુક્તિના દિવસ ગણવા લાગ્યો.

છેવટે અંબડ નહીં, પણ કાગી નાગી અને કમલકાંચન યોગી આ કુકડાથી કંટાળ્યા. એક દિવસે યોગીએ પોતાની જાનને પ્રિયાઓને સંજોધીને કહ્યું કે:—“ હવે આ પાપને આપણા ઘરમાંથી કાઢીએ તો સાડું. એનો આખો અવતાર હવે આમ કુકડા પેડેજ વ્યતીત થવાનો એ ચોક્કસ. તે આપણે ત્યાં પડેલા રાંધેલાં કરતાં જંગલના ટાક-તડકા અને ભુખનાં દુઃખ વેડે એ જ તેને માટે યોગ્ય સ્થળ છે. માટે ગમે તેમ કરીને તેને વનમાં છોડા મુદ્રી દો. વનના વિકરાળ પશુ-પક્ષી કા તો તેને કાંઈ ખાશે અને કાં તો ભુખ-તરસથી પીડાઈ કંઈનાં મરી જશે એટલે આપણે આ નકામી ઉપાધિથી વગર નાંકવું જોઈ.”

કાગી નાગીને આ સલાહ ગળે ઉતરી. તે બન્ને જાણીઓ
ગાઠ અરણ્યમાં, ત્યાં માણસનો પ્રવેશ સરખો પણ ન થઈ
શકે ત્યાં જઈ આ કુકડાને છૂટો મૂકી આવી.

અંબડનું લાભ આજ પ્રસંગની સાહ જોતું બેઠું હતું.
માણસનું લાભ ક્યારે અને કેવી રીતે પલટાય છે તે નિશ્ચય-
પૂર્વક જાણવાને કોણ સમર્થ છે ? પાણીવાર મનુષ્યો ખીજાનું
બૂંડ કરવા જતાં ઉલટું તેનું કંઠ્યાણ જ કરતા હોય છે.
અંબડને વિષે પણ એમજ થયું. કાગી ને નાગીએ અંબડને
રીબાવવા સાફ વનમાં મુક્યો તો ખરો, પણ ત્યાં અંબડનું
લાભ ચમક્યું.

એક દિવસે કુકડાના રૂપમાં અર્વંત્ર વિચરતો અંબડ
વનના એક નિર્જન ભાગમાં આવેલી વાવમાં પાણી પીવા
જત્યો તરત બળ લાગેલી હોવાથી ધરાઈને ગળા સુધી પાણી
પીધું. હવે પાણી પીને જેવો બહાર નીકળ્યો કે તરત જ તે
હતો તેવો મનુષ્ય બની ગયો !

તેણે વિચાર કર્યો કે આમ એકાએક નાફું સ્વરૂપ પલ-
ટાઈ જવાના શુ કારણ હશે ? વિચારના અંતે નિશ્ચય કર્યો કે
આ વાવના પાણીમાં જ એવું કંઈક સામર્થ્ય છે કે જેને લીધે
રૂપાંતર પામેલા પ્રાણી પાછો તેના તેવો મનુષ્ય થઈ જાય.

આવો નિશ્ચય કરી પ્રવ્રજિત ને વનમાં આગળ
પડ્યો જતા જતા નર્તી પડવાથી એક જાણી આવે નિદ્રા
લેવાના દંરાદાથી વૃક્ષના પાદડા આધાપા... કરી સ્થેર અંગ

‘લંબાબુ’, એટલામાં દૂરથી કોઈ સ્ત્રીનાં કંઠે રૂઢન સ્વર તેન કાને આવતાં હોય એવો ભાસ થયો. ળરાળર લક્ષ આપીને સાંભળ્યું તો ખરેખર જ કોઈ અનાથ સ્ત્રી હુસકા ભરીભરીને રોતી હોય એવી અંબડને ખાત્રી થઈ. પછી તો નિદ્રા નિદ્રાને ઠેકાણે રહી અને અંબડ એક વીર પુરૂષની જેમ તે રૂઢનસ્વર-વાળી દિશામાં ગાળ્યો.

રસ્તે જતાં જતાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે:—“ અરેરે ! આ નિર્જન અરણ્યમાં ખિચારી કોમળસ્વભાવ નારીને કોણ યજ્ઞવતું હશે ? જે ઠેકાણે સૂર્યનાં કીરણો પણ ધ્રુજતાં ધ્રુજતાં પ્રવેશ કરે ત્યાં આગળ હુટ મનુષ્યો કેવાં પાખંડ રચી મનુષ્ય-ત્વને શરમાવે છે !

રૂઢનંકરની સ્ત્રીની પાસે જઈ અંબડે પ્રશ્ન કર્યો કે:—“ હે સુલોચને ! તું કોણ છે ? અને તારે માથે એવી તે કઈ મ્હોટી આપત્તિ છે કે જેથી રડી રડીને આ વનનાં વૃક્ષને પણ દયાર્દ્ર બનાવી મૂકે છે ? ”

વીણાના સ્વરને પણ લલિત કરે એવી મિટ વાળીમાં ઘેટી લયલીત સ્ત્રીએ પોતાનો વૃતાન્ત સંભળાવવા શરૂ કર્યો.

“ હે નરપુંગવ ! રોલગપુર પત્તનના રાજા હંસની હું રાજકુંવરી છું. મારું નામ રાજહંસી છે. હું ઉમ્મરલાયક થઈ એટલે મારા પિતાએ હરિશ્ચંદ્ર નામના એક રાજકુંવરને માટે પાણિગ્રહણ કરવા સારૂ નિમંત્રણ મોકલ્યું. એ નિમંત્રણને

માન આપી સજ્જને દિવસે તે પુત્ર આવી જશે. ત્યારની
 તમી તૈયારીઓ શામળથી જ કરી મેળવી હતી. આજ અમારો
 હસ્તમેતાપ થાય એટલી વિધિ જ આવી હતી. મુન્દિને
 અને શગાં-ફનેદીઓ અમન-અમન રીઝવતાં અહીં નહીં રૂના
 હતા. હસ્તમેતાપને હવે નહીં નાક ન હતી. હું આમ મહના-
 મારમાં જઈ ઉચામાં ઉચી જાનનાં જવાબપેઠા પંદરનામી
 તૈયારી કરતી હતી અને હજી તો મુન્દિએ પ્રગટ થઈ અને
 અમરેલી હંસુરી પહેરી રહું એટલામાં કેવળ જાણે ક્યાંથી
 એક મહા દુષ્ટ પુત્ર્ય મારા અંતઃપુરમાં અકસ્માત દાખલ થયો.
 તેણે મને ધમકી આપી મારી હંસુરી પડાવી લેવાનો પ્રયત્ન
 કર્યો. પણ હું તેની સામે ટેક મુખી ઝૂકી. ઉંચટે અજપૂર્વક
 મારી હંસુરી ઉતારવાનો પ્રયત્ન કરવામાં પણ તેણે ખાતરી ન
 રાખી. પરંતુ મારી દૃઢ અનીચ્છા પાસે તેણું કંઈ જ ન થાયું.
 છેવટે તે ક્રોધથી ધમધમી ઉઠ્યો. તેણે મને ત્યાંથી એમને
 એમ ઉપાડી આકાશમાર્ગે ઉડવા માંડ્યું. બચને હીધે મારી
 આંખો મીચાઈ ગઈ! પછી શું બન્યું તે હું નથી જાણતી.
 એ દુષ્ટ પુત્ર્ય મને અહીં એકલી મુદ્રીને ગયો છે. પણ જરૂર
 તે અહીંથી બહુ દૂર નહીં ગયો હોય. મારી આ કમુદ્રીનો
 તેને ભારે મોહ લાગ્યો છે. પણ હું મારા પ્રાણના હોમે પણ આ
 હંસુરી તેની પાસે જવા નહીં દઉં. આટલામાં એ ખીલે કોઈ
 સત્પુત્ર્ય વસતો હોય અને મદદ કરે તો હું એ દુષ્ટના પંખમાંથી
 બચી જઈ એવી આશાથી આ અંધારી રાત્રીએ હું રૂદ્ધ
 કરતી હતી. મારા સફલાયે તમે આ તરફ આવી સહ્યા. ”

રાજદ્રુમી કહેક વધુ બોલવા બટી હતી. પણ એટલામાં અંગત જ બોલી ઉઠ્યો કે:—“ સૂર્ય દેવ તમારી પર શી રીતે પ્રસન્ન થયા ? અને તમને આ કંચુકી શા સાડ આપી ? ”

રાજદ્રુમી સહેજ સ્વસ્થ થઈ, આંગળાના અશ્રુ લુછી નાખી પોતાના બુનો વૃતાન્ત કહેવા માંડ્યો:—

“ તે વખતે હું છેક ન્હાની ન હતી. બાલ્યભાવ વટાવી યુવાનીના આટલા આંગંગતી હતી. મારા માતપિતાએ મને સરસ્વતી નામની એક પંડિતાની પાઠશાળામાં ભણવા મોકલી. હું સરળભાવે એ પંડિતા પાસે શાસ્ત્ર-સાહિત્ય વિગેરે શીખતી. મારી સાથે કુટુંબ કુળની બીજી સાત કુમારિકાઓ પણ એજ પંડિતાની પાઠશાળામાં નિયમિત ભણવા આવતી. અમે સાતે જણીએ સખીભાવથી પરસ્પરને હેનથી મળતી-હુળતી. એક દિવસે અમે આઠે જણીઓએ વિચાર કર્યો કે આને તો આપણે પાઠશાળામાં જ સૂઈ રહીશું. અમારા માતપિતાને સરસ્વતી પંડિતા પ્રત્યે ખુબ શ્રદ્ધા હોવાથી તેમણે અમારા પ્રસ્તાવ વિષે વાંધો ન લીધો. તે રાત્રીએ અમે પાઠશાળામાં સૂતાં તો ખરાં, પણ પૂર્વે કામ દિવસ ન જોયેલું એવું એક માદદ આશ્ચર્ય નીરખ્યું. ”

રાજદ્રુમીએ આટલું કહી એક ઉણ્ણ નિશ્વાસ મૂક્યો. ભૂતકાળના સ્મરણમાત્રથી તેનું કાળજી તડપતું હોય એવાં ચિન્ત તેના વદન ઉપર તરી આવ્યાં.

પુનઃ તે સ્થિર થઈ નિર્ભયપણે કહેવા લાગી:—“ અમને

આઠે જાળીઓને ભરનિદ્રામાં સૂતેલી સમગ્ર પંડિતાએ એક મ્હોંટું માંડણું રચ્યું અને એ માંડણી અંદર ચોંગડ ભેગી-લીઓને ફિડા કરવા આવાહન કર્યું. આકાંક્ષમાં વિજળી જગકે તેમ : એક પછી એક એમ ઘાંસઠ ભેગણીઓએ આ માંડણી અંદર પ્રવેશી રાસડા લેવા માંડ્યા.

સરસ્વતી પંડિતાએ, ભેગણીઓની પ્રસન્નતાને લાલ લેવાના આશયથી પ્રાર્થના કરી કે—“ મારા જેવી એક હરિદ્ર દાસીને તમારે એકાદી સિદ્ધિ તો જરૂર આપવી જોઈએ.”

એક યોગિનીએ જવાબ આપ્યો—“ સિદ્ધિ આપવામાં અમારી ના નથી. પણ વિધિ વિના સિદ્ધિ ન મળે ! જો એમ જ સિદ્ધિઓ વેરવા માંડીએ તો જગતમાં સિદ્ધિની એક કોડી જેટલી પણ કીમત ન રહે. ”

“ આપ આજા કરો તે પ્રમાણે વિધિ કરવામાં મને કોઈ ભતની હરકત નથી. ” પંડિતાએ ઉત્સુકતા પ્રકટ કરી.

“ પહેલા પ્રાણપિંડ આપ, પછી અમે તને સિદ્ધિ સમ-પીંડું. ” ઘોસઠ ભેગણીઓએ એક સાથે ઉચ્ચાર કર્યો.

“ પ્રાણપિંડ અથવા તો લોગ એ જ આપને સર્વને અશીષ દોય તો આ આઠે કુમારિકાનાં જલિદાન તૈયાર છે. આપ તે જલિદાનની વિધિ કહો એટલીજ વાર. આપને માટે મારે કંઈ નવાં જલિદાન શોધવા જવું પડે એમ નથી. ”

અમારાં આઠ કુમારિકાનાં જલિદાન મળશે એ વાત

સાંભળતાં વેંત ચોસઠ જોગણીઓનાં મોંમાં પાણી આ
ગ્યાં ! તેમણે કહ્યું:—“ એને માટે કૃષ્ણ ચતુર્દશીને, રવિવ
રને દિવસ અતિ યોગ્ય થઈ પડશે. તે દિવસે બપોરના સમ
અમે તારે ત્યાં આવશું. તું આ આઠે કન્યાઓને નૈવેદ્ય સાં
તૈયાર રાખજે.” એટલું કહીને જોગણીઓ અંતર્હિત થઈ ગઈ

હવે તમે જ કહો કે આ સંસારમાં મરણ સિવાય બીજી
કઈ વસ્તુ ભયંકર છે ? માણસની નજર સામે મૃત્યુ દેખા
હોય તો તેને રાજવૈભવ પણ ખારાં ઝેર થઈ પડે. અમારો
બલિદાન દેવીને ધરાશે એ વાત સાંભળી અમારાં હૈયાં કમ
કમી ઉઠ્યાં ! અમને કોઈને તે રાત્રીએ પૂરી ઉંઘ ન આવી
ક્યારે સવાર પડે અને આ દુષ્ટા સરસ્વતીના ઝુંપડામાંથી
નાત્રી છૂટીએ એ જ ચિંતામાં અમે આખી રાત્રી પસાર કરી

સવાર થતાં જ અમે આઠે કુમારિકાઓએ ઉઠી, ગત
રાત્રિવાળી ઘટના મારા પિતા-રાજાજીને કહેવાનો અને અમારો
માથે ભમતા વિઘ્નનું નિવારણ કરવા સૂર્યની આરાધના કર
વાનો નિશ્ચય કર્યો.

મારા પિતાને તો આ વાત સાંભળી એટલો બધો ક્રોધ
વ્યાપ્યો કે તેમણે તે જ ક્ષણે સરસ્વતી પંડિતાનો વધ કરવા
પોતાના અનુચરોને આજ્ઞા દઈ દીધી. પરંતુ મેં મારા પિતા
જીને પુરેપુરા વિનય સાથે આજીજી કરી તેવું ઉતાવળું સાહસ
કરતાં રોક્યા. મેં કહ્યું કે “ એ પ્રાદ્દાણી બહુ અધમ અને
નિપ્પુર છે. કોઈ પણ પ્રકારનું કર્મ કરતાં તેને જરાય

સંકાય થાય એમ નથી. એવાં હુદ્દા મનુષ્યોને છોડવા મિત્રાણ
બની શકે તેટલું પાનાનું આભરણ કરી તેનું એ જ
હિનાવડું છે. ”

“ પણ એ હુદ્દાનાં પ્રાણ લીધા મિત્રાણ બીજી શી રીતે
આભરણ કરવું એ માનાધી નથી સમજાવું. ” રાજાએ
કોધના આવેશમાં ઉદ્ગાર કરાવ્યા.

મેં ઉત્તર આપ્યોઃ “ અમે સૂર્યની આરાધના કરવાનો
નિશ્ચય કર્યો છે. અમને ખાતરી છે કે તેથી અવશ્યમેવ અમારો
વિજય થશે. ”

“ તો પછી એ આરાધનામાં હવે એક ફાલ નેટસો. પણ
વિજય ન કર્યોએકએ. ” રાજાએ અમને ઉત્તરજન આપનાં કર્યું.

ત્યારબાદ અમે પુરેપુરી ઘડા-લક્ષ્મી આદિત્યદેવની
આરાધના કરી અને અમારી લક્ષ્મી પ્રસન્ન થઈ સૂર્યદેવે
સાક્ષાત્ દર્શન આપી મને આ કંચુકી સમર્પણ કરી એટલું જ
નહીં પણ મારી બીજી સખીઓને તેણે એક એક અકબૂત
ગોળી પણ આપી. વિશેષમાં સૂર્યદેવે અમને સમજાવ્યું આપી
કેઃ “ પુત્રીઓ ! ત્યારે પેલી હુદ્દા સરસ્વતી, જોગાળીએ આપેલી
સાદી પહેરે ત્યારે રાજપ્રમારીએ આ કંચુકી પહેરી લેવી અને
બાકી તમારે સૌએ મ્હોંની અંદર એક એક ગોળી રાખી
સુકવી. એટલું કર્યો તો તમારો વાંકો વાળ પણ કોમળી નહીં
થઈ શકે. હુદ્દા સરસ્વતી પોતે જ પોતાની એળે પંચત્વ
પ્રાપ્ત કરશે. ”

એ પ્રમાણે અમને લલામણ કરી સૂર્યદેવ અદૃશ્ય થઈ ગયા. અમારી આ આરાધના અને વરદાનવાળી વાતનો એક અક્ષર મુઠ્ઠાં પણ બીજા કોઈના કાને ન ગયો. પ્રથમની જેમ અમે પંડિતાની પાઠશાળામાં લાણવા જવાનું પણ ગાંડું જ રાખ્યું.

એક દિવસે પંડિતાએ અમને પાસે બોલાવીને, માતાના જેવો સ્નેહ દાખવતાં કહ્યું કે—“પુત્રીઓ, તમારી ઉપર કોઈ એક મોટાટી આપત્તિ ઉતરવાની હોય એમ મને મારા જ્ઞાનમાં સ્પષ્ટ દેખાય છે. એ આપત્તિમાંથી જો તમારે છૂટવું હોય તો હું તમને તેનો એક રસ્તો બતાવું.”

અમે પણ એવી જ કૃત્રિમ માયાથી જવાબ આપ્યો કે:—“આ સંસારમાં અમારી વાસ્તવિક માતા જો કોઈ હોય તો તે તમે જ છો. તમને અમારાં મુખ-દુઃખની જેટલી ચિંતા હોય તેટલી બીજી કોઈ નારીને ન હોય. અમારા શિર ઉપર ભમતી આપત્તિમાંથી અમને મુક્ત કરવા આપને જે યોગ્ય લાગે તે માર્ગ દર્શાવો. આપની આજ્ઞા એ જ અમારો ધર્મ છે.”

નરસિંહની નું હૃદય આનંદથી ફૂલી ગયું. તેણીએ ધીમેથી કહ્યું કે:—“જુઓ, આજે રવીવાર છે. આજના જેવો ઉંચો દિવસ ફરીફરીને પ્રાપ્ત થયા દુર્લભ છે. આજે બપોરે તમે આડે જળીઓ મારે ત્યાં આવજો, તમારે શું કરવું તે શું ન કરવું એ બધું હું તમને તે વખતે સમજાવીશ.”

વતનનર બપોરે અમે ત્યાં ગયાં. પંડિતાએ આડ

કુંડાળાં કરી એક એક કુંડાળામા એક કુમારિકાં એવી રીતે અમને બેસાર્યાં. પછી, નૈવેદ્ય, પૂજા, મંત્ર વિગેરે પ્રાથમિક વિધિ પતાવી પંડિતા એક જોરડાની અંદર ચાલી ગઈ. અમે પણ એ તકનો લાભ લઈ, સૂર્યદેવે આપેલી કાંચળી તેમજ ગોળીઓનો ઉપયોગ કરી લીધો. હવે સરસ્વતી પંડિતા જેવી સાડી પહેરીને જહાર નીકળી કે તરતજ અમે આઠે સખીઓએ મળી તેની ઉપર હાથો કર્યો અને પેલી સાડી જળરજ્જતીથી ખેંચી લીધી. સાડી એ જ તેનું જીવન હતું, એટલે એ દુષ્ટાએ તત્કાળ ત્યાં ને ત્યાં જ પોતાનો દેહ છોડી દીધો. લોકોને જ્યારે આ બનાવની ખબર પડી ત્યારે તેમણે અમારી ઉપર ધન્યવાદનો ભારે વરસાદ વરસાવ્યો.

રાજકુમારી-રાજહંત્રી એ રીતે પોતાની પ્રભાવવંતી કાંચળીનો ઇતિહાસ કહેતાં, અંબડની આંખ સામે પુનઃ રડી પડી અંબડે આશ્વાસન આપતાં કહ્યું:—“ હે મુલગે ! તારે હવે ચિંતા કરવાનું કંઈજ કારણ નથી. હું તને મારા પ્રાણના લોગે પણ બચાવી લઈશ. તારો વાળ સરખો પણ વાંકો કરવાને આ સંસારમાં કોઈ જ સમર્થ નથી.” અંબડે પોતાનું સાચું સ્વરૂપ પ્રકટ કરવા દેવકુમારનું રૂપ ધર્યું. રાજહંત્રી આ અલૌકિક ઐશ્વર્ય નિહાળી ધડીલર દિલ્લમૂઠ જેવી બની ગઈ. તેણીને ખાત્રી થઈ કે આ માણસ કંઈ ભંડો તેવો નથી. વિદ્યા, જગ ને ઋદ્ધિનો એક લંડાર જ વતણે પાસે આવી પડયો હોય એવી તેણીને ટાઢક વગી. પરણવું તો આજ પુરૂષને પરણવું, એવો પાંકા નિશ્ચય કરી તે બોલી:—

પડી છે. ત્યાં એકદમ શી રીતે સદ્વિગ્રહામન જવાય એજ ચિંતા મારા મનને મુંઝવી રહી છે. "

“એમાં મુંઝાવા જેવું કંઈ જ નથી.” એમ કહી અત્રંડ આકાશગાગિની વિદ્યાના બગચી રાજહંમીની સાથે એકદમ ઉડ્યો. અને એકલી રાજહંમીને રાજના અંતઃપુરમાં મુદ્રી પોતે પાસેના વનમાં આડ્યો ગયો. રાજહંમીને જેમ રાજ-રાણીને કેટલો આનંદ થયો હશે તેવું વર્ણન કરવું નકામું છે. માતપિતા ઘણા ઘણા હ્લાલી-આંખમાં અશુ આંખી પોતાની આંખની કીકી જેવી રાજકુમારીને લેટયા. એ પ્રાય-મિક વિધિ પુરા થતાં રાજાએ પૂછ્યું કે:-“પણ તું અહીં એકાએક શી રીતે આવી શકી ? અમે તો કેટકેટલી ધરતી ખુંદાવી, પણ તારો પત્તો જ ન લાગ્યો. ”

પિતાના એ પ્રકારના પ્રશ્નને ઉત્તર આપવા રાજહંમીએ અંબડની સાથેનો મેળાપ અને તે મુંબંધી બધી હતિકથા સરળભાવે કહી સંભળાવી. પછી રાજાએ ભારે ધામધૂમપૂર્વક અંબડનું સામૈયું કર્યું અને તેને પોતાની હ્લાલી પુત્રી સાથે રાજ્યને અર્ધ ભાગ પણ પોતાની રાજપુત્રીથી અર્પણ કર્યો. રાજહંમીની સાતે સખીઓ કે જે સારા સમૃદ્ધ-સાહસિક વ્યાપારીઓની પુત્રીઓ હતી તેમણે પણ અંબડની વિદ્યા, બુદ્ધિ, બળ ઉપર મુગ્ધ થઈ તેની સાથે પાણીશહુ કર્યું. એ પ્રમાણે અંબડ અને તેનાં સ્ત્રી-પરિવારના કેટલાય દિવસો આનંદ ને મુખશાન્તિમાં નીકળી ગયા.

તૃતીય આદેશ.

ગોરબ યોગિનીએ ત્રીજીવાર અંબડને આદેશ આપ્યો:—

“ સિંહલદ્વીપમાં સોમચંદ્ર રાજા વસે છે તેને ચંદ્રા નામની રાણી છે અને તેમને ચંદ્રચંદ્રા નામની એક પુત્રી છે. તેમના રાજસંહારમાં જે એક રત્નમાળા છે તે લઈ આવ. ”

પ્રથમની જેમ આ વખતે પણ અંબડ, યોગિનીનો આદેશ પાળવા તરતજ નીકળ્યો. કેટલેક દિવસે તે અલીધ-સ્થાન-સિંહલદ્વીપમાં આવ્યો અને વિવિધ પ્રકારનાં કુળ-કુલથી ખેડેડી રહેલા એક ઉપવનને વિષે એક ઝાડની છાયા નીચે આરામ કર્યો. તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“ દ્વીપમાં તો દાખલ થયો, પણ હવે રાજભુવનમાં શી રીતે પેસવું ? ” એટલામાં તેણે એક રૂપવતી યૌવનાને પોતાની પાસે થઈને ચાલી જતી નિહાળી. આ નારી જો ખીજ હજારો નારીઓની જેવીજ હોત તો કદાચ અંબડનું ધ્યાન તે તરફ ન ખેંચાત. પણ ખૂબી તો એ હતી કે આ બાઈના કેમળ દેહના માથા ઉપર એક સુંદર ઉદ્યાન વિકસી રહ્યું હતું. અંબડને આ અદ્ભુતદૃશ્ય નિહાળી ઘણું જ આશ્ચર્ય થયું. તેણે મનમાં ને મનમાં જ નિશ્ચય કર્યો કે—“ આ સુંદરીજ ઘણું કરીને ચંદ્ર-ચંદ્રા પોતે હોવી જોઈએ. માથા ઉપર ઉદ્યાન રાખીને ફરનારી બાઈ કંઈ જેવી તેવી ન હોય. ” આવો વિચાર કરી તેણે કોઈ પણ પ્રકારના પૂર્વપરિચય કે ઝોળખાણ-પીછાન વિના જ

સંજોધન કર્યું છે:—“ હે ચંદ્રયશા ? આંમ ક્યાં જવા નીકળ્યા છે ? ” પેલી નંવયુવતી આ સંજોધન સાંભળી રતબંધન થઇ ગઇ. તેણીએ અંબડની મુખરેખા ઉપર તિવ્ર દષ્ટિપાત કરતાં ઉત્તર આપ્યો છે:—“ લલા માણસ ! જોગખ્યા-પારખ્યા વિના કોઇને ચંદ્રયશાના નામથી બોલાવતાં તને કંઇજ સંકોચ નથી થતો ? ફનીયામાં જેટલી નારી છે તે બધી શું તારે મન ચંદ્રયશા જ છે ? ચંદ્રયશા તો રાજપુત્રી છે અને પોતાના અંત:પુરમાં અત્યારે આરામ કરતી હશે: અલબત્ત, તે મારી સખી છે, પણ મારું નામ તો રાજલદેવી છે અને મારા પિતા વિદોચન અહીંના પ્રધાન છે. ”

રાજલદેવી ત્યાંથી જવા પગ ઉપાડતી હતી તોટલામાં અંબડે પ્રશ્ન કર્યો છે:—“ પણ હે મુલોચને ! તમારા માથા ઉપર આ ઉંધાન શી રીતે ઉગ્યું તે જરા કૃપા કરીને આ અન્નવ્યાપંચિકને કહેજો ? ” અંબડની વિનયનમ્ર વાણી અને તેની દષ્ટિમાંથી નીતરતા સૌમ્ય રાજલદેવી ઉપર અધિકાર મ્થાપ્યો. તે પોતાની આત્મકથા કહેવા લાગી:—

એક દિવસે હું અને મારી સખી ચંદ્રયશા વનમાં ફિટા કરવા ગયાં હતાં, ત્યાં એક વૃદ્ધ સ્ત્રીને જોઇ અમને કંઇક ગભરામણ જેવું થયું. પેલી ટાશી અમારાથી દૂર જવાને બદલે ઉભી નચક ને નચક આવતી દેખાઇ. એટલે અમે મનમાં હિમ્મત આણી તેની સામે ગઇ અને એવીજ હિમ્મતથી ઉભી રહી. પછીતો વૃદ્ધાએ જ શરૂઆત કરી:— “ હે પુત્રીઓ ? તમે ક્યાં જાઓ છો ? ” અમને સારી મતિ સૂઝી કે બીજું

“આ બન્ને કુમારિકાઓ કોણ છે ?” માંજીએ ઉત્તર આપ્યો કે—“એ બન્ને બાળાઓ મૃત્યુલોકમાં વસે છે. માત્ર આપના દર્શન કરવા માટેજ અહીં મુખી આવી છે.” મહેશ્વર આ ઉત્તર સાંભળી ભારે સંતુષ્ઠ થયા. તેમણે પોતે રાજકુમારિકાના કંઠમાં એક દિવ્ય રત્નમાળા પહેરાવી અને મને પોતાનો કુર્મદંડ આપી કૃતાર્થ કરી. એ માળા અને દંડના પ્રભાવ વિષે તેમણે સંક્ષિપ્તમાં જ કહી દીધું કે—“માળાના પ્રતાપે મનનું ધાર્મિક રૂપ લઘુ શકારે અને એ માળા પહેરનાર જ્યાં જ્યાં જશે ત્યાં ત્યાં તેનો જયજયકાર વર્તશે ! કુર્મદંડના પ્રભાવે સઘળા શત્રુઓ અને રાગો પણ શાંત થઈ જશે.”

છતાં અમે તો એક જ વાત પકડી રાખી કે—“હે દેવ ! આપના દર્શન અને ચરણસેવા અર્થે અમે નિત્ય આપની પાસે આવી શકીએ એવી કંઈક વ્યવસ્થા કરો તો જ અમને સંપૂર્ણ સંતોષ થાય. ત્યાં મુખી તો આ માળા અને દંડ પણ અમને શું ઉપયોગી થવાનાં હતાં ?” અમારા શબ્દોથી મહાદેવ ધણા જ પ્રકુલ થયા. તેમણે તત્કાળ એક ત્રિદંડ નામનું વૃક્ષ અમને સગાવ્યું અને કહ્યું કે “આ વૃક્ષ રાજ તમને મારા દર્શન કરાવશે.”

પછી તો માંજી પોતે અમને મૃત્યુલોકમાં મુદ્રી ગયા. “હવે અમે રાજ નિયમિત સમયે પેલા વૃક્ષ ઉપર ચડી શિવ-દર્શને દૈવાસમાં જઈએ અને પાછા નીચે ઉતરી વૃક્ષને આંગણાની વચમાં રાખી દઈએ.”

આ આશ્ચર્યકારક વાર્તા સાંભળવાથી કોને વિસ્મય નં

અથ ? અંખડને પણ ઘણોજ વિસ્મય થયો. પરંતુ તેને તો પેલા માથા ઉપર રહેલા ઉઘાન વિષે ખુલાસો સાંભળવાની તાલાવેલી લાગી હતી. તેથી પ્રશ્ન કર્યો કે:—“ પરંતુ આ ઉઘાન તમારા મસ્તક ઉપર શી રીતે ખીંચ્યું ? ”

“ એ અંખડે પણ એવી જ એક આશ્ચર્યવાર્તા છે ” એમ પ્રસ્તાવનારે કહી, પુનઃ રાજલહેવીએ પોતાનો આત્મ-વૃતાન્ત આ પ્રમાણે કહેવા માંડ્યો:—

“ ત્રિદંડ નામના વૃક્ષ ઉપર બેસી અમે રોજ શિવતાં દર્શન જતાં હતાં એ વાત તો તમે જાણો છો જ. એક દિવસે અમને કૈલાસમાં જતાં જોઈ સૂર્યને શંકા થઈ કે—“ અરે આ કોઈ ભયંકર શક્તિ મારે આસ કરવા સારૂ તો આ તરફ ધસી આવતી નહીં હોય ને ? ” પણ જોવાં અમે તેની પાસે પહોંચ્યા કે તરત જ તેની શંકા શમી ગઈ. તેણે અમને પૂછ્યું—“ તમે રોજ આ તરફ ક્યાં જાઓ છો ? ” ઉત્તરમાં અમે અમારું સર્વ વૃતાન્ત વિસ્તારથી કહી સંભળાવ્યું. સૂર્યદેવને થયું કે—“ અરે ! આટલી ન્હાની ઉંમરમાં આ બાળાઓ પોતાના ઈશ્વર તરફ કેવી ભક્તિ અને આસ્થા ધરાવે છે ? ” એટલે તેણે તત્કાલ પૂછ્યું કે—“ હો બાળાઓ ! તમારી મહા-દેવ તરફનો ભક્તિ જોઈ હું બહુ પ્રસન્ન થયો છું. તમારે જે વસ્ત્રાન જોઈતું હોય તે પુરૂંથી આપીશો ! ” પરંતુ:— અમારે કંઈજ માંગવાપણું ન હતું. “ અમને અમારી ઈશ્વર-ભક્તિના કોઈ પ્રકારનું વિશ્વ ન તરે, એ સિવાય અમારી

એક પણ વાંછના કે આકાંક્ષા નથી, ” આ ઉત્તર સાંભળી સૂર્યદેવ અધિક પ્રસન્ન થયા. એટલે તેમણે પોતેજ રાજકુમારીને એક સરસ તિલકાલરણ પોતાના હાંડારમાંથી ભેટ કર્યું અને અને આ રસાંગ ઉદ્યાન સમર્પી કૃતાર્થ કરી. સૂર્યદેવે પોતે સોંપેલા આ ઉદ્યાનનાં ફળ-ફુલ વડે અમે રાજ શિવની આરાધના અને ઉપાસના વિગેરે કરનાં. ”

તે પછી અંબડ, રાજલદેવી સાથે નગરમાં ગયો. ત્યાં તેણે સરીયાન રસ્તા ઉપર ઉભા રાદી નટનું રૂપ ઉપજાવ્યું, અને નાટક ભજવવું શરૂ કરી દીધું. મૃદંગ ઉપરની એક યાપ સાંભળતાં જ એ મધુર સ્વરની મોહિનીથી આકર્ષાઈ સંખ્યાબંધ નગરજનો એકઠા થઈ ગયા. “ ખરેખર ! આ નટ કોઈ અદ્ભૂત વ્યક્તિ છે. આવી નાટ્યકળા તો કોઈ દેવને પણ હજી સુધી નથી વરી. ” એ પ્રમાણે નગરજનો અંબડરૂપી નટના મોહકાટ વખાણ કરવા લાગ્યા. નાટકની શરૂઆત તો અંબડે એકલાએ જ નટના રૂપથી કરી, પણ જેમ જેમ બીજી નટીઓની જરૂર પડતી ગઈ તેમ તેમ તેણે જરાબર રૂપ નટીઓ ઉપજાવી પોતાનો નાટ્યારંભ જમાવી દીધો. આ જાહેર નાટ્યને લીધે જનસંખ્યા એટલી બધી એવાઈ આવી કે ધરનાધર અને દુકાનો પણ લગભગ નિર્જન જેવી થઈ ગઈ.

ચંદ્રચાને પણ તેની કોઈ દાસીએ આ પ્રસિદ્ધ નાટ્યારંભના સમાચાર આપ્યા. એટલે તે પણ ઉતાવળે ઉતાવળે આ નાટ્ય જોવા દોડી આવી. ત્યાં બીજી નટીઓ સાથે પોતાની પ્રાણપ્રિય સખી રાજલદેવીને પણ નૃત્યગાન કરતી જોઈ ચંદ્ર-

યશા તો છેક આલી જ બની ગઈ ! તેનાથી સહસા બોલાઈ જવાયું—“ અરે સખિ ! તને આ શું ગાંડપણ સૂઝ્યું ? કંઈ ભૂત-પ્રેત તો નથી વળગ્યું ને ? આપણાથી તે આમ જાહેરમાં નૃત્ય-ગીત થાય ? ”

રાજલદેવીએ નિર્ઝંયપણે ચોખ્ખો જવાબ સંભળાવી દીધો કે—“ હે સખિ ! અત્યારે લાજ-શરમ રાણવી મને નહીં પાલવે ! નાદ એ તો પાંચમો વેદ છે, સુખીજનોને સુખના કારણરૂપ, દુઃખીઓને વિનોદરૂપ, યવણ અને હૃદયને હરનારા એવા કામદેવના અચ્છત રૂપ તેમજ કામિનીઓને માટે વજ્રલ રૂપ જો કોઈ હોય તો આ સંગીતરૂપી પંચમ વેદ જ છે. ”

નાટકમાં મરત બનેલી રાજલદેવીનો આ ઉત્તર સાંભળી ચંદ્રયશા કંઈ જ ન બોલી. એટલામાં તો રાજલદેવીનાં માત-પિતા પણ તે જ સ્થળે આવી પહોંચ્યા. તેમણે પોતાની પુત્રીને નાચતી-ગાતી જોઈ, રાજાજી પાસે પહોંચી કાર્યદ કરી કે—“ હે પૃથ્વીનાથ ! કોઈ ધૂતારાએ આવી મારી ગરીબ ને લોખી પુત્રીને દગી લીધી છે અને તેની પાસે જાહેરમાર્ગ ઉપર જ નૃત્ય-ગીત કરાવે છે. ” રાજાને પોતાને પણ આ આ

લોખી બહુ લાગી આવ્યું. પોતાના અનુચરો

રક્ષ આં
મેદની

૧૧ મોહક વેપ

૧૧

હાવભાવ, નૃત્ય, ગીત અને સૂર-તાલથી લોકો છેક અંતમાં જ ગયા હતા એમ કહીએ તો પણ કંઈ જ અતિશયોક્તિ ન ગણાય. શાંતિ અને ગંભીરતાનું એવું એક છત્રી આશ્રાન્ય સ્થપાયું કે કોંઈનો સ્પર્શ એસૂરો ગ્રાહ પણ લોકોને માથાના ધા જેવો લાગતો.

એવડે નાટક પુરું થયું ત્યારે જાણે ધ્રોત, એ અને પ્રેક્ષકો એકાદ સરસ સ્વાનમાંથી ઉડતા હોય તેમ જાણત થયા. પોતે નાટક જોવા આવ્યા છે અને માર્ગ ઉપર ઉભા રહ્યા છે એ વાતનું પણ તેમને અત્યાર સુધી વિસ્મરણ જ થઈ ગયું હતું. રાજા પોતે આ નાટ્યપ્રયોગથી બહુજ પ્રસન્ન થયો. તેણે રત્ન, સુવર્ણ, વગેરે આજારણ વિગેરે મહામૂલ્યવંતી સામગ્રી વડે અંબડનો સત્કાર કરવાનું મંજૂર્યું, પણ અંબડે રાજાની એક પણ વસ્તુનો સ્વીકાર ન કર્યો. રાજાને અને લોકોને પણ દીવમાં વસી ગયું કે “આ નટ કોઈ સામાન્ય માણસ નહીં પણ વિદ્યાધર અથવા તો સિદ્ધકુમાર જ હોવો જોઈએ.” અને જો એ વાત ખરી હોય તો જેમ કામરહિત પુરૂષને નારી નંદામી છે, નિર્લોભીને રાજાનાં ઘર નકામો છે તેમ આ દેવ-પુરૂષને પણ આ બધી દીવતી ભેટો શા કામની ?

રાજા તરફની કે અન્ય કોઈ નગરજનની કિંચિત માત્ર પણ ભેટ સ્વીકાર્યા વિના અંબડે પોતાનો નાટ્ય પ્રયોગ સમાપ્ત કર્યો. લોકો તેની કળાકૃશ્ણતાના અને ત્યાગવૃત્તિના વખાણ કરતાં પોતપોતાનાં સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

યશા તો છેક આસી જ બની ગઈ ! તેનાથી સહસા બોલાઈ જવાયું—“અરે સણિ ! તને આ શું ગાંડપણ સૂઝયું ? કંઈ ભૂત-પ્રેત તો નથી વગળ્યું ને ? આપણાથી તે આમ જાહેરમાં નૃત્ય-ગીત થાય ? ”

રાજલદેવીએ નિર્ભયપણે ચોખ્ખો જવાબ સંભળાવી દીધો કે:—“હે સણિ ! અત્યારે લાજ-શરમ રાખવી મને નહીં પાલવે ! નાદ એ તો પાંચમો વેદ છે, સુખીજનોને સુખના કારણરૂપ, દુઃખીઓને વિનોદરૂપ, શ્રવણ અને હૃદયને હરનારા એવા કામદેવના અગ્રદૂત રૂપ તેમજ કામિનીઓને માટે વલ્લભ રૂપ જો કોઈ હોય તો આ સંગીતરૂપી પંચમ વેદ જ છે. ”

નાટકમાં મસ્ત બનેલી રાજલદેવીનો આ ઉત્તર સાંભળી અંદ્રયશા કંઈ જ ન બોલી. એટલામાં તો રાજલદેવીનાં માત-પિતા પણ તે જ સ્થળે આવી પહોંચ્યા. તેમણે પોતાની પુત્રીને નાચતી-ગાતી જોઈ, રાજશ પાસે પહોંચી ક્યારેક કરી કે—“હે પૃથ્વીનાથ ! કોઈ ધનારાએ આવી મારી ગરીબ ને જોળી પુત્રીને હમી લીધી છે અને તેની પાસે જાહેરમાર્ગ ઉપર જ નૃત્ય-ગીત કરાવે છે. ” રાજને પોતાને પણ આ ચમત્કાર સાંભળી બહુ લાગી આવ્યું. તે પોતાના અનુચરો સાથે નાટકવાળા સ્થળે સ્વયં હાજર થયો.

આ તરફ અંગડ વિપ્લુ, મહેશ અને પ્રદ્ધાના મોઢક વેષ લઈ સારી ચે મેદનીને વશીકરણ કરી રહ્યા હતા. અંગડના

રાજાનાર નાચ. મોન અને સૂર-તાલથી લોકો ઉઠે અંબા
 ગયા હતા એમ કહીએ તો ખજુરું જ અતિશયોક્તિ ન
 મળાય. શાંતિ અને મંજીરતાનું એવું એક છત્રી સામાન્ય
 સ્થપાયું કે કોઇનો સ્થેન બેસે શબ્દ પણ લોકોને માયાના
 ઘો જેવો લાગતો.

એવે નાટક પુરું થયું ત્યારે જલે ધોનઝા અને
 પ્રેક્ષકો એકાદ-સરસ સ્વપ્નમાંથી ઉઠતા હોય તેમ જામત થયા.
 પોતે નાટક જોવા આવ્યા છે અને માર્ગ ઉપર ઉભા રહ્યા છે
 એ વાતનું પણ તેમને અત્યાર મુખી વિસ્મરણ જ થઈ ગયું
 હતું. રાજા પોતે આ નાટ્યપ્રયોગથી બહુજ પ્રમુદ્ધ થયો.
 તેણે રત્ન, સુવર્ણ, વસ્ત્ર, આભરણ વિગેરે મહામૂલ્યવતી સામગ્રી
 વડે અંબાનો સત્કાર કરવાનું ઈચ્છ્યું, પણ અંબાએ રાજાની
 એક પણ વસ્તુનો સ્વીકાર ન કર્યો. રાજાને અને લોકોને પણ
 દીક્ષમાં વસી ગયું કે “આ નટ કોઇ સામાન્ય માણસ નહીં
 પણ વિદ્યાધર અથવા તો સિદ્ધકુમાર જ હોયો જોઈએ.”
 અને જો એ વાત ખરી હોય તો જેમ કામરહિત પુરૂષને નારી
 નકામી છે, નિર્વોજીને રાજબંડાર નકામો છે તેમ આ દેવ-
 પુરૂષને પણ આ બધી દીમતી લેટા. આ કામની ?

રાજા તરફની કે અન્ય કોઇ નગરજનની કિંચિત માત્ર
 પણ લેટ સ્વીકાર્યા વિના અંબાએ પોતાનો નાટ્ય પ્રયોગ સમાપ્ત
 કર્યો. લોકો તેની કળાકૃશળતાના અને ત્યાગવૃત્તિના વખાણ
 કરતાં પોતપોતાનાં સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

રાજલહેવીએ, અંબડ સંજાધી આજ મુધીનો પોતાનો :
 બધો અનુભવ ચંદ્રયશા પાસે નિવેદન કર્યો. ચંદ્રયશા ઉપર
 એ નિવેદનની એવી તો ઉંડી અસર પડી કે તેનાથી સ્હેજે
 બોલાઈ જવાયું કે:—“ હું પણ હવે વરૂં તો તે પુરૂષને જ
 વરૂં. આ સંસારમાં બીજા પુરૂષો મારે હવે ભાઈ-બાપ
 સમાન છે. ”

રાજલહેવીએ જવાની રજા માગી એટલે ચંદ્રયશાએ,
 ગરીબ ગાયની જેમ પ્રાર્થના કરી કે—“ બહેન ! આજે તે
 પુરૂષને તું મારા અંતઃપુરમાં મોકલીશ ? ” “ ભલે ” એમ
 કહી રાજલહેવી પોતાના ઘરે પહોંચી.

થોડીવારે અંબડ પણ રાજલહેવી પાસે આવી હાજર
 થયો. પછી રાજલહેવીએ, આજે સાંજે ચંદ્રયશા સાથે થયેલી
 વાર્તા અથેતિ અંબડને કહી સંભળાવી. વિશેષમાં જણાવ્યું કે—
 “ સોનાના ઝરખાવાળા રાજમહેલમાં મારી સખી-ચંદ્રયશા
 આજે તમારી રાડુ બેતી બેસી રહેશે. માટે આજે તમે ત્યાં
 જઈ તેને શાંતવના આપી આવો તા બહુ સારું. ”

રાત્રીનો એકાદ પહોર વીતતાં અંબડ રાજમુતાના
 આવાસે પહોંચ્યો. અંબડને માન-સન્માન વડે વધાવી પ્રમુત
 કરવામાં રાજમુતાએ કોઈ વાતની બાકી ન રાખી. ઘણીવાર
 મુધી બન્ને સ્નેહીઓએ વિવિધ પ્રકારની વાતો કરી પરસ્પર-
 નાં દીલ જીતી લીધાં.

વિદાયગીરી લેતી વખતે અંબડ પોતાની હાથચાલાકી
 અજમાવી. તેણે જતાં જતાં રાજમુતા માટે પાનની એક

ખીડી તૈયાર કરી અને એ ખીડીની અંદર પેલા કુળનું ખારીક ચૂર્ણ મેળવી દીધું.

અજ્ઞાન રાજસુતાએ અંગડના હાથની પાનની ખીડી ભારે પ્રેમ પૂર્વક આરોગી. મ્હોડી રાત્રીએ અંગડ રવાના થયો અને રાજસુતા પણ અનેક વિધ સુરમ્ય સ્વપ્ન અનુભવતી નિદ્રાવશ થઈ ગઈ !

પ્રાતઃકાળમાં ચંદ્રચાની સખીઓએ આવીને જોયું તો ચંદ્રચા ન મળે ! તેને જાહેરે એક ગધેડી આમતેમ આંટા મારતી હતી.

દાસીઓનાં મ્હોં લેવાઈ ગયાં. તેમણે રાજા પાસે જઈ સમાચાર આપ્યા કે—“ રાજકુંવરી તો માણસ મટી ગઈલી થઈ ગયાં છે. ”

રાજાએ પોતે આવીને તપાસ કરી તો એ સમાચાર સંપૂર્ણ સત્ય લાગ્યા. પોતાની એકની એક વહાલમાં વહાલી પુત્રીને અકસ્માત ગઈલીના રૂપમાં ફરતી જોઈ તેનું હૃદય ચીરાઈ જવા લાગ્યું. પણ શું કરે ? તેનો એકે ઉપાય અત્યારે આલી શકે તેમ ન હતું. તે મનમાંને મનમાં જ સમસમીને જોસી રહ્યો. ખીન્ન પણ અસંખ્ય ગામલોકો આવી, કપાળે હાથ મુકી, નિસાસા નાખતાં ચાલ્યા ગયા.

વૈદ્ય, બાવા, ભૂવા, જોશી વિગેરેને બોલાવી મંત્ર તંત્ર, નાપ વિગેરે કરાવવામાં રાજાએ કંઈ જ મળ્યા ન રાખી. એટલું છતાં રાજકુમારી ગધેડી મટીને સ્ત્રી ન થયાં, રાજાની અકળા-રોજ રોજ વધતી ચાલી. આખરે તેણે ઢંઢેરો પીટાવી

જાહેર કર્યું કે—“ જો કોઈ મારી પુત્રીને આરામ કરી આપે
તો હું તેને એક કરોડ મોનાઝેરનું દાન આપીશ. ” આ
લાલચ સાંભળી ઘણા ઘણા મંત્ર-નંત્રગ્રાસ્ત્રીઓએ આવી
પોતાના ઉપાય અજમાવ્યા, પણ કોઈની કારી ન લાગી.

રાજાનું બધું સુખ સુકાર્મ ગયું તેને આદાર-નિદ્રા
અકારાં થઈ પડ્યાં. છેવટે રાજલહેવીએ આવી રાજાને સમજા-
વ્યો કે—“ તમે અધું રાજ્ય અને રાજકુમારી આપવાનો
એકવાર ઢંઢે પીટાવી જુવો. કુંવરી કરતાં અધિક પ્રિય આપ-
ણને બીજું શું હોય ? ”

રાજલહેવીની સલાહ પ્રમાણે રાજાએ બીજીવાર ઢંઢે
પીટાવ્યો કે—“ જો કોઈ રાજકુંવરીને હની તેવી બનાવી દેશે
તો હું તેને મારું અર્ધ રાજ્ય અને તે કુંવરો પણ
સમર્પી દઈશ. ”

આ સાદ સાંભળી અંબડે એક યોગીનું સ્વરૂપ લીધું,
અને લરસલામાં આવી ઉચ્ચાર્યું કે—“ હું પોતે તમારી
પુત્રીને સંપૂર્ણ આરામ કરી દઈશ. ” રાજાને એકદમ વિશ્વાસ
તો ન બેઠો. પણ આશાને લીધે તેણે યોગીની માગણી
કબૂલ રાખી.

અંબડે ત્રણ દિવસ સુધી રાજપુત્રીના આવાસમાં રહી
લાતલાતના દેવતારાધન અને ઢોંગ કર્યા. કારણ કે સભામાં,
વહેવારમાં, શત્રુઓની વચમાં, સ્ત્રીઓમાં અને રાજકુલમાં
એવા આડંબર કર્યા વિના નથી ચાલતું.

ચોથે દિવસે સર્વ સભ્યો અને રાજકુટુંબીઓની હાજરીમાં અંગડે રાજકન્યાને નવે અવતાર કરી. હાજર રહેલાં બધાં જ સ્ત્રી-પુરુષો આ દેખાવ જોઈ ભારે આશ્ચર્યમાં ડુબી ગયાં. પરસ્પરમાં તેઓ કહેવા લાગ્યા કે—“ ખરેખર ! આ માણસ કોઈ સામાન્ય દેહધારી નથી. કાં તો બિદાધર અને કાં તો કોઈ મહા યોગીરાજ તે હોવો જોઈએ. ”

રાજાએ ઢંઢેરામાં સૂગ્રવ્યા પ્રમાણે પોતાનું અર્ધ રાજ્ય અને રાજકન્યા અંગડને ભારે સમારોહ સાથે સમર્પણ કર્યાં. રાજલલ્લેવીના માત પિતાએ પણ પ્રસન્ન થઈ પોતાની પુત્રી અંગડને વેરે પરણાવી દીધી !

આ પ્રમાણે ચો તરફ કુશળ-મંગળ પ્રવર્તી રહેવાથી અંગડ પણ થોડા દિવસ ત્યાં જ રોકાઈ ગયો. પછી પોતાની સ્ત્રીઓની સાથે કીમતી રત્નસામગ્રી લઈ રથનુપૂરનગરમાં આવી પહોંચ્યો.

ગામમાં પ્રવેશ કરતાં જ તે સૌ પ્રથમ ગોરળ યોગિની પાસે ગયો અને પ્રણામ કરી પેટ્ટી રત્નમાળા તેના ચરણમાં ધરી દીધી. આ વખતે પણ ગોરળ યોગિનીએ પુષ્કળ ધન્યવાદ આપી અંગડને ઉત્સાહિત કર્યો.

અંગડે પોતાના રાજવૈભવ અને રમણીઓ સાથેના સુખ-વિલાસમાં ઘણા દિવસો વીતાવ્યા.

ચતુર્થ આદેશ.

ગોરખ યોગિનીને પ્રણામ કરી અંગડ ક્ષત્રિય બેઠો, એટલે યોગિનીએ પ્રસન્નચિત્તે ચતુર્થ આદેશ સંભળાવ્યો:—

“ નવલક્ષ્મી નામના નગરમાં એક મ્હોટો બહાણુવટી રહે છે તેના ઘરમાં લક્ષ્મીનો પાર નથી. તે ઉપરાંત તેને ત્યાં એક વાંદરી પણ છે. એ લક્ષ્મી અને વાંદરી બન્ને લઈ આવ.”

યોગિનીનો આદેશ માથે ચડાવી અંગડ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો. જતાં જતાં માર્ગમાં એક સરસ મુગધવન નામનું વન આવ્યું. આ વનમાં જાણે સાક્ષાત્ વસંતઋતુ પારે માસ નિવાસ કરતી હોય તેમ સ્વાભાવિક સૌંદર્ય પૂરબ્ધારમાં વિકસી રહ્યું હતું. વૃક્ષો અને ફુલો પણ ફળ-ફુલો વડે ઝુલી રહ્યાં હતાં. શુદ્ધતા કે દીનતાનું નામ પણ દોષને અહીં આવ્યા પછી ન સાંભરે. આ વનસૌંદર્ય નિહાળવાથી અંગડને બહુ જ આનંદ થયો. તે નિરાંતે બેઠો બેઠો આસપાસની વનશ્રી નીહાળે છે તેટલામાં વનશ્રી પોંતે જ માર્ગમાં બૂલી પડી ગઈ હોય તેમ વિજળીના તેજપુંજ સમી એક દેહીધ્યમાન બાલિકા ત્યાંથી પસાર થઈ ગઈ. એ સૌંદર્ય ને લાવણ્યના ભારથી છલકતી બાલિકાને નિહાળી અંગડની આંખો અંતઃક્રમ ગઈ ! યોદીવાર મુખી તો તે બાલિકાની પાછળ મીટ માંડી જોઈ રહ્યો. પણ જેવી તે અદ્ભુત થઈ કે તરંત જ પોતાના લાભને ધિક્કારતો.

અંખડ બેબાકળો ઉઠીને ઉભો થયો. તેણે આસપાસ તપાસ કરી, પણ વિજળીના વેગે જતી બાજિકાને તે પકડી શક્યો નહીં. તે નિરાશ હૃદયે, લમણે હાથ દબ એક સ્થાને બેસી ગયો. તેની આંખમાં નિરાશા ને સ્થાનિને લીધે થોડાં અશ્રુગિન્ડ પાણી ઉભરાઈ આવ્યાં. અંખડ જેવા એક શૂરવીર ક્ષત્રીયની આંખમાં આંસુ આવ્યાં એ વાત સાંભળી કદાચ તમને આશ્ચર્ય થશે. તમે કહેશો કે “એવા વીર પુરુષ રોવા બેસે એ વાત ન માની શકાય.” અંખડ ક્ષત્રીય ભારે પરાક્રમી અને કળા કૃશાળ હોતો એ વાત નિર્વિવાદ છે. પણ કામદેવના બાણે ભક્ત-ભક્તા શૂરવીરોની પણ કેવી હર્દશા કરી છે તેનો વિચાર કરશો તો તમને આ અંખડના રૂઢનમાં પણ કંઈજ આશ્ચર્ય નહીં લાગે. કહ્યું છે કે:—

વિકલયાતિ કલાકુશલં હમાતિ શુચિં પંડિતં વિહંગયતિ
અધગયાતિ ધીરપુરુષં ચણેન મકરધ્વજો દેવઃ

પકડવાના જેવો કલાકુશળને પણ અકળાવે છે, પવિત્ર પુરુષોને હાનિ પહોંચાડે છે. પંડિતને પગલે છે અને શ્રીર પુરુષોને પાછા પાછા લાવી લાય છે. એ દ્રષ્ટિએ જોતાં અંખડના આંખમાં આંસુ પડે અથવા તેના જેવા પુરુષ હતાશો એક સ્થાન કદાચ અંખડ આશ્ચર્યની વાત નથી.

એ જ રૂઢનમાં નાંચતા એક દિવસે અંખડ બેઠો બેઠો કંઈક તકવિતક કરતો હોતો એટલામાં એક બહુકે આવી તેને પાને એક મરણ કે મૃત્યુ અને પ્રજ્ઞામ કરીને વિનયસરિ

કહ્યું છે:—“ આપ કૃપા કરીને મારી સાથે પધારશો ? આપને અમરાવતી પોતાને ત્યાં મળવા આમંત્રિ છે. ”

અંબડને આ અમરાવતીનું નામ છેક નવીન હતું તે દોણુ છે, ક્યાં રહે છે અને પોતાને શા સાડ આમંત્રિ છે તેનો નિર્ણય તે ન કરી શક્યો. બટુકને જ અંબડે પૂછ્યું:—“ પણ એ અમરાવતી કોણુ છે ? ”

બાગવાન બટુકે અમરાવતીનો આજો ઇતિહાસ કહેવો શરૂ કર્યો:—“ અહીં અગ્નિકુંડ નગરમાં દેવાદિત્ય નામનો રાજા રાજ્ય દરે છે. તેને ઘણી રાણીઓ છે અને પુત્રો પણ પારવગરના છે. સૌ રાણીઓમાં જે પદ્મરાણી છે તેનું નામ લીલાવતી છે. એક દિવસે એક રાણીએ રાજાને પોતાના મહેલમાં લોજન કરવા બોલાવ્યા. લોજો રાજા જમવા ગયો પણ લોજન કરીને જેવો ઉલો થવા જાય છે તેટલામાં તે પોપટ થઈ ગયો. રાજાએ મનુષ્યનો દેહ પલટી પોપટનું જોળીયું ખડેંચું તે જાણી આખા નગરમાં હાહાકાર ફેલાઈ ગયો. રાજા પોતે ધાર્મિક અને પ્રજાકલ્યાણની ભાવનાવાળો હોવાથી પ્રજા તેને પોતાના દેવ સમાન લેખતી. પછી તપાસ કરતાં જે રાણીએ રાજા ઉપર કામચૂંક્યું હતું તેને પકડી દેશપાર કરી દીધી. પદ્મરાણી-લીલાવતી એ પોપટનું પોતાના પતિની જેમ જ રીતસર રક્ષણ કરવા લાગી.

એક દિવસે પોપટને વાચા થઈ. તે બોલ્યો:—“ હવે તો મને ચિનામાં બાળી નાખો તો આ દુઃખથી મુક્ત થઈ. ”

રાજાના આ હુઝોદ્દગાર સાંભળી તેમનો આખો પરિવાર
શોકસાગરમાં ડુબી ગયો. ખરેખર ! કર્મની ગતિ વિચિત્ર છે:-

રમારાજ્યભ્રંશઃ સ્વજનવિરહઃ પુત્રમરણં
પ્રિયાણાં ચ ત્યાગો રિપુવહુલદેશે ચ ગમનં
હરિશ્ચંદ્રો રાજા વહતિ સલિલં પ્રેતસદને
અવસ્થા તસ્યૈષા અદ્રહ વિપમાઃ કર્મગતયઃ

કર્મની એ વિપમ ગતિને લીધે જ હરિશ્ચંદ્રને રાજપાટ
છોડવાં પડ્યાં, પોતાના સગાઓથી દૂર રહેવું પડ્યું, બહાણ
પુત્રનું મૃત્યુ નગર સામે નિહાળવું પડ્યું, એટલું જ નહીં
પણ પોતાની પત્નિનો પણ ત્યાગ કરવો પડ્યો, પોતાના
શત્રુઓના દેશમાં જઈ વસવું પડ્યું અને ચંડાળને ત્યાં પાણી
સુઠાં ભરવું પડ્યું.

દેવાદિત્ય રાજા આગનાં પડી પોતાના હુઝનો અંત
જાવવાની અસિદ્ધાયા રાખતો હતો એટલામાં તેના સહભાગ્ય
યોગે કુલચંદ્ર નાનના એક તપસ્વી પુરુષ આકાશ માર્ગે આ
તરફ ઉતરી આવ્યા. તેમને જ્ઞાનમુખવાળા નગરજનોને સંજોગ
પ્રતિ કહ્યું છે — હવે તમે કોઈ વાતે પ્રીતર ચિંતા કરશોમાં
હું એ સંજોગે પોતાના સમયની અદર હતો, તેવા મનુષ્ય
જનની કલ્યાણ સંસ્થાની આશાસન સાંભળી લોકોને બહુ-
જ આનંદ થયો. તેમણે તાર દિવસની અંદર પોતાના મંત્ર
મંત્રો નાચાવે. પહેલાના જેવાજ પ્રતિવાન મનુષ્ય જનાવી
હતા. પ્રવાસ અને પુરજનોએ નથી નિમિત્તે એ ભારે ઉન્નય

ક્યા અને સારા એ શહેરમાં આનંદ-પ્રમોદના પુર ફરી વળ્યા.

રાજતું મન સ્વભાવિક રીતેજ હવે મંસાર ઉપરથી ઉડી ગયું હતું. કુલચંદ્ર તપસ્વીએ જતાં જતાં એજ મંસાર વૈરાગ્યને વધુ સુદૃઢ કરવા ઉપદેશ આપ્યો. તેમણે કહ્યું:—
 “આ સંપત્તિ છે તે તો પાણીના એક મોત્ત જોવીજ છે. આજે અહીં છે ને કાલે તો કોણ જાણે કયાં ચાલી જશે! ચૈવન પણ કંઈ સ્થિર નથી. એ પણ ચાર દિવસની ચાંદની જેવું જ છે એમ માનજે તેજ પ્રકારે શરદ ઋતુમાં શણે શણે અહીં આવતા અને પાછા વિખરાઈ જતાં વાદળની જેમ આયુષ્ય પણ ફળજાંશુર છે, આ બધામાં ધર્મજ એક માત્ર શાશ્વત અને આદરણીય છે.” તપસ્વીના અસરકારક ઉપદેશથી દેવાદિત્ય રાજતનો જે કંઈ ઘોટા ઘણો મોઢ હતો તે ગળી ગયો ને પોતાના પુત્રને રાજ્યવશ્કર્મી સોંપી વનમાં તપશ્ચર્યા કરવા આહ્વાનીકર્યો. તેની આધે તેની પટરાણી પણ વનમાં રહી પોતાના પતિરૂપી તાપસની વિવિધ પ્રકારે સેવા આકરી કરવા લાગી. એક દિવસે પોતાની રાણીને અગર્ભાએર્ષ રાજાએ પૂછ્યું—
 “આપણા તપોવ્રતમાં દૂપણ લાગે એવું તે આ મું કયું?”
 રાણીએ શરમાઇને જવાબ આપ્યો કે:—“નાથ! આ ગર્ભ તે આપણે ગૃહાવાસમાં હતા ત્યારનો છે. તપોવ્રત લેવામાં વિલંબ થાય એ બીકને લીધે મેં તમને એ વાત ન કહી, બાકી આપણા તપમાં દૂપણનો રજમાત્ર પણ ભય રાખવાની જરૂર નથી.” રાજા મૌન રહ્યો.

દિવસ પૂરા થતાં વનમાં જ રાણીએ એક મહા મનોહર રૂપવતી પુત્રીનો જન્મ આપ્યો. ણિચારી રાણી તેનું મુખ જોવાને પણ લાગ્યશાળી ન થઈ. તે તો સુવાવડમાં જ આ દુનિયાનો ત્યાગ કરી ચાલી ગઈ. રાજાને માથે ઉપાધિનો પાર ન રહ્યો. છતાં તે જંગલી લેસો વિગેરેનાં દુધ આણી પુત્રીને ઉછેરી મોટી કરવા લાગ્યો. ધીમે ધીમે પુત્રી પણ યુવાનવયમાં આવતી ગઈ. તે પોતાના પિતા પાસે રહી ઘણા શાસ્ત્ર ભણી એક તો રાજપુત્રી, અને તેમાંય પ્રકૃતિના ખોળામાં ઉછરેલી એટલે તેનું સૌંદર્ય એટલું બધું મનોહર થયું કે તેના દર્શન માત્ર થતાં તપસ્વીના મન પણ ચલાયમાન થઈ જાય.

સંજોગવશાત આકાશ માર્ગે જતો એક ધનદ, આ અમરાવતિના રૂપ ઉપર આશક થયો. આસકિતને લીધે તેણે પોતાની પાસે ગણુ રત્ન હતા તે પણ પાણિગ્રહણની આશાથી અમરાવતિના પદકમળમાં ધરી દીધાં. એક રત્નના પ્રતાપે પાણીના ઉપદ્રવ શમી જાય, બીજા રત્નના પ્રતાપે અગ્નિના ઉત્પાત શાંત થઈ જાય અને ત્રીજા રત્નના પ્રતાપે ભૂતપ્રેતના ઉપદ્રવ અળગા થઈ જાય એવી એ દરેક રત્નમાં ખાસ ખુબી હતી. ધનદનો પોતાના તરફનો આવો પ્રેમ જોઈ અમરાવતીએ કહ્યું કે:—“ એક ભાઈ તરીકે તેં મને જે ગણુ રત્નની ભેટ ધરી છે તે સ્વીકારી, મારા અંતરના આશિષ તને સમર્પુ છું. આજથી તું મારો સગો ભાઈ અને હું તારી સગી બહેન બનું છું. પણ આ એકલા રત્નો લઈને હું શું કરું ? મને એવું કંઈક આપ કે જેથી કેાઈ મારો પરાભવ ન કરી શકે.”

પોતાને સહોદરના નામથી સંબોધન કર્યું ત્યારથીજ ધનદનો ઠામરામ ઉતરી ગયો હતો. તેણે અમરાવતીને પોતાની સગી ખેન માની, ખાસ તેના સાડા એક સમજ સરોવર ઉપજાવી એ સરોવરની અંદર મહામૂલ્યવંતા રત્નોથી પરિપૂર્ણ એક મહેલ રચાવ્યો. અમરાવતી એ સરોવરને વિશે આનંદ પૂર્વક રહેવા લાગી. રાત્રીએ ધનદને પૂછ્યું કે:—“એ તો બધું ઠીક પણ માંદી આ અતિશય પ્રિય પુત્રી કેને વરશે તે કંઈ કહી શકશો?”

ધનદે અવધિતાનનો ઉપયોગ મુદ્રી જણાવ્યું કે:—“હે તપસ્વી! આ અમરાવતીને મહા કળાવાન અંબક નામનો વર પ્રાપ્ત થશે.”

“પણ તે ક્યારે અને ક્યાં મળશે એ તાલુલું તોઈએ ને ?” તપસ્વી રાત્રીએ બીજે પ્રશ્ન પૂછ્યો. આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં ધનદે કહ્યું કે:—“આજથી બરાબર માત્ર મે દિવસ આજ વનમાં બહુલવૃક્ષની નીચે એઠેલા અંબકને અમરાવતી પોતાની સગી આંખે નીહાવશે.”

આટલું કહીને તે બહુક-ભાગવાન અંબકને પોતાની સાથે આવવાનો આમંત્ર દરવા લાગ્યો, અંબક તેની સાથે અમરાવતીના મહેલમાં ગયો. અમરાવતી અંબકને દરથી આવતો જોઈને પોતાના આસન ઉપરથી ઉભી થઈ અને પ્રાથમિક વિનય-વિવેક બતાવી તેને બેસવાને સાડા ત્રિંદાસન આપ્યું. ત્યાર પછી એ બંને સ્નેહીઓએ ઘણા વખત વાર્તાલાપ અને પરસ્પરના કુશળવર્તમાન પૂછવામાં વ્યતિત કર્યા.

[illegible]

1. 1945년 10월 1일, 조선민주주의인민공화국 수립
 2. 1948년 9월 8일, 조선민주주의인민공화국 수립
 3. 1948년 9월 8일, 조선민주주의인민공화국 수립
 4. 1948년 9월 8일, 조선민주주의인민공화국 수립
 5. 1948년 9월 8일, 조선민주주의인민공화국 수립
 6. 1948년 9월 8일, 조선민주주의인민공화국 수립
 7. 1948년 9월 8일, 조선민주주의인민공화국 수립
 8. 1948년 9월 8일, 조선민주주의인민공화국 수립
 9. 1948년 9월 8일, 조선민주주의인민공화국 수립
 10. 1948년 9월 8일, 조선민주주의인민공화국 수립

[illegible]

પામેલી પોતાની પુત્રીને લાનલાતના રીતોપચાર વડે આવધ કરી. દોશમાં આવવા છતાં યે અમરાવતીના આંગુળ સૂકાયાં. રાત્રિ પિતાએ તેને ઘણી ઘણી રીતે અમલાવી, પણ અમલા ધા કંઈ એમ રૂઝાય ? એક પ્રાગ્લિન કવિએ .૬૬૫ છે તેમ:—

દિન ભયે જળુવતરી, પણ રતડી નથી ભાય,
એક રાગી તે રાગીયાં મહજ સરોખાં શાય.

વિયોગના દર્દથી રીઝાતા પુરૂષોના દિવસ તો કદાચ લોકોની સાથે હજવામગવાધી અને વાતચીત વિગેરે કરવાથી વીતી નાય, પણ તેમની રાત તો કેમ કરતાં વીતતી નથી. ખરેખર ! રાગાંધ સ્ત્રી-પુરૂષો અને દર્દીઓમાં ખરું જોતાં કંઈ જ ફેર નથી હોતો.

હવે આ તરફ અંગડતું શું થયું તે જોઇએ. ગીધ પક્ષીએ જમણું મળ્યું તો ખરું, પણ તે શરણું ભાદે થઈ પડ્યું. તે એક ઝાટ ઉપર બેસી પાંખો ફફડાવતું હતું એટલામાં એક પારખીતું મલુમલુટ કરતું કારમું તીર તેના કાળ જામાં ભોંકાયું અને મૃતવન્ થઈ પૃથ્વી ઉપર પડ્યું. ગીધ તો પડ્યું, પણ તેની સાથે તેના પેટમાં ગયેલો જગલો પણ ખૂદાર નીકળી પડ્યો, જગલાની સાથે તેના પેટમાં પ્રવેશેલું પેલું માછલું પણ તડપતું તડપતું ઉછળી આવ્યું અને માછલાને પારખીએ ચીસું કે તે જ કણે તેના જઠરમાં એક પુરૂષ પડેલો દેખાયો. માછલાના જઠરમાં એક પુરૂષને સતેલો જોઈ પારખી ધણું જ આશ્ચર્ય પામ્યો. તેણે તે પુરૂષને ખૂદાર કાઢી

પાણીથી સારી રીતે સાફ કર્યો. પછી પંખા વતી હવા નાખી એટલે તેણે જાગવીને પોતાની આંખ ઉઘાડી. કમે કમે તે શુદ્ધિમાં આવ્યો અને પોતાની વિતક કથા પારધીને સંભળાવી. પારધી તેને સારો માણસ સમજી પોતાને ઘેર લઈ ગયો અને શુદ્ધ આહારાદિથી સંતુષ્ટ કરી એક સ્વચ્છ ચોરડામાં ઉતારી કાઢી આપ્યો.

મધ્ય રાત્રી વીનતાં અંબડ પોતાની પથારીમાંથી ઉઠી. નવ લક્ષપત્તન નિહાળવાની ઇચ્છાથી જહાર નીકળ્યો. સ્નેહ આગળ જતાં તેણે પેલા પારધીની પુત્રીને ક્યાંઈક જતી જોઈ અંબડ બાહ્યાચાહ્યા વિના તેની પાછળ પાછળ ચાલ્યો. ઘોડે દૂર ગયા પછી વ્યાધપુત્રીને નાગિની નામની એક ક્ષત્રિય બાળા, સાંઢી નામની બીજી વલિકબાળા અને રામતી નામની ત્રીજી પ્રાણલુપ્ત બાળા એ ત્રણ બાળાઓ આવી મળી. ચારે દુઃખરિદાઓ એ રીત મધ્યરાત્રિએ અપચાપ આગળ ધપવા લાગી.

વ્યાધપુત્રી એક નયને અચાનક થાંભી અને બોલી:—
“સૂખીઓ ! આજ તો આવું ચોટાના થઈને પેલા વહાણુ-
ગ્રીને બાજવાનું છે ખરું ને ? ” સૂખીઓએ ઇસારા વડે જ
તેને હસવનું કહ્યું.

પછી ચારે જાણેલાં મદરીના દુષ્ટ સ્ત્રીયાં અને ચોટાના
નાજેલાં આટલા બે - મદરીઓની જેમ અંબડ પાસે ગયેલાં
૧૫૩૦ તેમની પાછળ પાછળ ચાલવા લાગ્યો. ચારે જાણેલાં
આ નવઃ ગરુડને પોતાની પાછળ આવતો જોઈ ગભરાઈ અને

પોતાના પેટમાં પાપ હતું તેને હીપે ભય થયું પામી. ખદિજાએ
ચારે સખીઓએ જવાનું માંડી વાગી પોતાના પર તરફનો
રસ્તો હીપી.

સવારમાં સખીઓએ એકત્ર થઈ વિચાર કરવા માંડી.
કે:—“ આ બકરો કોણ અને ક્યાંથી આવી ચડ્યો હતો ?
એમાં કંઈક રહસ્ય જરૂર હોવું જોઈએ.” અંબડ ઇનોમાને
હોસો રહી આ સખીઓની અંદર ચાલતો વાર્તાકાપ સાંભળી
રહ્યો હતો. એક સખીએ કહ્યું કે:—“ આપણે આ રહસ્યનો
તાગ લેવો જોઈએ. દોડો ચા ન દોડો, પણ એમાં મર્મિત રહસ્ય તો
છે જ.” બીજી સખીએ ઉચ્ચાર્યું કે:—“ આપણે પોતે જ એ
બકરાને સાચાંસાચું કહી નાખવાની ફરજ ન પાડી શકીએ ?
ઉડા પાણીમાં ઉતરવા દરતાં એ રસ્તો શું જોડો છે ? ”
ત્રીજી સખી આનો જવાબ આપવા જતી હતી એટલામાં
અંબડ પોતે જ ત્યાં આવીને પ્રત્યક્ષ થયો, અને કહ્યું કે:—
“એ બકરો હું પોતે જ હતો. તમારે જે પુછવું હોય તે મુજેથી
મને પૂછો.”

દેવ જેવી કાંતિવાળા એક પુરૂષને પોતાની સામે ઉભો
જોઈ સર્વ સખીઓ વિભાસલમાં પડી ગઈ. થોડી વાર મુધી
તો ઠોઠના મુળમાંથી એક ગ્રન્થ સરખો પણ ન નીકળ્યો. પણ
જે એક ફાલ પડી એક સખીએ હિંમત લાવી અંબડને પ્રશ્ન
કર્યો:—“ હે દેવ ! અમે આપનો શું અપરાધ કર્યો છે ? અમને
નાહકના શા સારૂ પજવો છો ? ” બાળાઓનાં આવાં દીન
વચન સાંભળી અને તેમનાં પડી ગયેલાં મોં નિહાળી અંબ-

ડને દયા ઉપજી તેણે જવાબ આપ્યો કે “ જો તમે મારું એક કામ કરી આપો તો હું તમને જવા દઉં.”

“ ખુશીથી કહી નાંખો ” એકી સાથે ચારે સખીઓએ ઉત્સાહપૂર્વક ઉત્તર આપ્યો.

અંબડે કહ્યું—“ જુઓ ત્યારે, સાંભળો. અહીંઆ આ જ નવલક્ષ નામના શહેરને વિષે એક વહાણવટીની રૂપિણી નામની પુત્રી વસે છે. મારે તેને હરકોઈ રીતે મળવું છે. તમે પોતે જો મને ત્યાં લઈ જાઓ તો હું તમને કદિ પણ ન પજવું.” સખીઓએ એ જવાબદારી પોતાને માથે લઈ લીધી અને અંબડે પણ હવે પછી તેમને કોઈ રીતે ન પજવવાનું વચન આપ્યું.

જે રૂપિણીને ત્યાં જવા અંબડ તલસતો હતો તેના મહેલની આસપાસ પાંચ-પાંચ હજાર જેટલા સશસ્ત્ર સુભટો રાત દિવસ પહોંરો ભરતા હતા. સેંકડો ધન-પતાકાઓ તે સાત માળની હવેલીની ઉપર નિરંતર ફરક્યાજ કરતી હતી. મહેલ આસપાસ એક તાંગાનાં ગઢ હતો અને એ ગઢનું રક્ષણ કરવા એક ઉંડી ખાઈ સદા પાણીથી પરિપૂર્ણ રહેતી. મહેલની અંદર હીરા-રત્નથી શણગારેલા કોડીયામાં સુગંધી દીપ સતત સળગ્યા કરતા.

ચાર બકરીઓ અને પાંચમે બકરો એ મહેલમાં આવી પહોંચ્યા, તે વખતે રૂપિણી એક કનકમય ગૃહને વિષે બેસી પોતાની મક્કટી સાથે મનસ્વી પણે ગેલ કરી રહી હતી. રૂપિ-

હીએ આંખના અણસારા વતી આદે સખીએને આવકાર આપ્યો. પણ પાંચમા બકરાને જોતાં જ તે રોષ યુક્ત આદે બોલી:—“ સાચેસાચું કહી દેજો ! મેં કોઈ દિવસ નહીં જોયેલો એવો આ બકરો. તમે ક્યાંથી લાવ્યા ? મને જો છેતરવાનો પ્રયત્ન કર્યો તો યાદ રાખજો કે તમારા મક્કક ધડથી જુદાં થઈ જશે ! ”

એક દાઝીએ એવાજ જુસ્સાથી જવાબ આપ્યો:—“ એમ શું રોડો કરવાથી અમે હરી જઈએ એટલાંબધાં કાચાં ન સમજતાં. અલગત આ બકરો નવીન છે, પણ અમારા કરતાં તો તે તમને જ વધારે સારી રીતે જોળાએ છે. તમે અહીં રહો છો અને તમારું નામ રૂપિણી છે એવાત પણ ચોખ્ખા શબ્દોમાં જો અમને કોઈએ કહી દોય તો આ જ બકરાએ, અને છતાં જો તમારે કંઈ વિશેષ પૂછવું હોય તો આ બકરાને જ પૂછી જુઓ.”

જાયજાંન બનેલી રૂપિણીએ અભિમાનને ત્યાગ કરી ગળગળા અવાજે અજની આમે દ્રષ્ટિપાત કરી વિનંતિ કરી કે—“ આપ અજના રૂપમાં કોણ છો તે હું નથી જાણતી. મારા અવિનય બદલ ક્ષમા આપી આપનું સ્વરૂપ પ્રકટ કરો એવી મારી નામ ચાલના છે.” મમય વિચારી અંબરે પોતાનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ પ્રકટ કર્યું. તેના અતિ મનોહર રૂપને જોઈ રૂપિણી એકદમ તેના પગમાં નમી પડી અને સંક્ષિપ્તમાં જ પૂછી લીધું કે—“ હે દેવ ! આપ કોણ છો અને આપ કયા નિમિત્તે અંત્રે પધાર્યા છો ? ”

અંબડે ઉત્તર આપ્યો:—“મારું નામ અંબડ અને હું
ચોરણ યોગિનીના પ્રતાપે જ આ બધી સિદ્ધિઓ મેળવી
શક્યો છું. આખું વિશ્વ અત્યારે મારી હથેલીમાં છે અને હું
નવાણું તેમ નાથે ચોરણ સામર્થ્ય મારામાં છે.”

આ અણધાર્યો ઉત્તર સાંભળી રૂપિણી આશ્ચર્યમાં ડુબી
ગઈ. તેણીએ કહ્યું:—“આજથી આપ જ મારા સ્વામી છે.
આપની સેવામાં મારું સર્વસ્વ અત્યારથી જ સમર્પી દઉં છું.”

“મને બીજું કોઈ વસ્તુની જરૂર નથી. તારી આ લક્ષ્મી
અને મર્ડરી-વાંદરી મને સોંપી દે.” અંબડે ગોતાનો ઉદ્દેશ
દહી દીધો.

“આપને સર્વસ્વ સોંપી દીધા પછી, મારું જોતાં કોઈ
વસ્તુ ઉપર મારો અધિકાર નથી રહેતો. પણ આ વાંદરી મને
શા રીતે પ્રાપ્ત થઈ છે અને તેની સાથે મારે કેવા પ્રકારનો
નિકટનો સંબંધ છે તે એકવાર આપ કૃપા કરીને જાણજો.
જરા નાપ જે આજના કરકા ને હું મારે બચાવી લઉં છું.”
અંબડે તે મૈત્ર ન બેસી રહ્યો. રૂપિણીએ પોતાની કપા
આગળ દેખાવી “મે એકવાર એકદેવની આરાધના માંડી.
સદેવે પોતે પ્રભાસ થઈ મને આ વાંદરીની ભેટ આપી.
તેમણે એ વાંદરીના પ્રભાસ વર્ણવતાં કહ્યું કે ત્યાં સુધી આ
વાંદરી તારી પાસે રહેશે ત્યાં સુધી તારા સૌન્દર્યનો વાળ
તરખો પછી કોઈજ વાંદરી નહીં કરી શકે. આ ઉપરથી આપ
જેવું શકે તે એ વાંદરી મારું હૃદયન છે. છતાં આપ કૃપા તો

મારા જીવન અને સૌભાગ્યના બોગે પણ આ મર્કટી આપને સોંપવા તૈયાર છું.” રૂપિણીનું સૌભાગ્ય એટલે અંબડનું પોતાનું જીવન અંબડ મુંજવણમાં આવી પડયો. તેને સ્થીરભાવે ત્યાં બેઠેલા બેઠે રૂપિણીએ પુનઃ કહેવા માંડયું:—“આ મર્કટીમાં મારું અને આપનું જીવન સમાયેલું છે એટલુંજ નહીં પણ તે રોજ બખ્તે લાખ રૂપીયાની કીમતના રત્નો પણ આપે છે.” થોડી વાર બંને જણા વિચારમાંજ બેસી રહ્યાં.

જાણે કંઈક યાદ આગ્યું હોય તેમ રૂપિણીએ કહ્યું:—“આ બધી શું અવલોકનો એકજ માર્ગ મને સૂઝે છે. આપ મારી સાથે લગ્ન કરો અને એમ કર્યો તો આપણી સાથે આ વાંદરી પણ મુખેથી રહી શકશે.”

“તો પછી એમાં વિલંબ કરવો નકામો છે. આજે ને આજે જ આપણે વિધિપૂર્વક લગ્ન કરી નાંખીએ. તું તારા પિતાને સમજાવી લગ્નની બધી તૈયારી કરાવી લે.” અંબડે પોતાનો ઉતાવળો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો.

રૂપિણીના વદન ઉપર સહેજ સ્મીત ફરકયું. કહ્યું:—“પુરૂષો ધણીવાર એવી સાહસિકતા અને અવિચારીપણાને લીધેજ હાથે કરીને પોતાના માથે મોટાટી આપત્તિઓ બેઠારો લે છે.” “સદ્સા વિદ્યોત્ત ન ક્રિયામ્, અવિવેકઃ પરમાવદાં પદમ્ એ કથનમાં રહેલા ઉડા ભાવ રૂપિણીએ પોતાના ઉદગારમાં પ્રકટ કર્યો.

“આ તો તું બંને દોરથી મને મુંઝવી મારે છે. વાંદરી .

પંચમ આદેશ.

થોડા દિવસ પછી ગોરખ યોગિનીએ આ પ્રમાણે પંચમ આદેશ આપ્યો:—“ સૌરાષ્ટ્ર દેશમાં દેવપતન નામના શહેરમાં દેવચંદ્ર નામનો એક રાજા છે અને તેને વૈરોચન નામનો પ્રધાન છે. એ પ્રધાનને ત્યાં રવિચંદ્ર નામનો એક દીવો છે તે લઈ આવ. ”

યોગિનીને નમસ્કાર કરી અંગડ સૌરાષ્ટ્ર દેશમાં આવી ઉપસ્થિત થયો. માર્ગમાં એક બ્રાહ્મણ મળ્યો તેને અંગડે પૂછ્યું:—“ અરે વિપ્ર ! આમ ક્યાંથી કઈ તરફ પધારી છો ? ” બ્રાહ્મણે જવાબમાં જણાવ્યું કે—“ હું દેવપતન નગરમાંથી જ રવાના થઈ અહીં સુધી આવ્યો છું. હવે ક્યાં જવા માગું છું તે ટુંકામાં કહીશ તો તમે કદાચ નહીં સમજી શકો. એટલે મારો ઉદ્દેશ સવિસ્તર સાંભળો એમ હું ઇચ્છું છું. ”

અંગડની તત્વવિષયક તત્પરતા અનુભવી બ્રાહ્મણે કહેવા માંડ્યું:—અહિંથી ઉત્તર દિશામાં મહાદુર્ગ નામનો એક પર્વત છે અને તેનીજ પાસે સિંહપુરી નામની એક નગરી છે. ત્યાં સાગરચંદ્ર રાજા રાજ્ય કરેલો. તેને સમરસિંહ નામે પુત્ર અને રોહિણી નામે પુત્રી છે. રાજા પોતે પરકાથ પ્રવેશિની વિદ્યા બહુ સારી રીતે જાણતો. તે વૃદ્ધ થવાથી રાજપાટ

વિગેરે પોતાનાં પુત્રને સાંપી વનમાં આઘો ગયેા. સાંભળવા પ્રમાણે તેણે પોતાની પુત્રીના આગ્રહને તાણે થઈ પરકાય-પ્રવેશિની નામની વિદ્યા પોતાની પુત્રી-દાહિણીને શીખવી છે; એટલું જ નહીં પણ એ વિદ્યા ખીલત કોઈ ગમે તેવા માણસને ન શીખવવાનો ખાસ આગ્રહ પણ કર્યો છે. તેમજ પોતાનાં ભાઈ-ભાંડુ વિના અન્ય કોઈ પુરુષનું મેઠું મુઠાં ન એવાની એ પુત્રીને બલ્લામણુ કરી છે. તે ઉપરાંત આ વિદ્યા શીખવતી વખતે રાજાએ દાહિણીને કહી રાખ્યું છે કે ભવિષ્યમાં “ જોને તું આ વિદ્યા શીખવે તેની જ સાથે તારે ખાણિ અંકુષું કરવું. ” દાહિણીએ રાજાપુત્રીથી એ પ્રતિજ્ઞા સ્વીકારી છે. હવે તો એ રાજા પોતે ક્યારેનાય મૃત્યુ પામ્યો છે. નગરમાં સમરસિંહની આણુ આવે છે. દાહિણી પોતાના પિતાની રાધ્યા સાથવની બેસી રહે છે અને કોઈ વાર પર્વતના શિખરે, કોઈ વાર શુક્રામાં તો વળી કોઈ વાર પોતાના મહેલના ખૂણામાં છાનીમાની બેસી પોતાનાં શુવનનાં દિવસો વીતાવે છે. હું પોતે તેની પાસે પેલી પરકાયપ્રવેશિની વિદ્યા શીખવા ત્યાં જઈ છું.

અંખડે એ સર્વ વૃતાન્ત શાંતિથી સાંભળ્યો. અને પછી બાલે કંઈ ઉડા વિચારમાંથી નાગ્યો હોય તેમ એક પરમ હિતેષી તરીકે પ્રશ્ન કર્યો:—“ એ તો બધું ઠીક. પણ તમારી યાગે એવી કંઈ અઘોષિક વિદ્યા છે કે અમથા જ હાલી નીકળ્યા હો ? શાસ્ત્રમાં મ્પાદ કર્યું છે કે—

વિનયેન વિદ્યા ગ્રાહ્યા પુષ્કલેન ઘનેન વા ।

અથવા વિદ્યાયા વિદ્યા ચતુર્થ નૈવ દરશ્યતે ॥

ત્રણ પ્રકારે વિદ્યા મેળવી શકાય. વિનય વડે, પુષ્કળ ધન વડે, અથવા સામી વિદ્યા આપીને. એ સિવાય વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાનો એથો માર્ગ નથી. ”

વિપ્ર મહારાજ આ પ્રશ્ન સાંભળી જરા કુલાઈ ગયા. તેમણે કહ્યું. “ અમથા તો કોઈ થોડા જ હાલી નીકળે ! મારી પાસે મોહિની વિદ્યા છે એ વિદ્યા આપી તેના બદલામાં પેલી વિદ્યા મેળવી લઈશ. ”

“ વિદ્યા આપીને વિદ્યા લઈશ એ તો ખરાબર છે. પણ એ રાજકન્યા તારૂં મ્હોં જોવા જ નહીં ઇચ્છે તો શું કરશે ? ” અંબડે બીજી બારીકી શોધી કહાડી, અને તેના ટેકામાં શાસ્ત્રીય શ્લોક પણ ટાંક્યો કે:—

ગ્રામો નાસ્તિ કુતઃ સીમા, પત્ની નાસ્તિ કુતઃ સુતઃ

ગ્રજ્ઞા નાસ્તિ કુતો વિદ્યા, ધર્મો નાસ્તિ કુતઃ સુખં ?

અર્થાત્ ગામ ન હોય તો હદ તો ક્યાંથી જ હોય ? સ્ત્રી ન હોય તો પછી પુત્રાદિ પરિવાર પણ શેનો હોય ? બુદ્ધિ ન હોય તો વિદ્યા આવડે જ શાની અને ધર્મ ન હોય તો પછી સુખની આશા રખાય જ કેમ ?

વિપ્ર મહારાજ સુંઝાયા. તેમણે ટુંકામાં જ જવાબ આપ્યો—“કઈક પ્રપંચ કરવો પડશે. એ વિના કામ નહીં પતે.”

વિપ્રને મુંઝવણના મહાસાગરમાં ગળાઈ જાતો જોઈ અંબડે એક અવસરે જન ધર્મ. તેણે કહ્યું:—“ મારી પાસે અમુક હરમી આપનારી એક સરસ વિદ્યા છે—”

એટલામાં બ્રાહ્મણ બોલી ઉઠ્યો:—“ આખો આખો વિદ્યાની અદલાબદલી કરીએ તો કેમ ? ”

અંબડે તો એટલું જ જોઈતું હતું. તેણે એ દરખાસ્ત સ્વીકારી લીધી અને વિદ્યાની અદલાબદલી કરી વાળી. પછી જન્મે જણા થોડે દિવસે ચાલતાં ચાલતાં સિંહપુરનગર પાસે આવી પહોંચ્યા.

અંબડે વિચાર કર્યો કે બ્રાહ્મણની સાથે સાથે રહેવાથી કાર્યસિદ્ધિ નહીં થાય. નગરમાં ગયા પછી સુકિત-પ્રસુકિત રચવી પડે તેમાં કોઈ ત્રાહિત માણસની દખલગીરી હોય તો રખેને ધન્યુ સોનું ધુળમાં મળી જાય. તેથી તેણે બ્રાહ્મણને જૂદા રહેતો જવાનું સૂચવ્યું અને પોતે પણ જૂદાજ માર્ગે શહેરમાં દાખલ થયા.

અંબડે નગરમાં આવી તપસ્વિનીનું રૂપ લીધું, અને જ્યાં ચાર રસ્તા મળતા હતા તેવા એક ચોકમાં આસન જમાવ્યું. મોહિની વિદ્યાના પ્રતાપે ગામનાં માણસો અંબડ ઉપર આકર્ષીત થવા લાગ્યાં. તપસ્વિનીએ નગરજનોને સંબોધીને કહ્યું કે:—“ હે પુરવાગ્રીઓ ! હું સર્વ પ્રકારનાં નિગિતો સમજી શકુ છું, કોની કાર્યસિદ્ધિ ક્યારે અને કેવા પ્રકારે થશે તે હું લીલામાત્રથી કહી શકું છું. ” આ વાત ફેલાતી ફેલાતી

પેલા બ્રાહ્મણ મહારાજના કાને જઈ પહોંચી. તેણે તપસ્વિની પાસે આવી વિનયપૂર્વક પૂછ્યું:—

“ હે ભગવતિ ! મેં મારા મનમાં જે કાર્ય ધારી રાખ્યું છે તે સિદ્ધિ થશે કે નહીં ? ”

“ તું એક નવી વિદ્યા મેળવવા અહીંં સુધી આવ્યો હો એમ જણાય છે, પણ તને એ વિદ્યા નથી મળવાની એ ખાતરી-પૂર્વક માનજે. ” તપસ્વિનીએ વિપ્રના ભાગ્યનેા છેલ્લો ફેસલો કહી નાખ્યો.

બ્રાહ્મણને આ ફેસલો સાંભળી ઘણું આશ્ચર્ય થયું. તે એકદમ નિરાશ ન થયો. તેણે ઘણા ઘણા પ્રયત્નો કરી જોયા. પરંતુ પુણ્યના ઉદય વિના આખર સુધી એ વિદ્યા ન મળી. પછી તો તે બધી હિમત હારી, પોતાના દેશમાં આવ્યો ગયો.

કાળક્રમે તપસ્વિનીવાળી વાત રોહિણીના સાંભળવામાં આવી. તેણીએ પોતાની દાસીને આજ્ઞા કરી કે—“ ગમે તેમ કરીને પણ એ તપસ્વિનીને મારી પાસે લઈ આવ ? ”

દાસીએ તપસ્વિની પાસે આવી કહ્યું કે:—“ હે માતા અમારી નૃપપુત્રી-રોહિણી આપને ઘણા જ સન્માનપૂર્વક સંભારે છે અને આપ ત્યા પધારો એમ ઈચ્છે છે. આપનાં દર્શન કરવા તે બહુજ ઉત્સુક છે. મારે પોતાને સુખે એ રાજપુત્રીના પરિચય આપવો એ કીક નહીં, છતાં કહું છું રોહિણી જેવી રાજકન્યા સંસારમાં બીજી નહીં હોય તે પોતે બધી કળામાં કુશળ છે અને તેથી આપના જેવી કળાવતી

તપસ્વિનીના દર્શન થાઉં એ અર્થ થા. સ્વામાનિકે જાણે. કદું
પણ છે કે:—

હંસા રજ્જિતિ ચરે, ભમરા રજ્જિનિ દેવપ્રીકૃત્તમેઃ.
ચંદનવને ભુઅંગા, ચરસા ચરસેભુ રજ્જિતિ.

હંસને નિર્ભંગ સદાવરમાં જ રહેતું ગમે, ભમરા કેન.
કીના પરાગમાંજ મસ્ત બની રહે, મરંખા ચંદનવન ગમે.
ત્યાંમુખી બીજે ન જાય તેમ રસિક માણસોને રસિકની સાથે
જે આમોદ અને આનંદ ગમે છે તે બીજે કોઈ સ્થળે ન ગમે.

દામીના મુખમાંથી નીકળેલા શબ્દોએ તપસ્વિનીનું
હૃદય હરી લીધું. તે તરફાળ પાનાના આમત ઉપરથી ઉડીને
ઉભી થઈ અને રોહિણી પાસે આવી પહોંચી.

અંબડે તપસ્વિનીનું રૂપ લીધું હતું એ વાત તો તમે
જ્ઞાત્ય નહીં બૂલી ગયા હો. તપસ્વિનીના વેશમાં અંબડે
રોહિણીનું ચિત્ત ચક્રોળે ચડાવી લીધું. તપસ્વિનીના આછા
અલંકાર, તેજસ્વી મુખમુદ્રા અને નયનમાત્રી ઝરના અમીએ
રોહિણી ઉપર એક પ્રકારની ભુદુધ અમર કરી. રોહિણી તેનું
સ્વાગત કરવા સામે ગઈ, અંટલુ જ નહીં પણ બારે સન્માન.
પૂર્વક એક સુવર્ણમય સિંહાસન ઉપર વિરાજવાની અભ્યર્થના
કરી. તપસ્વિનીએ પણ હા-ના કયાં નિવાય રોહિણીનું
સન્માન સાક્ષાર સ્વીકારી લીધું.

પ્રારંભમાં પરસ્પરના કુશળ-વર્તમાન પૂછ્યા બાદ
કેટલીક વાતચીત થઈ.

પેલા બ્રાહ્મણ મહારાજના કાને લંછ પહોંચી. તેણે તપસ્વિની પાસે આવી વિનયપૂર્વક પૂછ્યું:—

“ હે ભગવતિ ! મેં મારા મનમાં જે કાર્ય ધારી રાખ્યું છે તે સિદ્ધિ થશે કે નહીં ? ”

“ તું એક નવી વિદ્યા મેળવવા અહીં સુધી આવ્યો હો એમ જણાય છે, પણ તને એ વિદ્યા નથી મળવાની એ ખાતરી-પૂર્વક માનજે. ” તપસ્વિનીએ વિપ્રના ભાગ્યનેા છેલ્લો ફેસલો કહી નાખ્યો.

બ્રાહ્મણને આ ફેસલો સાંભળી ઘણું આશ્ચર્ય થયું. તે એકદમ નિરાશ ન થયો. તેણે ઘણા ઘણા પ્રયત્નો કરી જોયા. પરંતુ પુણ્યના ઉદય વિના આખર સુધી એ વિદ્યા ન મળી. પછી તો તે બધી હિમત હારી, પોતાના દેશમાં ચાલ્યો ગયો.

કાળક્રમે તપસ્વિનીવાળી વાત રોડિણીના માંભાગવામાં આવી. તે બીજી પોતાની દાસીને આજ્ઞા કરી કે—“ ગમે તેમ કરીને પણ એ તપસ્વિનીને મારી પાસે લઈ આવ ? ”

દાસીએ તપસ્વિની પાસે આવી કહ્યું કે:—“ હે માતા અનાસી નૃપપુત્રી-રોડિણી આપને ઘણા જ સન્માનપૂર્વક સંભારે છે અને આપ ત્યાં પધારો એમ ઈચ્છે છે. આપનાં દર્શન કરવા તે બહુજ ઉત્સુક છે. મારે પોતાને સુખે એ રાજપુત્રીના પરિચય આપવો એ કીક નહીં, છતાં કહું છું રોડિણી જેવી રાજકન્યા સસારમાં બીજી નહીં હોય તે પોતે લાંબી કાળના દુઃખ છે અને તેથી આપના જેવી કળાવતી

તપસ્વિનીના દર્શન જાહેર એ સર્વથા સ્વાભાવિક જ છે. કશું
પણ છે કે:—

હંસા રંજિતિ ચરે, લમરાં રંજિતિ કેતકીકુસુમે;
ચંદનવને ભુઅંગા, સરસાં ચંદ્રસેણુ રંજિતિ.

હંસને નિર્મળ સરોવરમાં જ રહેવું ગમે, લમરાં કેત-
કીના પરાગમાં જ મસ્ત બની રહે, સરસો ચંદનવન મળે
ત્યાંમુખી બીજે ન જાય તેમ રસિક માણસોને રંગિકની સાથે
જે આમોદ અને આનંદ મળે છે તે બીજે કોઈ સ્થળે ન મળે.

દામ્ત્રીના મુખમાંથી નીકળેલા શબ્દોએ તપસ્વિનીનું
હૃદય હરી લીધું. તે તરકાળ પોતાના આસન ઉપરથી ઉઠીને
ઉભી થઈ અને રોહિણી પાસે આવી પહોંચી.

અંબડે તપસ્વિનીનું રૂપ લીધું હતું એ વાત તો તમે
કદાચ નહીં જાણી ગયા હો. તપસ્વિનીના વેશમાં અંબડે
રોહિણીનું ચિત્ર ચક્રોળે ચણાવી લીધું. તપસ્વિનીનાં આછા
અલંકાર, તેજસ્વી મુખમુદ્રા અને નયનમાળી ઝરતા અમીઝો
રોહિણી ઉપર એક પ્રકારની જુદી અસર કરી રોહિણી તેનું
સ્વાગત કરવા સામે ગઈ, એટલું જ નહીં પણ બારે સન્માન-
પૂર્વક એક સુવર્ણમય સિંહાસન ઉપર વિરાજવાની અવ્યયના
કરી. તપસ્વિનીએ પણ હાન્ના ક્યાં ત્રિપાલ્ય રોહિણીનું
સન્માન આભાર સ્વીકારી લીધું.

પ્રારંભમાં પરસ્પરના કુશળ-વર્તમાન પૂછ્યા બાદ
કેટલીક વાતચીત થઈ.

વાત ખીલ એક પણ નથી. એવી હું; પિતાની સારસંભાળ નીચે પાઠશાળામાં જવા-આવવા લાગી. એટલામાં એક દિવસે કોણ જાણે ક્યાંથી મણિભદ્ર નામના વિદ્યાધરની દ્રષ્ટિ મારી ઉપર પડી. મને જોતાં જ તે મદનપરવશ બન્યો. એક ક્ષણની પણ રાહ જોયા વિના તેણે મને ત્યાંથી એકદમ ઉપાડી, ગંનન-માર્ગે વૈતાલ્યપર્વત ઉપર ઉતારી, શરૂઆતમાં તેણે ગૌરી પ્રજ્ઞપિત નામની જે વિદ્યાઓ મને શીખવી. પછી અમે જેવી લગ્નની તૈયારી કરતાં હતાં તેટલામાં એ મણિભદ્રના પુત્ર સુભદ્રવેગને દુર્બુદ્ધિ ઉપજવાથી તેણે પોતાના પિતાનો ત્યાં ને ત્યાં જ જીવ કાઢી લીધો. આથી વિદ્યાધરેના સમાજ વચ્ચે હાહાકાર મચી ગયો.

સુભદ્રવેગે પોતાના પૂજ્ય પિતાનું ખન કયું તેમાં મારું રૂપ કારણજૂત હતું એમ હું જોઈ શકી. મને મારા પોતાના સૌંદર્ય અને કામવિકાર તરફ બહુ ભારે નિરસ્કાર છુટ્યો. સુભદ્રવેગ પોતાની નીચ માગણી મારી પાસે રજુ કરે તે પહેલાં જ કિરણવેગ નામના ત્રીજા એક વિદ્યાધરે આવી તેને હાણી નાખ્યો. એક રૂપલાલસાએ આંખનાં પલકારામાં કાળો ડેર વર્તાવ્યો ! હું આ દ્રશ્ય નિહાળી ધ્રુજી ઉઠી. ખડેન ! એ વખતે મારા હૃદયમાં જાણે દાવાનળ સળગતો હોય એમ જ મને તો લાગ્યું. હવે અહિંથી ક્યાં નાગ્રી જઉં અને શું કરું એનો વિચાર કરવા લાગી. છેવટે ગમે તે પ્રકારે આત્મઘાત કરી, આ સૌંદર્ય અને જીવનનો અંત આણુવો એવો નિશ્ચય કરી, એક મહાન્ અરણ્યમાં આવીને ઉભી રહી. અંપાપાત કરી

મરવું, જીભ કચડીને મરવું કે પાણીમાં ડુર્બાને મરી જવું એવી તર્કપરંપરા ચાલતી હતી તેટલામાં પાણીથી ભરપૂર એવી એક મોટી વાવ મારા એવામાં આવી. વાવની ઉપર એક મટાકાર વડચો છવાઈ રહ્યો હતો. એ વડચાં ઉપર ચડી પેટી વાવમાં પડતું મૂકવા જઈ છું એટલામાં પાછળથી અંકુશમાં કોઈએ આવી મારે હાથ પકડ્યો. પાછળથી હું જાણી ગયી કે મને આત્મ-હત્યા કરતાં અટકાવનાર આ પક્ષ એક વિદ્યાધર જ હતો અને તેનું નામ કિરણવેગ હતું.

કિરણવેગ મને અંતરનાં 'ઉંડાણમાંથી' આહુ છે એવી પ્રતીતિ થતાં મેં મારી જાત તેને સંમર્પી દીધી. તે મને પોતાને ત્યાં લઈ આવ્યો અને 'અમે જાતજાતની રતિ-કિડા કરી અમારા મુખના દિવસો વીતાવવા લાગ્યાં. પરંતુ પડેન ! પુર-ષોનો પ્રેમ હું મેશા અધિર હોય છે અને શિકારીની જેમ તેઓ નિત્ય નવા ઉપલોગની શોધમાં જ ફરતા હોય છે એમ આપણે બીન અનુભવી અજાણ્યાઓ શી રીતે સમજી શકીએ ? કિરણવેગને હું અત્યાર સુધી મારો પોતાનો માનતી હતી એ માન્યતામાં છંતરાળી. મેં તેને એક બીજી સ્ત્રીમાં આરાજન થયેલો પ્રત્યક્ષ જોયો. શરૂઆતમાં વિનવળી-પ્રાર્થના-આજીજી વિગેરે કરી તેને સન્માર્ગ ઉપર લાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો. પરંતુ તેમાં મને મિરાશા ગિવાય બીજું કંઈજ ન દેખાયું આજસુધી હૃદયમાં વૈરાગ્યરસની જે ધારા મંદમંદપણે વહી રહી હતી તેમાં નવો વેગ આવી મળ્યો. વૈરાગ્ય અને આત્મશુદ્ધિ સિવાય સંસારમાં કોઈ દોષનું સર્જન નથી એવી પાઠી માંડ વાળી દીધી.

શાસ્ત્રં સુનિશ્ચલ ધિયા પરિચિતનીયં
 આરાધિતોઽપિ નૃપતિઃ પરિશંકનીયઃ
 આત્મીયકૃતાપિ યુવતિઃ પરિરક્ષણીયા
 શાસ્ત્રે નૃપે ચ યુવતૌ ચ કુતઃ સ્થિરસ્ત્વં ?

નિશ્ચલબુદ્ધિવાળા અનુબોધે પણ શાસ્ત્રના અર્થ વિષે
 એકાન્ત નિર્ણય કરી લેવો ન થોડો-શાસ્ત્રના અર્થ જેમ જેમ
 વિચારના જીવે તેમ ઉંટું ઉંટું રહેત્ય સમજવા લાગે. રા-
 જાની ગમે તેટલી મહેરબાની હોય તોપણ તે વિષે હુંમેશા
 નિઃશંક ન રહી શકાય. રાજા ક્યારે બગડી જાયશે તે આગ-
 બધી કહેવાને કોણ સમર્થ છે ? તેજ પ્રમાણે યુવતિ ગમે
 તેટલી આત્મીય હોય તોપણ તેની અનત સંભાળ તો રાણવી
 જ શાસ્ત્રે શાસ્ત્ર, નૃપ અને યુવતિમાં સ્થિરસ્ત્વ જેવું ભાગ્યેજ
 હોય છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરી હું ગંગાકીનારે જઈને રહેતા
 રાખી ત્યાં તપસ્વીના સ્વીકારી થોડો સમય વીતાવ્યો. પછી
 ત.થ.વ.વ. કન્યા. કન્યા. કન્યા. આજે આવી આવી ચડી. ”

તપસ્વિનીનું કવચકાત નાબળી પોલિનીનું હૃદય પણ
 તપાવ નિર્મલ દરજા માર્યું. તપસ્વિની ઉપર તેને મમત્ત્વ
 રહેતું. તેને તેના પિતાના પૂર્વકવચની કવચોના વર્ણની
 રાજસુતાએ કહ્યું કે- “ આજે તમારા જેવા સંસ્કારના દર્શન
 થવાથી હું અને બાળ્યશાળા માનું જુ. મારી પ્રતિજ્ઞા આજે
 સંપૂર્ણ કરીપૂત થઈ રહ્યું છે. આજે મને લાગે છે. મારી વિદ્યા
 આજે જીવીશર કરી છે. મારી નજી પ્રાર્થના છે. ”

તપસ્વિનીએ ઉત્તર આપ્યો:--“અમને સંન્યાસિનીઓને એવી વિધાની કંમેજ જરૂર નથી હોતી.” છતાં રાજકુમારીએ પોતાની ઇચ્છાથી, પરાણે તપસ્વિનીને પરકાશપ્રવેશિની વિદ્યા શીખવી.

થોડીવાર રહીને રાજકુમારીએ પૂછ્યું:--“હે માત ? આપના જેવો ઠગાવાન-વિચક્ષણ અને વીરતાવાળો કયો પુરૂષ મારો ભરમાર થશે એ સંજોગે જો જરા સ્પષ્ટીકરણ કરો તો મને નિરાંત થાય.”

તપસ્વિનીના મ્હેરા ઉપર આનંદ અને સંતોષનાં ચિન્હ તરીકે આવ્યાં. અમાધિનો થોડો ખોટો ડાળ કર્યો અને જ્ઞાનદ્રષ્ટિ વડે જાણે માંડ માંડ બિંધના અધકારમાં નિહાળતી હોય તેમ કહ્યું:--“હે રાજકન્યા ! તમારું ભાગ્ય તો ભારે ઉજ્જવળ દેખાય છે. થોડા દિવસની અંદરજ તમને પુખ્ત રૂપ-કાંતિ અને શુભ ન અમુહરૂપ ભર્તાર મળવો જોઈએ.”

“પણ તેની પ્રથમ નિશાની શી રીતે જાણવી ?” રાજકુમારીએ એક ઉત્સુક નારીને થોભે તેવી શરણસા દર્શાવી

“હે મુલોચને ? તમારો એ બિંધનો ભર્તાર, તમારા જ માળી મારફતે તમને ઘેર બેઠા પુષ્પની કાંચળી પહોંચા-છો એ નિશાની ઉપરથી જ તમારે જાણી લેવું કે તમારો ભાગ્યવિધાતા હવે થોડા જ વખતમાં તમને આવી મળશે.” એ પ્રમાણે દૃઢી તપસ્વિનીએ પોતાના ઉત્તારે જવાબી ઇચ્છા દર્શાવી. પરંતુ રાજકુમારીને તપસ્વિનીની વાતમાં એવો તો

પામી ઘરમાં સંતાઈ ગયા અને નગરમાં ચારેકોર હાહાકાર વર્ધી ગયો ? તેઓ અંદર અંદર વાતો કરવા મંડ્યા કે—
 “ખરેખર, આ નગર ઉપર ભૂત, પ્રેત, યક્ષ કે રાક્ષસનો કોઈ ઉતર્યો છે, કાંતો નગર ઉજ્જડ થઈ જશે અને કાંતો આખું નગર ભૂગર્ભમાં સમાઈ જશે.”

કોઈ રાહ્યા માણસે કહ્યું:—“આપણે અંદર અંદર ખરબચડા કરીએ તે કરતાં રાત્રી પાસે જઈ ફરીયાદ કરીએ તો આ દેવી આકૃતમાંથી ખચવાનો કંઈકે માર્ગ મળી આવે. બાદી ભયથી ઘરમાં ભરાઈને બેઠી રહેવાથી કંઈ અર્થ નહીં મરે.”

આ દરખાસ્ત ઘણા સુસજ્જનોના રૂળે ઉતરી. તેમણે રાત્રી પાસે જઈ ફરીયાદ કરી કે:—“રાત્રી ! આ ઉપાધિમાંથી અમારું રક્ષણ કરો ! અમે આ પ્રકૃપથી ગભરાયા જેવા થઈ ગયા છીએ.”

નગરજનોની પ્રાર્થના સાંભળી, રાત્રી તેનો ઉત્તર આપે તેટલામાં તે રાત્રી અને પ્રધાન બન્ને જણાં, પેલા ચૂર્ણના પ્રસ્તાવથી મૃદ્ધિત થઈ નિર્વ્યંક જવા બની ગયા.

નગરવાનીઓની અનાથદયા એક વધી પડી. જેમની પાસેથી રક્ષણની આશા રાખવા હતા તેજ રાત્રી-પ્રધાનની આવી દુઃખા નિદ્રાળી તેઓની નિરાશા પારવિનાની વધી ગઈ. વેધ-હરીન-નૃવા-એકા વિમેરને એટલાની ઘણા ઘણા ઉચ્ચારો કર્યા પણ નિર્થકિ ન મુકરી.

બીજે દિવસે રાત્રી અને પ્રધાન સંધ્યાનાની જેમ ભવાનકે

કીકીઆરી પાડી પોતાની અનાયદશા પોકારવા લાગ્યા. ત્રીજે દિવસે તે બન્ને નાગાં થઇ નૃત્ય કરવા લાગ્યાં અને ચોથે દિવસે કીચડ તથા ધૂળમાં આઘોટતાં સારે કઠોર સ્વરે જાસવાનું શરૂ કર્યું. પાંચમે દિવસે છેક જ્ઞાનજૂલેલાની જેમ મૃદંગ બંતવી બેમુરા તાન આલાપવા લાગ્યા અને છઠ્ઠે દિવસે પરસ્પરને લેટી અતિ કઠ્ઠણસ્વરે પોક મુકીને રડવા લાગ્યા.

જ્ઞાનમે દિવસે અંબડે માગણને પૂછ્યું:—“ ગામમાં નગરજનોની શી દશા છે ? ” માગણે સારા થે શહેરમાં વ્યાપેલી વ્યાકુળતા અને ગમગીનીનું હૈયાકાંટ વર્ણન કર્યું. છેવટે ઉમેર્યું કે:—“ હવે કૃપા કરીને જો આં બધા ઉપદ્રવ શાંત કરો તો નગર ઉપર આપનો મ્હોટો ઉપકાર થાય. લોકો આપનો ચંમતકાર જોઈ, મૃત્યુથી માણસજાત બીજે તેમ હેનતાઈ ગયા છે. ”

પછી અંબડે કીકીઓની સામે ઉભા રહી એક એવો મંત્ર ઉચ્ચાર્યો કે તે જ સત્ત્વે કીકી, હતા તેવા-પર્વતની જેમ અચળ બની ઉભા રહ્યા. લોકો પણ સમજી શક્યા કે-આ પુરુષ કોઈ સામાન્ય કોટીનો નથી-બરેબર જ તે એક ત્રિજ્ઞ-પુરુષ છે, અને જો તે મન ઉપર લે તો શહેરના તમામ ઉપદ્રવ આંખના એક પલકારામાં ટાળી દે.

નગરજનો અંબડને આજીજી કરવા લાગ્યા કે:—“ હે સત્પુરુષ! નગર અને ગણ આદિનું રક્ષણ કરો અમને બચાવો ! ”

અંબડે તેમને જવાબ આપ્યો:—“ તમે ન કહો તો

પણ તમારાં મનની વ્યથા હું જરાજર સમજી શકું છું. મારા ઠંઠારા માત્રથી જામી જગડેલી ગાજી મુઘરી શકે તેમ છે. પણ હું તમને પૂછવાં માગું છું કે તમે મારા શ્રમના ગઢલામાં હું માગું તે આપી શકશો જરા ? ”

લગભગ એક અડવાડીયાના દુઃખભારથી કંટાળેલા નાગ-વિંકા સમક્ષવે પાકારી ઉઠ્યા:—“ આપ માગશો તે અમે પાતાવના છેક છેડા ખુણામાંથી પણ લાવીને હાજર કરી આપશું. ”

“ હું તમને એટલીજામી તકલીફ આપવાં નથી માગતો મને તો અર્ધું રાજ્ય અને રાજકુવરી મળે એટલાથી જ સંતોષ માની લઉંશ. અને—” પ્રધાન તરફ દ્રાણ કરી આંગડે ઉચ્ચાર્યું. “ આ પ્રધાનના ઘરમાં સ્વિચંદ્ર નામની જે દીવી છે તે પણ મને જલદી તરફે મળે એવી મારી મનઃશામના છે. ”

આ માગણી સાંભળી લોકો જરા વિચારમાં પડી ગયા. અંબડ તેમની મનિદશા પામી ગયાં છતાં પાતાના દીકની નિર્મળતા અને નિગાહમત્તા સમજાવવા તોણે કહેવા માંડ્યું કે મારી માગણી કદાચ તમને વધારે પડતી લાગશે. જો કરવાનું નિર્ણય નહીં ત્યારે હું એનું પણ તમારતકીલે લાગે તો તે સ્વાભાવિક છે. પરંતુ—”

ધન

નેપુ નિ

પદધાન્યના વિષયમાં, વિદ્યા મેજવચમાં અને આહાર
વ્યવહારમાં જેઓ લાજ-દારમ ઊંડી યોજના મુન્દોમાં પાન-
ચીત્ર કરે તેને પાછળથી પસ્તાવાપણું નથી રહેતું. હું પણ એ
જ યાચીય દૃષ્ટિને પ્રમાણ ગણી નખારી આમે આ મદન કરી
રહો છું.

અંબડની નીખાડસૂતા અને દદના અગવોડી નામકિ-
દોએ તેની માગણી સ્વીકારવાનું અભિવચન આપ્યું.

તે પછી થોડા ધ્યાનનો આટંબર કરી અંબડે પોતાની
વિદ્યાના પ્રતાપથી રાજા તેમજ પ્રધાનને સ્વસ્થ કર્યા, નગરમાં
ઘેર ઘેર મહેલસુવ મંડાયા, રાજા અને પ્રધાને જ્યારે આ
સંજોથી સર્વ વૃત્તાંત આંભાજ્યો, ત્યારે તેમનાં દેખાં પણ ઉપ-
કારનારથી ગળગળાં થઈ ગયાં. રાજાએ પોતાનું અધુરું રાજ્ય
અને મદિરાવની નામની પુત્રી અંબડને સમર્પણ કર્યાં, તેમજ
વૈરાક્ષન મંત્રીએ રવિચંદ્ર નામની દીવી સાથે પોતાની ઠરમ
જરી નામની પુત્રી પણ અંબડને પરણાવી. માળીની પુત્રી
દેમતિ પણ આ જો સુવનીઓ સાથે આવી સામેલ થઈ અને
અંબડ એ ત્રણે કુળવંશીના સહવાસમાં રહી આનંદવિનોદ
કરવા લાગ્યો.

થોડા દિવસ એ પ્રમાણે મુળ વૈભવમાં નીકળી ગયા. તે
પછી અંબડે પોતાની સમૃદ્ધિ અને કલત્ર સાથે સિંહપુર તરફ
જવા પ્રયાણ કર્યું. એક દિવસે, માર્ગમાં ચાલતાં ચાલતાં એક
નારી હૈયાકાંટ રૂદન કરતી તેના જોવામાં આવી. આ સ્ત્રીના

સાર્થક કર ” આ સાંભળી માતાના રોમ રોમ પુલકિત થયાં તે ત્યાંથી ચાલી પોતાના ઘરે આવી અને તેના અતિ આગ્રહને લીધે અંબડ પણ થોડા દિવસ તે માલણને ત્યાં રહ્યો.

માળણે અંબડની સોળ સોળ પ્રકારની પૂજા-લક્ષિ કરવા માંડી. એક દિવસે અંબડે માલણને પૂછ્યું:—“ રાજાને ત્યાં તમે કુલ વિગેરે આપવા જાઓ છો કે નહીં ? ” માલણે તેનો હકારમાં જવાબ આપ્યો. તે વખતે તો અંબડે એ વાત એટલેથી જ પતાવી દીધી.

માલણના મૃત્યુ પામેલા પુત્રને જોલતો કર્યો એ પુરૂષ કંઈ જવો તેવો ન હોય એ મતલબની વાત ગામમાં વાયુવેગે પ્રચાર પામી ગઈ. ધીમે ધીમે એ વાત રાજકુંવરી રોહિણીના સાંભળવામાં આવી. એક વાર એકાંત સાધી રાજકુંવરીએ પેલી માલણ પાસેથી એ પુરૂષ સંબંધી અથેતિ હકીકત મેળવી. માલણ પણ લક્ષિતલાવવાળા શબ્દોથી અંબડની સરસ ઓળખાણ કરાવી. રોહિણીને તે સાંભળી અત્યંત આનંદ થયો. તેણીએ માલણ મારફતે અંબડને પોતાના પ્રણામ કહેવડાવ્યા.

ખીજે દિવસે અંબડે રાજકુંવરીના પ્રણામના જવાબરૂપે માલણ મારફત પુષ્પમય કંચુકી રાજકુંવરીને મોકલી આપી. એ કંચુકી જોતાં જ રોહિણીને પેલી તપસ્વિનીવાળી વાર્તાનું આહ્વાદક સ્મરણ થયું, પોતાનો અંબડ નામનો ભરથાર આવી પહોંચ્યો છે એમ જાણી તેની રોમરાળ ખીલી ઉઠી !

રાજકુંવરીએ તત્કાળ પોતાના ભાઈ પાસે જઈ બધો

વૃત્તાન્ત નિષેદન કર્યો અને અંગલડની કાચે પોતાના લગ્ન કરી
આપવા પિતૃની દરી. આપણે જુદા બાદે સુમારેલ પુત્રક લગ્ન-
ઉત્સવ કર્યો અને પોતાની ખેલ અંગલડ પરે પચ્છાની.

દેવદાસ દિવસ ત્યાં ને ત્યાં રૂ મહી, અંગલડ પોતાના
દેવદાસ કાચે પોતાની જન્મમુખિ તરફ કપાના થયો. જન્મમુ
ખિમાં પડેલનાં જ તેણે ગોરખ યોગિની પામે આપી મગિન
પોતાનો યાત્રાવૃત્તાન્ત નિષેદન કર્યો. યોગિનીને આ પરાક્રમીને
પરિપૂર્ણ વૃત્તાન્ત સાંભળી થયો જ હર્ષ થયો, અંગલડને
આશીર્વાદ આપી ઘર તરફ વિદાય કર્યો. તે પછી યજ્ઞ દિવસે
અંગલડે સુખ-શાંતિ અને ધર્મધ્યાનમાં વીતાવ્યા,

—૧૬૬૭૩૩—

તાકીદે મંગાવી લેશો.

વિધિયુક્ત પંચપ્રતિકમણ જે વાંચી જવાથી પ્રતિકમણ થઈ
શે છે. પૃષ્ઠ ૧૭૫ પાકું બાહર્ડાંગ છતાં કિ. રૂ. ૧-૪-૦.

લખો—

જૈન સસ્તી વાંચનમાળા.

રાધનપુ રીખજર-ભાવનગર.

૫૪ આદેશ.

“સૌવીર દેશમાં, સિંધુ નામના પર્વત પાસે કાડિત્ર નામના નગરમાં દેવચંદ્ર રાજા રાજ્ય કરે છે. ત્યાં વેદવેદાંગ પારંગામી શામેશ્વર નામના એક પ્રાકાણ પાસે સર્વાર્થસિદ્ધિ નામનો ઠંડ છે તે લઈ આવ.” એ પ્રકારનો છઠ્ઠો આદેશ ગોરાળ યોગિની પાસેથી મળતાં અંગદ સૌવીર દેશ તરફ ચાલી નીકળ્યો.

માર્ગમાં એક સ્થળે નદીના જળ પ્રવાહ ઉપર એક નામદુક કુંપડી વરતી જતી હોય એમ અંગદને લાગ્યું. ગરાબર નિરીક્ષણ કરીને નિહાળવાથી એક યોગી એ કુંપડીની અંદર નિહાળે તેમ જોયું. એક મૃગહીને પાંખાવતી હવા ના નેત્રો હોય એવા દૃશ્ય પ્રગટ થયો. કુંપડીને કેળાના થંભ તથા આંગણપાલકના તોચા વડે શણગારવામાં આવી હતી. અંદર બેઠેલા મૃગહાનુ કપ બાજે સૂર્યના કીરણ સાથે કપમાં રમતું હોય તેમ આવી કુંપડીના અજવાળાં પ્રકાર પથરાઈ ગયું હતું.

અંગદને આ વસ્તુમાં કાંઈક અસાધારણતા જોય એવી લાગી. થોડે તે કેળા ત્રાવ પડ્યું વિદ્યુત કરો વિના આકાશમાં તેથી નીકળતો નોંચ ઉડતો આવ્યો. અને બારે ભવકર દેવ ઉપાસના વડે પાંખીને ઝગડામાં લીધો. કુંપડીને ત્યાં નેત્રકર્ણ થતો હતો એમ કદ પિંડા જોઈને આકાશમાં અચ્ચર ઉડાડી

એણે વ્યોમને વિષે એ બન્ને સમર્થ પુરૂષો વચ્ચે સુમુલ સુદ
બંધુ, તેમાં લેખી ઘણાં અને આખરે મરાયો.

કુંપડીની અંદર દાખલ થઈને જોયું તો પેલી મૃગલી
એક સોનેરી સાંકળ વડે બંધાયેલી બેડી બેડી ઉડા નિઃશ્વાસ
નાખી રહી હતી. પાસે જ રત્નમય કુંડળવાળો એક સુવર્ણમય
પુરૂષ પડ્યો હતો અને તેની પડખોપડખ ચેત અને લાલર-
ગની નેતરની સોટીઓ પડી હતી. આ બધી આશ્ચર્યકારક
વસ્તુઓનો ખુલાસો કરવા અંબડે, મૃગલી ઉપર દખાણુ કયું-
પણ વાચા વિના તે શી રીતે પોતાના મનોભાવ પ્રકટ કરી શકે?

અંબડે આવેશમાં આવી જઈ એક સોટી મૃગલીની
પીઠ ઉપર પછાડી સોટીનો સ્પર્શ થતાં જ મૃગલી, રંભા
સમાન રૂપવતી એક સુવતીના સ્વરૂપમાં બેડીને ઉભી થઈ !
અંબડે આ નવસુવતીનો રૂપગતી જોતાં ઘડીભર અંબઈ ગયો.

“હે ચંદ્રવદને ? તમે કોણ છો ? અને આ યોગીના
પંથમાં શી રીતે અપડાયાં ? તેમજ અહીં સોનાનો જે પુરૂષ
પડ્યો છે તેમાં શું રહસ્ય સમાયતું છે તે મને કહી દો.” અં-
બડે સત્તાવાદી સ્વરમાં નવયોવનાને પ્રશ્ન કર્યો.

પ્રશ્ન સાંભળતાં બાળિકાની આંખમાં જાગજાગીયા ઉમ-
નાઈ આવ્યાં, છતાં ધૈર્ય રાખીને તે બોલવા લાગી કે.—“હે
પરોપકાર ગિરિમત્તી ! હે ગુણાકર ! તમે મારી વીતકવાર્તા
પ્રાન આપીને સાંભળો. જંગલમાં લોજકટક નામનું એક
નગર છે. ત્યાંના વૈશ્વિક રાજાની દુ પુત્રી છું. એક દિવસે

૫૪ આદેશ.

“સૌવીર દેશમાં, સિંધુ નામના પર્વત પાસે કાડિત નામના નગરમાં દેવચંદ્ર રાજા રાજ્ય કરે છે. ત્યાં વેદવેદાંગ પારંગામી સોમેશ્વર નામના એક પ્રાધ્વાણ પાસે સર્વાર્થસિદ્ધિ નામનો ઢંડ છે તે લઈ આવ.” એ પ્રકારનો છઠ્ઠો આદેશ ગોરણ યોગિની પાસેથી મળતાં અંબડ સૌવીર દેશ તરફ ચાલી નીકળ્યો.

માર્ગમાં એક સ્થળે નદીના જળ પ્રવાહ ઉપર એક નાણુક ઝુંપડી તરતી જતી હોય એમ અંબડને લાગ્યું. ધરા-ધર નિરીક્ષણ કરીને નિહાળવાથી એક યોગી એ ઝુંપડીની અંદર નિરાંતે બેઠો બેઠો એક મૃગલીને પંખાવતી હવા નાખતો હોય એવા દૃશ્ય પ્રત્યક્ષ થયો. ઝુંપડીને કેળના થંભ તથા આસોપાલવના તોરણ વડે શણગારવામાં આવી હતી. અંદર બેઠેલી મૃગલીનું રૂપ જાણે સૂર્યના કીરણ સાથે સ્પર્ધા કરતું હોય તેમ આખી ઝુંપડીમાં અજવાળાં ઝોકાર પથરાઈ ગયાં હતાં.

અંબડને આ ઘટનામાં કાંઈક અસાધારણતા હોય એવી ખાત્રી થઈ તે લેશ માત્ર પણ વિલંબ કર્યા વિના આકાશમાર્ગેથી સડસડાટ નીચે ઉતરી આવ્યો અને ભારે ભયંકર રૂપ ઉપજાવી પેલા યોગીને ઝપાટામાં લીધો. ઝુંપડીને ત્યાં ને ત્યાંજ થંભાવી દઈ, અંબડ પેલા જોગીને આકાશમાં અધ્ધર ઉપાડી

અમારી આથે તે એક ગુફામાં ગયો. ત્યાં અગ્નિકુંડ પ્રજ્વળતો હતો તેની સમીપ બેઠી, તે દામની ક્રિયા કરવા લાગ્યો. ગુફાની અંદરનો રોમાંચકારી દેખાવ જોતાંજ મારા પિતાને થયું કે આ યોગીનો વિશ્વાસ કર્યો તેનું પરિણામ આઝ નહીં આવે. પણ આવી સરાંજો પછી એવા વિચાર શા કામના?

ખરેખર ! તે યોગીના રૂપમાં એક પિશાચજ હતો એમ કહું તો ચાલે. તેણે મને એક સ્થેન નેતરની સોટી મારી હતું તત્કાળ મૃગલી બની ગઈ ! પછી મારા પિતા પાસે જઈને તેણે કહ્યું કે—“ રાજન્ ! તમે આ ત્રણ ગોળીયો છે તે આ અગ્નિકુંડમાં નાખો અને મને પગે લાગો. ” મારા પિતા-હૃદી અત્યારનાં સંયોગોમાં કેાઈ જાતલ્લ પરાક્રમ થઈ શકે તેમ હતુંજ નહીં. એક બંદીવાનની જેમ તેમણે દીનવદને ગોળીયો કુંડમાં નાંખી અને યોગીના પગમાં નમી નમસ્કાર કર્યો. મારા પિતાનું મસ્તક જેવું નમ્યું કે તે જ ક્ષણે એ દુષ્ટે તેમને ઉપાડી અગ્નિકુંડમાં નાંખી દીધા. જોતજોતામાં મારા પિતાજી સોનાની પ્રતિમા સમા નિશ્ચેતન બની ગયા.

એ પ્રમાણે પોતાની કાર્યસિદ્ધિ થવાથી યોગીએ પેલો સુવર્ણદંડ અને મને પોતાને દોરીથી જાંધી આ ઝુંપડીમાં મુક્યાં અને ઝુંપડીને નદીના પ્રવાહમાં બેઠેલી મુકી દીધી. તે પછી શું બન્યું એ બધી હદીકત તમે પોતે બહુ સારી જાણો છો. આપે એ નર પિશાચને હણી મારી ઉપર

૨ કર્યો છે એમ ન કહું તો હું અકૃતજ ગણાઉં.

અંબડ આ છેલ્લું વાક્ય સાંભળવા તૈયાર ન હતો. તેણે વાંતને પલટાવવાનો ડોળ કરતાં પૂછ્યું—“પણ આ કુંડળા સંબંધી વૃતાંત તો રહીજ ગયો ? ”

“ કાલિકાદેવીની આરાધના કરવાથી દેવીએ પ્રસન્ન થઈ આ બે કુંડળા આપ્યાં છે. એનો મહિમા એવો છે કે જો એક કુંડળા આકાશ તરફ ફેંક્યું હોય તો એક વર્ષ લગી ચંદ્રની જેમ તે પોતાનો ઉજ્જવળ પ્રકાશ સતત વર્ષાવ્યાજ કરે અને બીજું કુંડળા ફેંક્યું હોય તો બરાબર બે વર્ષ લગી સૂર્યની જેમ પ્રકાશના પૂર ઉભરાવ્યા કરે ! ”

એ રીતે અગત્યના બધા ખુલાસા થઈ જવાથી અંબડે પોતાનું સ્વાભાવિકરૂપ પ્રગટાવ્યું. અંબડની દેહીપ્યમાન દેહ-કાંતિ જોતાંજ રાજકુંવરી તેની તરફ મંત્રમુગ્ધની જેમ તાકી રહી. તે વિચારવા લાગી કે—“આ પુરૂષ ખરેખર, કોઈ અમામાન્ય કોટીનોજ હોવો જોઈએ, ” મહા મહેનતે તે પોતાની લાગણીને શમાવી દઈ અંબડ તરફ નેત્રપાન કરી કહેવા લાગી—“ હે સ્વામિન્ ! દયા કરીને આ દાસીને આપની અધ્યાંગના બનાવો તો મારું જીવન સાર્થક થાય. ” અંબડે પણ કુંવરીના અત્યાચરુને ક્ષીણ તન્કાગ ત્યાંને ત્યાંજ ગાંધર્વ લગ્ન કરી નાખ્યા.

એક દિવસે રત્નવતિએ કહ્યું—“ સ્વામિન્ ! મારા પિતાના રાજ્યમાં આજે મારો ભાઈ—સમરસિંહ રાજ્ય ચલાવતો હશે. મારા પિતાની શી દશા થઈ છે અને હું કેવી સ્થિતિ-

“માં છું એ વાતથી મારો ભાઈ છેક અણુવાડેક છે. દુવે તો
 ૧૫૫૦ બનતી વહેલી તકે ત્યાં પહોંચી જઈએ અને અધુ-
 નાંત કદી હમ્ને તો તેને પોતાનો માર્ગ સૂઝે અને આપણે
 જ આપણા કર્તવ્યથી છૂટા થઈ શકીએ.”

અંબડને આ પ્રસ્તાવ બુદ્ધિસંગત લાગ્યો. તે રત્નવ-
 ણિને હમ્ને અદ્રાશ્યમાર્ગે એકદમ ભોજકટકે નગરની પાસે આવી
 પહોંચ્યા.

પણ ભોજકટકે નગરની આજે શી દશા ? તેની ઉપર
 હુમ્મનોની સેના ચડી આવી હતી. સંખ્યાબંધ સૈનિકો નગ-
 રના કીલ્લાની આસપાસ ઘેરો નાખી પડ્યા હતા. રત્નવણિએ
 અંબડને ઉદ્દેશી કહ્યું:—“ નાથ ! અમારા ભાયાતો જ મારા
 પિતાના અવસાનનો લાભ લઈ આ રાજ્ય પડાવી લેવા મથી
 રહ્યા છે. મારું યથું કે આપણે ધરાધર વામનસરજ અહીં
 આવી પહોંચ્યાં. હવે આપ આપની અદ્ભૂત શક્તિનો ઉપ-
 યોગ કરી આ રાજ્યને છિન્નભિન્ન થતું બચાવો ! ”

તે પાછી અંબડે ભારે વિકરાળ સ્વરૂપ ધર્યું. હાથમાં
 મુદગર લઈ શત્રુની સેના ઉપર આક્રાંત યમદૂતની જેમ તે
 ફરી પડ્યો. આખી શત્રુનેના આ યોદ્ધાને જોઈ શિથિલ થઈ
 ગઈ. જેને જેમ કાપ્યું તેમ નામત્યાં નામત્યાં ધરના ખુજામાં
 જઈ જતાં જતાં ગયા.

નગરને છેક નિરૂપદ્રવ બનાવી રત્નવણી પોતાના ભાઈ

પેલી સુવત્રી મંદિરને ઉક નિર્જન સમજ એક પાળાવ
 યાત્રી પાસે જઈ ઉભી રહી તેજ દાવે માણસની ભેમ આ
 પાણીપુરિને પણ પારાવાર ક્રોધ ઉભરાઈ નીકળ્યો હોય
 મધરની ઉપર દગી પડી, ક્રોધથી કંપના સ્વરે તે પુત્રી
 બોલીઃ—“અરે અંદકાંના ? આને તેં આટલું બધું અમુકું
 માં માડું કર્યું ? ”

—“મારા પિતા સોમશ્વરજીને રાત્રની પાસેથી ઘેર
 આવનાં આને જરા વધારે વાર થઈ ગઈ તેથી મારે પણ પાર્યા
 કરતાં કંઈક વધુ વિલંબ થઈ ગયો.

તે પછી એ બન્ને મુખીઓએ નૃત્ય-ગીત શરૂ કર્યા
 અને કામદેવની આગળ અનેક પ્રકારના વિનોદ કરી આખા
 મંદિરનું વાતાવરણ પલટાવી દીધું. નૃત્ય-હાસ્ય-ગીતના
 સુરથી મંદિરનાં ખુણેખુણામાં વિનોદનો ભાવ ફરી વળ્યો.
 અંબડ હવે ધીરજ ન રાખી શક્યો. ને સ્કેજ સ્મિત કરતો
 પેલી બાળાઓ પાસે જઈ પૂછવા લાગ્યોઃ—“ બાળાઓ !
 તમે કોણ છો ? ”

એક અગતવયા પુરૂષના આકસ્મિક આવિર્ભાવથી બાળા-
 ઓનાં મોં પીછાં પડી ગયાં. છતાં અંદકાંના હિમ્મત ધરીને
 બોલીઃ—“હે સત્પુરૂષ ? પ્રથમ તમે જ કહો કે તમે કોણ છો ? ”

“મારું નામ તો પંચશીર્ષ છે. ” અંબડે નવો જ વેશ
 ભજવતો શરૂ કર્યો.

અંદકાંના પણ વાલે કે કમ સાલગની જ ન હોય એવો

ભાવ મુખ ઉપર આણી, પોતાની પુત્તલીકાફી સખી સામે જોઈ કહેવા લાગી. “જહેન ! જો તને હરકન ન હોય તો આજે આપણે પ્રિય સખી વાસવદત્તાને ત્યાં જવાનો ઉદ્ધેશ કરીએ.”

“જવામાં તો કંઈ હરકત નથી, પણ સારથી વિના આપણને એટલે દુર કોણ લઈ જશે ?” પુત્તલિકાએ પોતાની મુશ્કેલી દર્શાવી.

“સારથી વિના આજસુધી કોઈનું થોડું જ પડી રહ્યું છે ? આ પંચશીર્ષ પોતે આપણો સારથી બનશે !” પંચશીર્ષ સામે જોઈ ચંદ્રકાંતાએ કહ્યું :—“કેમ, પંચશીર્ષ ? સારથી તરીકે અમને પાતાલપુરીમાં, અમારી સખી પાસે લઈ જશે ને ?”

ચંદ્રકાંતાના શબ્દોમાં અને શૈલીમાં ચોખ્ખી મસ્તી દેખાઈ આવતી હતી. પણ અંગડ જેવો ક્રુશાળ માણસ એટલેથી જ પરાલવ ન પામે. તેણે કહ્યું :—“પાતાળમાં તો શું, પણ પાતાળની ચે પેલી તરફ લઈ જવાને હું તો તૈયાર છું, પરંતુ તમારે મને તમારી મનોવાંછિત વિદ્યા શીખવવી પડશે.”

સખીઓએ એ માગણી કમુલ રાખી. મંદિરની ખડાર, બાળકોને રમવા યોગ્ય એક ન્હાની ગાદી પડી હતી તેની ઉપર બંને સખીઓ ચડી બેઠી અને અંગડને ઉદ્દેશી કહેવા લાગી :—“પંચશીર્ષ ? આવો, ગાદી ચઢાવો.”

અંગડે આનંદપાત્ર જોયું, પણ ક્યાંઈ બળદ બાંધ્યા હોય એમ ન લાગ્યું. તેણે જવાબ આપ્યો :—“સારથી તરીકે મેં

કામ કરવાનું વચન આપ્યું છે, પણ બગદ વિના ગાડી શી રીતે ચલાવવી ? ”

અંબડની આ પ્રકારની મુંઝવણ સાંભળી બન્ને સખીઓ ખુબ હસી પડી, ચંદ્રકાંતા જોડી:-“ બગદ હોય તો ન્હાનું છેકડું પણ ગાડી હકિ, આ તો રેતીમાં બ્હાણું હાંકવાના છે ! કેમ, બની શકશે ને ? ”

અંબડ પણ આ મસ્તીખેર સખીઓને એક પાંક ભંજી-વધ માંગતો હતો. તેણે કહ્યું:-“ બગદ વિના આ જરી-પુરાણું માડું આપણાથી તો નહીં હંકાય ! ”

ચંદ્રકાંતા અભિમાનપૂર્વક જોડી:-“ તમે નિશ્ચિંત થઈને એકવાર આ ગાડી ઉપર બેસી જાઓ. અમારામાં કેવા પ્રકારનું બગ છે તેની હવેજ તમને ખાતરી થશે. ” અંબડ મુંઝે મહોટે ગાડી ઉપર બેઠો. ચંદ્રકાંતાએ પોતાની વિદ્યાના જોરથી ગાડીને અદ્દર ઉડાડવાનો ઘણાય પ્રયત્ન કર્યો, પણ કાદવમા પેડા ખુની મળ્યા હોય તેમ તે ગાડી જરા પણ ન ખસી ચંદ્રકાંતા અને પુતલિકા પણ મુંઝાળી. તેમના અભિમાન ગળી ગયા અબડે આ વધનો લાભ લેવાના ઈરાદાથી કહ્યું:-“ ક્યાં ગઈ તમારી વિદ્યા ? ક્યાં ગયું તમારું અભિમાન ? ” સખીઓને ખાતરી થઈ કે પોતાની વિદ્યાને વ્યથા બનાવનાર આ પચ્ચરીઈ ખતે જ ગાડી ચંબાવીને બેઠો છે. તેણે કરગરીને કહેવા લાગી કે:-
“ હે દેવપુત્ર ! નાહકના અમને શા સારું પચ્ચે છે ? ”

“ કાંઈને પચ્ચળી કરવી એ નારા સ્વભાવથી વિરુદ્ધ છે. ”

આ તો તમારું અધિમાન ભવિષ્યમાં તમને ન નડે એવા
સાડે તેનાં મૂળ ખોલી રહો છું, હવે તો એક સરતે આ માડું
આગળ ચાલવા દઉં-વગર બગદે ગાડી હાકવાની વિદ્યા મને
શીખવો. ” અંબડના બાણ જેવા શબ્દો જે સખીઓનાં કાળ-
જાંમાં ઉડાં ઉતરી ગયાં. તેમણે એ વિદ્યા અંબડને શીખવી
અને અંબડપણુ તેમને પાતાળપુરીમાં, વાસવદત્તાના આવાસ
પાસે લઈ આવ્યો.

વાસવદત્તાએ પોતાની સખીઓનો સારો સત્કાર કર્યો.
તેણીએ કળ-કુલ વિગેરેની જે ભેટ ધરી તે બધી ભેટો અંદ્ર-
કાંતાએ અંબડની પાસે સવિનય ઉપસ્થિત કરી. અંદ્રકાંતાનો
આ વિનય અને ભક્તિભાવ જોઈ વાસવદત્તાએ પૂછ્યું:—“ આ
નવીન પુરૂષ કોણ છે ? ”

“ અમારો નવો સારથી છે. ” અંદ્રકાંતાએ સંક્ષિ-
પ્તમાં જ પતાવ્યું.

એ જ પાતાળપુરીમાં નાગશ્રી નામની તેમની બીજી એક
સખી પણ રહેતી હતી. તેણીના આગ્રહથી તે ત્રણે સખીઓ
અંબડ સાથે નાગશ્રીને ત્યાં ગઈ. નાગશ્રીએ પોતાની ખડેન-
પણીઓને સારો આવકાર આપ્યો, અને તેઓ પરસ્પરના
કુશળ વર્તમાન પૂછી અલક-મલકના વાતો કરવામાં ગુંથાયાં.

બીજી તરફ અંબડે એ સૌને માટે પાનની બીડીઓ
તૈયાર કરવા માંડી, અને કોઈ ન જાણવા પામે તેવી હાથ
ચાલાકી વાપરી દરેક પાનપટ્ટીની અંદર પેલું કળતું ચુર્ણ

સેવવી દીધું મુખીઓએ બોજનાદિકથી નિવૃત્ત થઈ નિર્જન પાન
ચાવવા માંડ્યાં કે તરત જ તે ત્રણે મુખીઓ - મૃગલીઓ બની
ગઈ ! સારી એ ખાતાજબુમિમાં, આ સમાચાર આંબળી,
દાડાદાર થઈ રહ્યો.

અંબડનો રસ્તો ધીમે ધીમે શ્રાદ્ધ થવા લાગ્યો. તેણે
મૃગલીરૂપી અંદાસંતાને લઈ નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું અને
તેણીને તેના બાપને ત્યાં પહોંચાડી દીધી. પુરોહિતને જ્યારે
ખબર પડી કે પોતાની પ્રિય પુત્રી કર્મસંયોગે મૃગલી બની
ગઈ છે ત્યારે તેણે અભિમાનથી ઉછળતું ગરમ કોહી ઠડુગાર
બની ગયું. રાજાના જાણવામાં એ વાત આવી એટલે તે પણ
બીજા દુશ્વર કામ પડતાં મુકી પોતાના પુરોહિતને ત્યાં જવા
આડી નીકળ્યો. માર્ગમાં જતાં જતાં રાજાએ અંબડને બગદ
વિનાનું ગાડું હાંકતો જોયો. ઘડીભર તો રાજા આશ્ચર્યમુગ્ધ
બની તેની સામે તાકી રહ્યો, પછી તેણે અંબડની પાસે જઈ
પૂછ્યું:—“હે સિદ્ધપુરૂષ ? આપ કોઈ દેવ અથવા વિદ્યાધર
હો એમ જ લાગે છે ! એ સિવાય બગદ વિનાનું ગાડું
ચલાવવાની બીજા કોઈમાં તાકાત ન હોય ! કૃપા કરીને કહો
કે આપ કોણ છો ?”

“તમારું અનુમાન સત્ય છે. હું એક વિદ્યાધર છું”
એમ કહી અંબડે પોતાનું ત્રિભુવન મોહક સ્વરૂપ પ્રકટ કર્યું
લોકોના આશ્ચર્ય અને આનંદનો પાર ન રહ્યો.

રાજાએ અંબડને સંબોધી કહ્યું:—“હે સિદ્ધપુરૂષ !

વિગેરેથી વધાવ્યો. સાડું મુહૂર્ત જોઈ રાજા ધરણેન્દ્ર ચુડામણિએ પોતાની મદનમંજરી નામની પુત્રી અંબડ વેરે પરણાવી અને લગ્નાદિ ઉત્સવમાં ખૂબ ધામધૂમ કરી પોતાની કૃતજ્ઞતા બતાવી આપી.

કરીયાવરમાં હાથી-ઘોડા-પાલખી વિગેરે અસંખ્ય કીમતી વસ્તુઓ અંબડને મળી. તે ઉપરાંત ધરણેન્દ્રદેવે આપેલું ચંદ્રકાંત મણિવાળું સિંહાસન પણ રાજાએ અંબડને જ અર્પણ કર્યું.

તે પછી કેટલાક દિવસો ત્યાં ને ત્યાંજ સુખલોભમાં નીકળી ગયા. અંબડે વિદ્યાધરોના સહવાસનો લાભ લઈ બીજી પણ કેટલીક નવી વિદ્યાઓ શીખી લીધી. ત્યારબાદ મદનમંજરીને સાથે લઈ અંબડ સોપારકનગરને વિષે આવ્યો. ત્યાં કેટલાક ઉપરાઉપરી ચમત્કારો કરી લોકોનાં મન જીતી લીધાં. પરંતુ જે કાર્યને માટે તે આવ્યો હતો તે કાર્યની સિદ્ધિ તો ફર ને ફર જ રહી ગઈ ! અંબડ આ પ્રમાણે વિલાંબ થતો જોઈ મનમાં ને મનનાં મુંઝાવા લાગ્યો.

એટલામાં વસંતઋતુની વધામણી આવી પહોંચી. કાઠીલાએ અંબાની ડાંગમાંથી પંચમસ્તવર પુકારી વસંતનું સ્વાગત કર્યું. રાજા અને તેના અનુચરો વિગેરે વસંતનું આગમન ઉજવવા ઉદ્યાનમાં આવી વસંતકિડા કરવા લાગ્યા. તેમની સાથે રાજપુત્રી મુરમુદરી પણ વસંત માણવા ઉદ્યાનમાં આવી. રાજભુવનમાં દાબલ થવાની કડાકૂટમાંથી અંબડને

મુક્તિ મળી. તેણે ઉદ્યાનમાં આવી રાજકુમારી તરફ મોહિની
વિદ્યાનો પ્રયોગ કર્યો, પછી પોતે જવો યોગીવેશે તેની પાસે
આવી ઉભો રહ્યો કે તે જ ક્ષણે સુરસુંદરી મંત્રમુગ્ધ જેવી
બની ગઇ.

યોગીએ રાજકુમારીને આશીર્વાદ આપ્યા અને એ
દીને બીજા પક્ષ કેટલોક આડંબર કરી પોતાનો યોગીવેશ
જાળવવો શરૂ કર્યો. કુમારીના હૃદયમાં મોહિનીવિદ્યાએ
પોતાનો અધિકાર ક્યારેનાય જમાવી દીધો હતો. તેણે
અંબડાના મુખ સામે અનિમેષ નયને નિરખી રહી.

અંબડે બંગ ને દક્ષિંગ દેશની અફબૂત વાર્તાઓ કહી
રાજકુમારીનું હૃદય પરવશ કરી લીધું. વાર્તાના અંતે અંબડે
ચોટી વિભૂતિ મંત્રી રાજકુમારીના હાથમાં મુકી; એટલે
તેણીએ તે મંત્રેણી વિભૂતિ પોતાના મસ્તકે ચડાવી. પછી
યોગીરાજ પોતાનો હેતુ થોડાઘણો કૃણીબૂત થયો એમ માની
ત્યાંથી વિદાય થયા.

મુખીઆએ આ વૃતાન્ત રાજાને કહી સંભળાવ્યો.
રાજાને થયું કે એ યોગી ખરેખર જ મારી પુત્રીને ભરમાવવા
માટે અહીં મુખી આવ્યો હશે. એ વેશધારી પાખડી-યોગીને
પકડી આણવા તેણે પોતાના મુબરો સવાના કરી દીધા.

રાજાના મુબરોને પોતાની પાછળ આવના જોઇ અંબડે
તેમની તરફ પોતાની મોહિનીવિદ્યા મુકી. મુબરો બધા ન્હાના
નિરાશીયાની જેન અંબડાની પાસે આવી વિનીતભાવે બેસી

વસવા કન્યા તેણે એક દિવસ પણ પ્રમાદ ન કર્યો. જે ગોરખ યોગિનીના પ્રતાપે તે આટલી કદિ-સમૃદ્ધિ મેળવવા લાગ્ય-
વંત થયો હતો તે યોગિનીને ત્રણે કાળ નિયમિત વંદન કરવા
જતો. મારા પિતા-અંબડ ઉપર એ યોગિનીની એટલી બધી
કૃપા વસવા લાગી કે તે તેમને વિદ્યાસિદ્ધ અંબડ શિવાય
બીજા નામથી લાગ્યે જ સંબોધન કરતાં.

મારી માતાનું નામ ચંદ્રાવતી હતું. હું જ્યારે આઠ
વરસની ઉમરનો હતો ત્યારે જે એક ઘટના બનેલી તે હજી
મને બરાબર સ્મરણમાં રહી છે. તે વખતે યોગિનીએ પોતાની
ધ્યાનક્રુડલી નીચે રહેલો હરિશ્ચંદ્ર રાજાનો ધનભંડાર મારા
પિતાને બતાવ્યો-એ ભંડારની ઉપર વૈતાલ નામનો સંરક્ષક
સતત ચાંદી કરતો. એ વૈતાલે પોતે જ પ્રસન્ન થઈને યોગિ-
નીની હાજરીમાં મારા પિતાને એ ધનભંડાર સમર્પી દીધો
પછી તો મારા પિતાએ પણ યોગિનીના કહેવાથી ધરણેંદ્ર
ચુડામણિવાળું રત્નમય સિંહાસન એ વૈતાલને સમર્પ્યું. એટલું
જ નહીં પણ પેલો સુવર્ણપુત્ર પણ એ જ ભંડારમાં સ્થાપિત
કર્યો. આજે પણ એ બધું પૂર્વવત સુરક્ષિત છે. મારા પિતાએ
પોતે જ મને આ વાત કહી હતી એટલે એ વિષે કોઈને
કંઈજ શંકા લઈ જવાનું કારણ નથી.

કાળધર્મ પ્રમાણે ગોરખ યોગિની સ્વર્ગે સંચર્યા. મારા
પિતાના હૃદય ઉપર બહુ માઠી અસર થઈ, તેઓ યોગિ-
નીના ચિંતા અને ગમગી

રહેલો લાભ તો એ બાને છેક જ અનાથ બની ગયા-રોગ
તેમ સંભારના સર્વ મુખ તેમને ખારા જેવે જેવા થઈ પડ્યા.

આવી ચિંતામય સ્થિતિમાં તેઓ એક દિવસ પોતાની
ખરીદી શ્રીઓના પરિવાર સાથે વનકિડા કરવા નીકળ્યા.
સંભાર પ્રત્યેની આસક્તિ તો જાણી હતી પણ હતી-માત્ર
મનને શાંતિ આપતી એજ તેમનો ઉદ્દેશ હતો. અંધની
પીડ ઉપર ભેટી ફરતા ફરતા તેઓ એક મુંદર ડુંગ પાસે
આયા ત્યાં તેમને, પૂર્વના કોઈ મહાન પુણ્યોદયને લીધે એક
પરમ વપસવી અને પ્રાણાવિક મુનિરાજના દર્શન થયાં. મુનિ
દર્શન થતાં જ તેમના રામેદોશમાં પ્રકુલતા આપી ગઈ.
જાણે ઘણા ઘુના સમયથી સુમાએલી સંપત્તિ પુનઃ પ્રાપ્ત થતા
દેવ તેમ ઉદ્ધામનો વિચિત્ર પ્રવાહ સારાએ શરીરમાં ફરી
વળ્યો. તેઓ ઘોડા ઉપરથી એકદમ નીચે ઉતર્યા અને મુનિવ
રને મક્કમ હૃદયે પ્રણામ કર્યા.

‘મુનિવરનું’ નામ કેટલીગણધર હતું. તેમણે અજડના
વહેવાર ઉપરથી જોઈ લીધું કે આ કોઈ પવિત્ર અને પરાક્રમી
પુરુષ છે. ચોક્કસ પાત્ર સમજી ગણધરે સર્વ શાસ્ત્રના સાર-
તાત્ત્વિક ઉપદેશ આપ્યો. એ ઉપદેશનો એકેએક અક્ષર અંજ-
ના હૃદયમાં આરપાર ઉતરી ગયો. જીવંતીબર અંધારામાં
રહેલ માણસને સૂર્યનો પ્રકાશ જેવો આલસાદક લાગે તેમ એ
ઉપદેશ પણ તેને છેક અપૂર્વ સંવેદન લાગ્યો.

કેટલી ગણધરનું ધર્મપ્રવચન સમાપ્ત થયું એટલે અંજરે
વિનયપૂર્વક જણાવવા ફરી કે:—“હે ભગવન ! આપે ઉપદેશ

કયો તે પ્રમાણે જૈનધર્મ ધણો જ ઉપકારક અને કટ્યાણુકારી હીસે છે, પણ શિવધર્મ શું તેટલો જ ઉપકારક અને કટ્યાણુકારક નહીં હોય ? ”

“ કુવાના દેડકાને કુવો એજ વિશ્વ લાગે તો એમાં કંઈ આશ્ચર્ય નથી. તેં હજી શિવધર્મ જ જોયો છે. જૈનશાસનનો પ્રતાપ તેં પુરેપુરો નથી અનુભવ્યો. એટલે તને આવી શંકા થાય એ સ્વાભાવિક છે. જેણે સ્વપ્નમાં પણ કોઈ દિવસ ધી ન ખાધું હોય તેને તેલ પણ અમૃત જેવું જ મીઠું લાગે. તારી પણ લગભગ એવી જ સ્થિતિ છે. પરમાનંદ ન અનુભવ્યો હોય તેને સામાન્ય રમણીયતા પણ બહુ ભારે આનંદદાયક લાગે. તેં હજી જૈનધર્મનું રહસ્ય નથી સાંભળ્યું, એકવાર અવકાશ મેળવી સદ્ગુરુ, સદ્દેવ અને સત્ધર્મ વિષેના સત્યો તું સાંભળ. પછી તું પોતે જ તારી બુદ્ધિથી તેનો નિર્ણય કરી શકશે. ”

અંજડને એ પ્રસ્તાવ રૂચ્યો. તે કેશી ગણધરને વિનંતી કરી પોતાને ત્યાં ધામધૂમપૂર્વક લઈ ગયો. રાજ નિયમિત રીતે ગણધર મહારાજની ભક્તિ કરતો થકો તેમના સુખનો ધર્મેષદેશ સાંભળવા લાગ્યો. એ ધર્મેષદેશના પરિણામે તે સદ્બોધ પામ્યો એટલું જ નહીં પણ મોક્ષસુખના નિદાનરૂપ, સર્વસંપત્તિના નિધાનરૂપ અને પુણ્યથી જ પ્રાપ્ત થાય તેવું સમ્યક્ત્વ પણ તેણે મેળવી લીધું. સમ્યક્ત્વના મૂળરૂપ શ્રાવકના બાર વ્રત પણ તેણે સ્વીકાર્યા. તે દિવસથી તે ગા-ધારીના નામથી પંકાવા લાગ્યો.

ભગવાન મહાવીરની અમૃતવાણી.

એક દિવસે ભગવાન મહાવીરસ્વામી વિદાર કરતાં વિશાલાનગરીને વિષે સુમોસુધા પાનાના પૂજ્ય ગુરૂના મુખથી આ આનંદ વર્ધમાન સાંભળતાં જ અંબડ અનિશય આનંદમાં આવી, પ્રભુનાં દર્શન અને ઉપદેશ શ્રવણ કરવા અધીરા બન્યો. એકપણ હણનો પ્રમાદ કર્યા વિના તે પરમાત્મા શ્રીમહાવીરની સેવામાં આવી હાજર થયો. પ્રથમ વિધિપૂર્વક નમસ્કાર કરી ભગવાનની સુમિય બેઠો. મહાવીર પ્રભુએ પાતાની હંમેશની સ્વાભાવિક અમૃતગરળી, સર્વ પાપ નિવારણી, આનંદદાયિની વાંટીમાં ધર્મદેશના આપી. આ ધર્મદેશના સાંભળી અંબડની શ્રી નૈનધર્મ વિષેની શ્રદ્ધા વજ્રવેપ સમી અચળ અને સ્થિર બની.

પ્રભુની દેશના સમાપ્ત થઈ એટલે અંબડે વિનયવાણીમાં પ્રભુને ઉદેશી કહ્યું કે:-“હૈ ત્રિભુવનપતિ ! હૈ કેવળજ્ઞાનદિવા-કર ! હું પોતે આ અંતારમુદનો પાર પામવા કયાદે ભાગ્ય-શાળી થઈશ ? ”

શ્રી વર્ધમાનસ્વામીએ ઉત્તર આપ્યો:-“ હૈ અંબડ ! આવતી ઉત્સર્પિણીને વિષે તું બાવીશમો દેવનીર્થકૃત નામનો તીર્થ કર થશે ”

એ પ્રમાણે શ્રી મહાવીરના મુખનું વાક્ય સાંભળી અંબડને કંટકો આનંદ થયો હશે તેની તો આપણે અત્યારે કદપના જ કરી ચક્રીએ.

કયો તે પ્રમાણે જૈનધર્મ ઘણો જ ઉપકારક અને કલ્યાણકારી દીસે છે, પણ શિવધર્મ શું તેટલો જ ઉપકારક અને કલ્યાણકારક નહીં હોય ? ”

“ કુવાના દેડકાને કુવો એજ વિશ્વ લાગે તો એમાં કંઈ આશ્ચર્ય નથી. તેં હજી શિવધર્મ જ જોયો છે. જૈનશાસનનો પ્રતાપ તેં પુરેપુરો નથી અનુભવ્યો. એટલે તને આવી શંકા થાય એ સ્વાભાવિક છે. જેણે સ્વપ્નમાં પણ કોઈ દિવસ ધી ન ખાધું હોય તેને તેલ પણ અમૃત જેવું જ મીઠું લાગે. તારી પણ લગલગ એવી જ સ્થિતિ છે. પરમાનંદ ન અનુભવ્યો હોય તેને સામાન્ય રમણીયતા પણ બહુ ભારે આનંદદાયક લાગે. તેં હજી જૈનધર્મનું રહસ્ય નથી સાંભળ્યું, એકવાર અવકાશ મેળવી સદ્ગુરુ, સદ્દેવ અને સત્ધર્મ વિષેના સત્યો તું સાંભળ. પછી તું પોતે જ તારી બુદ્ધિથી તેનો નિર્ણય કરી શકશે. ”

અંગડને એ પ્રસ્તાવ રૂચ્યો. તેં કેશી ગણધરને વિનંતી કરી પોતાને ત્યાં ધામધૂમપૂર્વક લઈ ગયો. રોજ નિયમિત રીતે ગણધર મહારાજની લકિત કરતો થકો તેમના મુખનો ધર્મોપદેશ સાંભળવા લાગ્યો. એ ધર્મોપદેશના પરિણામે તે સદ્બોધ પામ્યો એટલું જ નહીં પણ મોક્ષસુખના નિદાનરૂપ, સર્વસંપત્તિના નિધાનરૂપ અને પુણ્યથી જ પ્રાપ્ત થાય તેવું સમ્યક્ત્વ પણ તેણે મેળવી લીધું. સમ્યક્ત્વના મૂળરૂપ શ્રાવકના બાર વ્રત પણ તેણે સ્વીકાર્યા. તે દિવસથી તે બારવ્રતધારીના નામથી પંકાવા લાગ્યો.

ભગવાન્ મહાવીરની અમૃતવાણી.

એક દિવસે ભગવાન્ મહાવીરસ્વામી વિદાર કરતાં વિશાલાનગરીને વિષે સ્તમ્ભોસર્યા પોતાના પૂજ્ય ગુરૂના મુખથી આ આનંદ વર્ધમાન સાંભળતાં જ અંબડ અનિશય આનંદમાં આવી, પ્રભુના દર્શન અને ઉપદેશ શ્રવણ કરવા અધીરો બન્યો. એકપણ ક્ષણનો પ્રમાદ કર્યા વિના તે પરમાત્મા શ્રીમહાવીરની સેવામાં આવી હાજર થયો. પ્રથમ વિધિપૂર્વક નમસ્કાર કરી ભગવાનની સમિપ બેઠો. મહાવીર પ્રભુએ પોતાની હંમેશની સ્વાભાવિક અમૃતઝરણી, સર્વ પાપ નિવારણી, આનંદહાવિની વાંત્રીમાં ધર્મદેશના આપી. આ ધર્મદેશના સાંભળી અંબડની શ્રી જૈનધર્મ વિષેની શ્રદ્ધા વજ્રલેપ સમી અચળ અને સ્થિર બની.

પ્રભુની દેશના સ્તમ્ભોસર્યા એટલે અંબડે વિનયવાણીમાં પ્રભુને ઉદ્દેશી કહ્યું કે:—“હું ત્રિભુવનપતિ ? હું કેવળજ્ઞાનહિવાકર ? હું પોતે આ સંસારસ્રમુદનો પાર પામવા કયાદે ભાગ્ય શાળી થઈશ ?”

શ્રી વર્ધમાનસ્વામીએ ઉત્તર આપ્યો:—“હું અંબડ ! આવતી ઉત્સર્પિણીને વિંચું તું બાવીશમે દેવતીર્થદ્રુત નામનો તીર્થંકર થશે.”

એ પ્રમાણે શ્રી મહાવીરના મુખનું વાક્ય સાંભળી અંબડને કેટલો આનંદ થયો હશે તેની સી આપણે અત્યારે કલ્પના જ કરી શકીએ.

पुनः अमरानन्ता आहवप्रभां शिर नभायी अंशडे विन नि
 इरी के ... नीनभा प्रभा ? भारी नंनना आप नित्यप्रति
 अमरानन्ता ... नरी ... प्रभायु ...

अमरानन्ता प्रभा ... न पाननरीनां ... नरी ... साध
 निरा ... नभायी ... नंनना ... आप ... प्रभायु ...

... नभायी ... नभायी ... नभायी ... नभायी ...

... नभायी ... नभायी ... नभायी ... नभायी ...

... नभायी ... नभायी ... नभायी ... नभायी ...

દર્શને આવવા લાગ્યા. પરંતુ ખૂબી તો એ હતી કે એ હન્ટરે માણસોનાં ટોળામાં ક્યાંય પણ મુલસાનાં દર્શન અંબડને ન થયા.

બીજે દિવસે દક્ષિણ દિશામાં સ્વયમ્ સંકરતું સ્વરૂપે ઉપભવી મુલસાની કસોટી કરવાનો અંબડે નિશ્ચય કર્યો. તે વખતે પંજુ ગામના ઘણાં સ્ત્રી-પુરૂષો શિવજીના દર્શન કરી પોતાના આત્માને ધન્ય માનવા લાગ્યા. પરંતુ આખર સુધી મુલસા ન આવી.

ત્રીજે દિવસે પશ્ચિમના દરવાજા સામે વિપ્લવનું રૂપ ઉપભવી મુલસાને આકર્ષવાની આશા રાખી. પરંતુ તેમાં અંબડને ફત્તેહ ન મળી.

એ રીતે ત્રણે યોજનાઓ નકામી જવાથી અંબડે વિચાર કર્યો કે મુલસા જનધર્મને વિષે દૃઢ આસ્થાવાળી છે એવો બાણે નિર્વિવાદ છે. પણ હવે હું પાતે જો જનરૂપ ધારણ કરું તો તે માગ દર્શને આવ્યા વિના રહીજ કેમ શકે? મુલસાને કમવાને માટે આજ રસ્તો ડીક છે. એવો વિચાર કરી, ઉત્તર દિશાના દરવાજા, ઈદ્રબાલ વિધાના પ્રભાવે એક જનસમ-વસરણુ વિદુર્યુ અને એ સમવસરણની અદર, અદ મહા પ્રાનિહાર્યયુક્ત-ચતુર્મુખ જનરૂપ ધારણ કરી ધર્મદેશના પરમાવવા માંડી. “ ખરેખર પચીશમા નીચું કર પધાર્યા છે ” એવી વાત જોનજેવામાં ગામના ખુણેખુણામાં ફરી વળી, જેઓ મુલસાને ઓળખતા હતા, તેની જનરૂપ ને જનધર્મ વિષેની મહા જાણી રીતે બાણતા હતા તેમજ મુલસાને કહેવા

માંડયું કે--“હવે તો તમારા પોતાના દેવ સમોસયો છે, શંકર, વિષ્ણુ ને બ્રહ્માનાં દર્શન કરવા ન આવી તો કઈ નહીં. હવે તમારા ઇષ્ટદેવના દર્શને તો પધારો.” આ બધાને સુલસા એવો ચોખ્ખો જવાબ સંભળાવવા લાગી કે--“કદાચિત્ મેરૂ-પર્વત ચલાયમાન થાય, તથાપિ છુનવચન અન્યથા ન થાય. એક ચોવીશીમાં ચોવીશ તીર્થંકર કરતાં વધુ હોઈ જ ન શકે એવું સ્વયં સર્વજ્ઞ પુરૂષનું કથન છે. અને એજ સત્ય છે. લોકો ગમે તેમ માને તેની સાથે મારે કંઈ જ સંબંધ નથી. સદ્ગુરુ વિના અન્ય કોઈને આ માથું ન નમે તે નજ નમે.” મતલબ કે પચીશમા તીર્થંકરનું કૃત્રિમ સમોસરણ પણ સુલસાને ખેંચવામાં નિષ્ફળ નીવડયું. સુલસાની છુનવચનપરની શ્રદ્ધા ન ડગી, તે એક ટળી બે ન થઈ!

અંતે અંબડ પોતાના સ્વાભાવિક રૂપમાં જ સુલસાને ત્યાં ગયો, સુલસાએ તેને પોતાનો સાધર્મિક માની સારો આદર-સત્કાર કર્યો.

અંબડે પોતાજ કહેવા માંડયું:—“મેં તમારા સમ્યક્-ત્વની કસોટી કરવા ઘણા ઘણા ઉપાય અજમાવી જોયા, પરંતુ તમે હેડ સુધી અચળ જ રહ્યાં એ જોઈ મને બહુ આનંદ થાય છે. છુનવર્મન વિષે તમને કેવી દૃઢ શ્રદ્ધા છે તેની હવે મને ભારીભાર ખાતરી થઈ ચૂકી છે. શ્રી વર્ધમાનસ્વામી જેવા જગત્પંથ પુરૂષે તમારા જે વખાણ કર્યા અને તમને ધર્માશિર્વાદ આપ્યા તે ખરેખર યોગ્ય અને સુસંગત છે એમ મારે મુક્તકંઠે કબુલવું જોઈએ.”

તે પછી અંબડ સુલસાની અનુમતિ માગી પોતાના ઘર તરફ વિદાય થયો. ક્રમે ક્રમે તે સમ્યગ્ જિનધર્મની આરાધના કરતો પોતાના આત્માને નિર્મળ કરવા લાગ્યો—અને છેવટે વીશ સ્થાનકની આરાધના કરી તીર્થે દર નામકર્મ પણ ઉપાર્જન કર્યું.

અંબડપુત્ર—કુરૂબકે વિક્રમસિંહને ઉદ્દેશી કહેવા માંડ્યું:—
“પછી મારા પિતાએ રાજ્ય-પાટ, ધન-મિઠકત વિગેરે મને મોંપી હીધા અને વૈરાગ્યમય ચિત્ત વડે તેઓ જનધર્મની આરાધના કરવામાં તહીન થયા. છેવટે આરાધનાપૂર્વક અનં-શન કરી, મુખે-સમાધિએ અમરભૂમિમાં જઈ વસ્યા. મારા પિતાની પાછળ, તેમના વિરહથી ખિન્ન થયેલી તેમની જત્રીસ સ્ત્રીઓ પણ અનશન કરી, સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ પામી, બ્યં તરીકેપે ઉત્પન્ન થઈ. આજે પણ મોહને લીધે એજ સ્ત્રીઓ પેલા બંડારની આસપાસ-સિંહાસન ઉપર પાંચાલિકાકે પેલા કીપહેરા બરી રહી છે.

મારા પાપકર્મના યોગે મારું બધું રાજ્ય મારા શત્રુ-ઓએ આજે પડાવી લીધું છે. અંબડ જેવા એક સમર્થ અને અદ્ભુત પુરૂષનો પુત્ર-હું, આજે લગભગ નિર્ધન જેવો બની ગયો છું, એ નિર્ધનતા દૂર કરવાનો મને એકજ માર્ગ સૂઝ્યો. મને લાગ્યું કે જો પેલા ભંડાર ઉપાડું તો મારી કમનગ્રીની કાચી ઘડીમાં ઉડી જાય.

પત્રી જેવો ધ્યાનકુરુહી પાતે જઈને ઉભો રહ્યો અને સદેજ ઉપાડવા લાગ્યો કે તેજ દસે મારી માતા અંદાવનીને

હું પ્રત્યક્ષરૂપે જોઈ રહ્યો ! મને મારી માતાના દર્શનથી નવાઈ નોપતં એ સ્વાભાવિક જ હતું. મેં પ્રશ્ન કર્યો:—“ હા માતા ? તમે અહીં શી રીતે આવ્યાં ? ” માતાએ ઉત્તર આપ્યો:—“ હા વન્ય ! અમે ગધીજ સીંગો મરીને વ્યંતરીરૂપે અહીં ઉત્પન્ન થયા છીએ. તારા પિતાના દિવ્ય સિંહાસનને વિષે જ પાંચાલિકા રૂપે વમ્બીએ છીએ. પણ હું તને જે આસવાન કહેવા આવી છું તે તો જાણીજ છે. મારી તો તને એજ સલાહ છે કે તું આ ભંડાર ખોલવાનો વ્યર્થ પ્રયત્ન ન કરીશ. તારા ભાગ્યમાં જ લક્ષ્મી નથી, બેટા ! એક માતાના દનેદ વડે પ્રેરાઈ સાચી સલાહ આપવા હું તારી સમક્ષ આવી ઉભી રહી છું. તારી જગ્યાએ જો જીજ્ઞે કાઈ હોત તો અમે તેને ક્યારેનાય રંજીતીને નસાડી દેતા હોત. ”

એટલું કહીને મારી માતા અદશ્ય થઈ ગઈ. મને પણ તારી થઈ કે એ ભાગ્યમાં જ વૈભવ ન લખ્યો હોય તો પછી નાબૂકનો પાંદરો શાસાડ કરવા જોઈએ ? બહુજ વિચાર કરી મને લાગુ પડે એટલું કાઢી એક ભાગ્યશાળી પુરુષને તો મને રાખી આ સાદુન કડું તો કદાચ એ પુરુષના પુણ્ય-પત્તાને થોડું મળ્યું થત મેંજી શકું. એટલા માટેજ હે રાજા ! અત્યંત હું આપની હજુરમાં હાજર થયો છું, અને એજ હેતુથી મેં તારા પિતાના જીવન પ્રસંગો આટલા વિસ્તારથી આપની પાસે નિવેદન કર્યા છે.

રાજાને કુટુંબકન આ વૃત્તાંતમાં કૃત્રિમતા કે શંકા નેવું

કંઈજ ન લાગ્યું. તેથી તે પોતે જાતે કુરૂબકને સાથે લઇને પેલો ધનલંડાર હસ્તગત કરવા યોગિનીની પ્રાણકુંડલી પાસે આવી પહોંચ્યો. જોવો તે કુંડલી ખોલવા જાય છે તેટલામાં, પૃથ્વીના પદમાંથી અવાજ નીકળ્યો કે:—“ રાજન્! તારે પણ આ વ્યર્થ પરિશ્રમ લેવાની કંઈજ જરૂર નથી તું ગમે તેટલો પ્રયત્ન કરશે તોપણ તને આ લંડાર નહીં મળી શકે.” રાજા અને કુરૂબક આ આકાશવાણી સાંભળી અકિત થયા અને દિગ્મુદની જેમ હતા ત્યાંને ત્યાંજ સ્થિરચિત્ત વિચાર નિમગ્ન બની ગયા. થોડી વારે પુનઃ એવીજ ગંભીર વાણીમાં કેઈ કહેવા લાગ્યું:—

“ આ લંડારનો લોકતા વિક્રમાદિત્ય નામનો રાજા થોડાજ સમયમાં, ઉજ્જયિની નગરીને વિષે ઉત્પન્ન થશે. એ વિક્રમાદિત્ય શિવાય કોઈની મગફૂર નથી કે આ લંડારને હાથ સરખો પણ અડાદી શકે. ”

બન્ને જણા આ ઉઠ્ઠાત્ર સાંભળી નિરાશ જેવા થઇ ગયા. રાજા વિક્રમસિંહ અને કુરૂબકે પણ હવે વ્યર્થ પ્રયત્ન કરવાનું માંડી વાળ્યું.

વિક્રમસિંહે કુરૂબકને સાડાં વર્ષાંસન બાંધી આપી પોતાની પાસે રાખ્યો. પુરુષશાળી પિતાનો પુત્ર માત્ર બાળ્યરોપને લીધે રખડતો ફરે એ તેને ઠીક ન લાગ્યું રાજાનો આશય પાળી કુરૂબક પણ ઘણો મુખી થયો.

કાળક્રમે એ રાજા પણ કાગધર્મ પાત્રી દેવલોકમાં જઈ

... ..

... ..

અમારાં પુસ્તકો લેવાજ નોંધમે.

કારણકે વાર્ષિક રૂ. ૩) માં ૬૦૦ પાનાનાં રતિદામીકૃતિમ પુસ્તકો નિયમિત પણ મળે છે. અમારાં પુસ્તકોથી ધણા બાહ્યના જે ને પુસ્તકો વાંચવાનું ભુલી ગયા છે દિવસે દિવસે આદક મજ્યા વધતી લેવાયેલી પાછલાં વર્ષનાં પુસ્તકો શીલીકમાં રહેતા નથી માટે આદક ધનામાં વિલંબ નહિ કરતા.

સં. ૧૯૮૧-૮૨ બંને વર્ષના લવાજમના રૂ. ૫)

પોષ્ટ ખર્ચ જુદો.

	રૂ.	કિમત
૧ સિદ્ધમેન દિવાર વાને વિક્રમના મમવનુ દિ. ૬	૩૦૪	૧-૮-૦૦
૨ શ્રી મંજેશ્વર પાશ્વનાથ ચરિત્ર	૨૫૬	૧-૮-૦૦

૧. પંચપ્રતિક્રમણ પોકેટ સાઈઝ પાકું રેમમી પુઠું આવૃત્તિ ખીજ પૃક
૩૦૦ નવસ્મરણ સ્તોત્રો, છદો, રાસ સાથે...૦-૧૦-૦ ૫૦-૦-૦
૨. વિજયશેઠ અને વિજયા શેઠાણી. ... ૦-૪-૦ ૧૫-૦-૦
૩. ઇલાયચી કુમાર ચરિત્ર. ... ૦-૩-૦ ૧૦-૦-૦
૪. અરણીક મુતી ચરિત્ર... ૦-૩-૦ ૧૦-૦-૦
૫. જૈન નિત્ય પાઠ સંગ્રહ નવસ્મરણ અને ખીજાં ... ૦-૩-૦ ૧૦-૦-૦
સ્તોત્રો છદો, રાસ વિ.)
૬. પ્રાતઃસ્મરણમાળા (છદો રાસ વિ.) ... ૦-૨-૦ ૮-૦-૦
૭. સ્નાત્રપુજા શ્રીદેવચંદ્રચક્ર તથા અષ્ટપ્રકારી ... ૦-૨-૦ ૮-૦-૦
પુજના દોહા
૮. પાંચ પદની અનુપૂર્વી ... ૦-૧-૬ ૬-૦-૦
૯. પુણ્ય પ્રકાશનું સ્તવન ... ૦-૧-૦ ૫-૦-૦
૧૦. રતનાકર પચ્ચીશી ... ૦-૦-૬ ૨-૬-૦

લખો—જૈન સસ્તી વાંચનમાળા,

રાધનપુરી બજાર—લાવનગર.

